

Managementplan
Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid

7. Katern Oorden en Parten

Kolonie I

Frederiksoord

Kolonie II

Wilhelminaoord, Boschoord en Oostvierdeparten

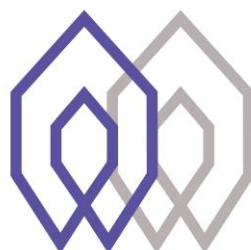
Kolonie III

Willemsoord en Westvierdeparten

28 oktober 2016

KOLONIËN VAN
WELDADIGHEID
FREDERIKSOORD

KOLONIËN VAN
WELDADIGHEID
WILHELMINAOORD

KOLONIËN VAN
WELDADIGHEID
WILLEMsoord

Inhoud

7.0	Inleiding	4
7.1	Outstanding Universal Value	6
7.1.1	Outstanding Universal Value van Oorden en Parten	6
7.1.2	Integriteit en authenticiteit	10
7.2	Koloniën Oorden en Parten	13
7.2.1	Locatie en afbakening	13
7.2.2	Kwalitatieve beschrijving Oorden en Parten	17
7.2.2.1	Schets op hoofdlijnen	17
7.2.2.2	Ontstaansgeschiedenis en huidige betekenis	17
7.2.2.3	Kolonie I FREDERIKSOORD	17
7.2.2.4	Kolonie II WILHELMINA OORD, BOSCHOORD EN OOSTVIERDEPARTEN	19
7.2.2.5	Kolonie III WILLEMSOORD EN WESTVIERDEPARTEN	22
7.3	Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders	25
7.3.1	Wettelijke en beleidsmatige kaders Oorden en Parten	25
7.3.2	Rijk	26
7.3.3	Provincies	29
7.3.3.1	Provincie Drenthe	29
7.3.3.2	Provincie Fryslân	31
7.3.3.3	Provincie Overijssel	33
7.3.4	Gemeenten	34
7.3.4.1	Steenwijkerland	34
7.3.4.2	Westerveld	38
7.3.4.3	Weststellingwerf	41
7.3.5	Waterbeheerder: waterschap Drents Overijsselse Delta	43
7.4	Organisatie	44
7.4.1	Koloniemanagement in Oorden en Parten	44
7.4.1.1	Bestuurlijke verantwoordelijkheid	44
7.4.1.2	Coördinatiemechanisme Oorden en Parten	44
7.4.1.3	Koloniemanagement	45
7.4.2	Positie en rol provincies Drenthe, Fryslân en Overijssel	46
7.4.3	Klankbordgroep Oorden en Parten	46
7.4.4	Relatie met de partners in het gebied	47
7.4.4.1	Maatschappij van weldadigheid	47
7.4.4.2	Stuurgroep integrale gebiedsontwikkeling Westerveld	47
7.4.4.3	Landbouw	48
7.4.4.4	Overige partners	48
7.4.5	Informatievoorziening bewoners	48
7.5	Omgaan met trends en ontwikkelingen	49

7.5.1	Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management	49
7.5.1.1	Gemeenschappelijk en gedragen ambitie	49
7.5.1.2	Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid	49
7.5.1.3	Beheer en bescherming vanuit de overheid	50
7.5.1.4	Bescherming natuurwaarden	52
7.5.1.5	Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing	53
7.5.1.6	Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed	53
7.5.2	State of Conservation	53
7.5.3	Factoren met impact op Oorden en Parten (OUV)	55
7.5.3.1	Ontwikkelingen en trends met impact op Oorden en Parten	55
7.5.3.2	Klimaatverandering en milieueffecten	64
7.5.3.3	Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness	65
7.5.3.4	Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Oorden en Parten	66
7.5.4	Financieringsbronnen	67
7.5.5	Promotie, voorlichting en educatie Oorden en Parten	67
7.6	Monitoring	69

7.0 Inleiding

Aanleiding voor het opstellen van het managementplan katern Oorden en Parten / De Vrije Koloniën is dat België en Nederland gezamenlijk hebben besloten de Koloniën van Weldadigheid bij Unesco voor te dragen ter nominatie tot het verkrijgen van de status UNESCO werelderfgoed. Oorden en Parten omvat drie van de in totaal zeven Koloniën van Weldadigheid die in de periode 1818 tot 1825 door de Maatschappij van Weldadigheid zijn opgericht. Het betreft vrije koloniën, die zich hebben ontwikkeld rond het initiatief dat de Maatschappij van Weldadigheid begon in de Noordelijke Nederlanden met de proefkolonie Frederiksoord. Deze proefkolonie groeide uit tot een groot T-vormig gebied, dat ook de vervolgens in ontwikkeling gebrachte gebieden Wilhelminaoord, Boschoord (inclusief Instituut Wateren), Willemsoord en de Oost- en Westvierdeparten besloeg. Deze 'vrije koloniën' drukten een duidelijk stempel op het landschap. Dit kolonielandschap en de doorontwikkeling die zich vanaf de ontginning voltrok is tot op de dag van vandaag herkenbaar in het landschap aanwezig.

Het voor de koloniën karakteristieke landschap met lange linten van koloniewoningen op bescheiden boerenerven, het grid in het cultuurlandschap met de laanstructuren en de afwisseling van openheid en beslotenheid met doorzichten, is door de drie gemeenten landschappelijk beschermd vanuit: de bestemmingsplannen en achterliggend plannen zoals diverse beleidsnotities, landschapsplannen en beeldkwaliteitsplannen. Het kerngebied van Frederiksoord-Wilhelminaoord is door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Daarnaast is een groot aantal gebouwen beschermd als monument. De bestaande bescherming van het landschap in combinatie met het relatief laag dynamische karakter van de omgeving maken dat er ook in de komende jaren weinig grootschalige inbreuken op dit landschap zijn te verwachten. De schaalgrootte van ontwikkelingen in het landschap vanuit de landbouw passen bij de doorontwikkeling van de landbouwfunctie die het gebied vanuit de kolonietijd heeft doorgemaakt. Vanuit het vigerend beleid is bovendien bepaald dat ontwikkelingen die in deze koloniegebieden plaatsvinden goed moeten worden ingepast binnen het karakter van het landschap. In delen van het gebied moet in aanvulling daarop specifiek rekening worden gehouden met de waarden cultuurhistorie en/of archeologie. Op basis van de vigerende plannen en regels wordt het landschap zoals dat zich vanuit de kolonietijd heeft doorontwikkeld al op een dusdanig niveau beschermd dat ook na nominatie dit niveau toereikend is om de OUV te behouden en te beschermen en ontwikkelingen ook ten opzichte van deze OUV goed in te kunnen passen in het landschap.

De gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf hebben de bijzondere waarden van het kolonielandschap al langere tijd onderkend. De gemeenten participeren om die reden in het traject om de Koloniën van Weldadigheid te nomineren als UNESCO Werelderfgoed. Ze doen dit samen met de drie betrokken provincies, de Maatschappij van Weldadigheid en de overige gebiedspartijen die zijn samengebracht in een klankbordgroep.

Het managementplan voor de Koloniën van Weldadigheid bestaat uit een hoofdkatern en een deelkatern per (cluster van) koloniën. Dit is het katern voor de koloniën I t/m III:

- Kolonie I: Frederiksoord (1818-1820)
- Kolonie II: Wilhelminaoord, Boschoord en Oostvierdeparten (1821-1823)
- Kolonie III: Willemsoord en Westvierdeparten (1820-1822).

Het managementplan geeft, conform de Operational Guidelines aan hoe de wereldwijd unieke betekenis of "Outstanding Universal Value" (OUV) van de Koloniën van Weldadigheid, wordt bewaard, versterkt en/of teruggebracht, rekening houdend met de huidige toestand, de uitgangssituatie en visie op authenticiteit en integriteit. In dit katern staan voor de Koloniën I t/m III de managementmaatregelen die worden ingezet voor het bereiken van deze doelstelling en de wijze waarop betrokken partijen, zijnde de overheden en andere bij het beheer van het erfgoed betrokken partijen, daarvoor zorg dragen.

Dit katern Oorden en Parten maakt integraal onderdeel uit van het managementplan Koloniën van Weldadigheid, nominatiedossier UNESCO Werelderfgoed. In het algemene deel van het managementplan zijn de overkoepelende managementaspecten behandeld. Per kolonie of cluster van koloniën zijn aparte katernen opgesteld met de specifieke eigenschappen, ontwikkelingen en managementmaatregelen voor dat deel. Dit betreft het Katern voor koloniën I t/m III.

Het managementplan heeft een looptijd van 10 jaar en wordt van kracht op de datum van het verkrijgen van de status als werelderfgoed. In de nominatiefase wordt al gewerkt in lijn met en/of conform hetgeen in dit katern staat.

7.1 Outstanding Universal Value

7.1.1 Outstanding Universal Value van Oorden en Parten

De Koloniën van Weldadigheid worden genomineerd als "Cultural Landscape". Het betreft een transnationale, seriële nominatie. De Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd. Ieder criterium wordt nader onderbouwd aan de hand van in het totaal acht hoofdkenmerken. Deze hoofdkenmerken komen terug in de comparatieve analyse en de bepaling van de attributes.

Criterion III: *To bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared*
[Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn de getuigen van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws utopisch experiment in social engineering, dat tot doel had de armoede geheel te bestrijden via een systeem van landbouwnederzettingen. De zeven Koloniën demonstreren de evolutie van het systeem met vrije en onvrije koloniën en omvatten de sporen van zijn successen en mislukkingen. Het experiment is een belangrijke stap in de lange West-Europese traditie van armenzorg en onderscheidt zich door zijn grootschaligheid en de actieve rol van de Staat. Dit blijkt uit:

1. De systematische disciplinerende (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers, georganiseerd op een nationale schaal.
2. De opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen.
3. De opzet als 'laboratorium voor betere burgers', voor de bestaande samenleving.

Criterion V: *Be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change*
[Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie agrarische nederzettingen ontgonnen als "eilanden" in onherbergzaam heide- en veengebied. De orthogonale structuur en kenmerkende inrichting van het landschap weerspiegelen het karakter van vrije en onvrije koloniën. De strakke hiërarchische ordening en maatvoering, met een weloverwogen plaatsing van gebouwen en beplanting, was instrumenteel in de beoogde gedragsbeïnvloeding van de bewoners. De huidige cultuurlandschappen illustreren de omvang, de ambitie en de evolutie van dit sociale experiment. Dit blijkt uit:

4. De ontginning en inrichting van uitgestrekte gesloten agrarische nederzettingen met strakke hiërarchische ordening en maatvoering ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal.

5. Het organisatiemodel met twee types: vrije en onvrije Koloniën. Het systeem was gericht op alle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat de armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen.
6. De focus op de maximalisatie en het optimaliseren van de landbouwproductiviteit door de kolonisten.

Criterion VI: *Be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance [Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis]*

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de nationale overheid. Het combineerde traditionele christelijke waarden, zoals naastenliefde en arbeidsethos, met inzichten van de Verlichting, zoals het geloof in emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, vrijheid van godsdienstbeleving en de verhouding tussen individuen en de Staat. Het experiment had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij en markeert een vroege stap in de ontwikkeling van de Europese traditie van sociale maakbaarheid. Tegelijkertijd bleek de ambitie utopisch. Door de vele associatieve betekenissen kregen ze een plek in het collectieve geheugen in Nederland en Vlaanderen. Dit blijkt uit:

7. De gezamenlijke actie van burgers en Staat in een innovatieve aanpak van de armoede op een nationale schaal, in een publiek-private samenwerking.
8. Het herinneringslandschap met zijn uiteenlopende en evoluerende betekenissen in het collectieve geheugen van Nederland en België.

Het landschap van de Koloniën van Weldadigheid is uniek omdat het de materiële en authentieke getuige is van de grootschalige, op de Verlichting geïnspireerde inspanning van de maatschappelijke elite op het stedelijke armoedeprobleem aan het begin van de 19e eeuw op te lossen. Het alomvattende streven naar enerzijds zelfredzaamheid en anderzijds orde en discipline door werk en scholing, komt duidelijk naar voren in het ontwerp en de samenhang van landschap en gebouwen. De inrichting van het landschap is direct verbonden met het organisatiemodel van de respectievelijke kolonie, (vrij of onvrij, met een verschillend regime). De vrije koloniën kennen een patroon van lange linten met kleine boerderijen, de onvrije een patroon met een centraal gesticht, omringd door grote boerderijen.

Karakteristiek voor de vrije koloniën is de systematiek van 'lintbebouwing' – lange linten met gelijke, systematisch ingedeelde percelen. Centraal lagen collectieve voorzieningen geconcentreerd, zoals de school en de kerk. De linten werden parallel aan elkaar gelegd (Frederiksoord, Wilhelminaoord), kruisten elkaar, zodat een dorpskern ontstond (Willemsoord, Wortel) of lagen langs doorlopende wegen in het landschap (Oost- en Westvierdeparten).

De vrije koloniën waren aanvankelijk opgebouwd als aaneenschakeling van kleine boerderijtjes. De basiseenheid was de ééngezinsboerderij, met daarbij een perceel land dat (in theorie) voldoende was voor een zelfvoorzienend leven plus het aflossen van de schuld aan de Maatschappij vanwege de woning, kleding, voeding en dergelijke. In de proefkolonie Frederiksoord werden 52 boerenhoeves van gemiddeld 2,5 hectare gebouwd. De vrije koloniën die volgden -

Willemsoord (inclusief Westvierdeparten), Wilhelminaoord (inclusief Oostvierdeparten), Boschoord en Wortel (België) werden aangelegd volgens dezelfde basisprincipes als Frederiksoord. De latere koloniën waren ruimer van opzet, wat per gezin meer ruimte gaf voor het bedrijven van landbouw.

Kenmerkend voor de Koloniën van Weldadigheid is de doorontwikkeling van de cultuurlandschappen gedurende twee eeuwen. Ze werden voortdurend aangepast aan de moderne opvattingen over landbouw, armenzorg, psychiatrie en straf, maar de oorspronkelijke structuur van het landschap en veel van de koloniebebouwing bleef als een constante aanwezig. De kwaliteit van het ontwerp van zowel landschap, ensembles als individuele gebouwen laat zien dat het een prestigeproject betrof, dat actief gesteund werd door de centrale regering. De vrije koloniën in Nederland ontwikkelden zich tot landbouwnederzettingen. In kolonie I en II behield de Maatschappij van Weldadigheid veel bezit. Vanaf 1859 veranderde de Maatschappij van Weldadigheid de structuur van de Nederlandse vrije koloniën naar grotere, collectief georganiseerde boerenbedrijven, vanuit de verwachting daardoor tot een efficiëntere productie te komen. De Maatschappij van Weldadigheid bestaat hier nog steeds, hoewel er geen leden meer zijn. Zij behield een sociale doelstelling en is eigenaar van ongeveer 1300 hectare grond en 65 gebouwen in de vrije koloniën van Frederiksoord en Wilhelminaoord. Willemsoord werd vanaf 1923 in delen verkocht

De belangrijkste attributen zijn:

- De basistypologie van de vrije en onvrije Kolonie van Weldadigheid.
- De structuur van het landschap bestaande uit wegen en laanstructuren, waterstructuren, het toegepaste maatsysteem, en het grid van de bebouwing.
- De bebouwing en beplanting die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan.

Oorden en Parten biedt representatieve reflecties van alle drie de criteria uit de OUV.

III. Landschap van social engineering	1. traditie disciplinerend: onderwijs, zorg, straf	2. gesloten gemeenschappen	3. minisamenleving voor alle gezinden
I. Frederiksoord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Schoolmeesters-woning 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Percelen van de kolonisten, ongeveer 2,5 ha elk ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-1867) ▪ Werkplaats ▪ Postkantoor ▪ Dokterswoning ▪ Koetshuis 	
II. Wilhelminaoord inclusief Oostvierdeparten		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Percelen van de kolonisten, ongeveer 2,5 ha elk ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-1867) ▪ Fabriek ▪ Bejaardencentrum Rustoord I en II 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pastorie ▪ Waterstaatskerkje
III. Willemsoord,		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Percelen van de 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hervormde kerk

inclusief West- vierdeparten		kolonisten, ongeveer 2,8 ha elk <ul style="list-style-type: none"> ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-1867) ▪ Plaats voormalige synagoge, woning van de leraar en badhuis 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pastorie
---------------------------------	--	--	--

V. grootschalige ontginningsland- schap	4. integrale oplossing armoedeprobleem	5. organisatiemodel vrij/onvrij	6. landbouw- innovatie
I. Frederiksoord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koloniewoningen ▪ Boerderij ▪ Hoeve Koning Willem III ▪ Hoeve Maj. Van Swietenlaan 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerard Adriaan van Swietentuinbouw- school/kantoor Maatschappij van Weldadigheid ▪ Kiemschuur
II. Wilhelminaoord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoeve Marianne ▪ Hoeve Immer Moed ▪ Voormalige hoeve de Werkhorst ▪ Hooischuur ▪ Koloniewoningen ▪ Boerderij ▪ Scholen (2x) ▪ Onderwijzerswoning 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ (locatie/verhaal) Landbouwkundig Instituut Wateren
III. Willemsoord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoeve Utrecht 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Centraal kruispunt met specifieke structuur van de bebouwing 	

VI. Voorloper verzorgingsstaat	7. sociaal initiatief maatschappelijke elite	8. herinneringslandschap
I. Frederiksoord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Woonhuis Johannes v.d. Bos ▪ Logement/Directeurswoning 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Begraafplaats
II. Wilhelminaoord		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Algemene Begraafplaats ▪ Katholieke begraafplaats ▪ Apostelboom op algemene begraafplaats
III. Willemsoord		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Joodse begraafplaats ▪ Begraafplaats Vredehof

Hieronder is aangegeven wat de bijdrage van kolonie aan de serie in relatie tot de OUV is:

Karakteristiek Kolonie I Frederiksoord

Typologie: eerste vrije koloniën.

Structuur van het Landschap: combinatie van natuurlijke elementen, eerdere ontginningen (landgoed) en ontginning door Maatschappij van weldadigheid. Kleinschalige orthogonale structuur. Laanbeplanting, proeftuinen, tuinbouwschool, groenstructuur.

Representatieve bebouwing en beplanting: landgoed en Huize Westerbeeksloot (voorfase, kantoor Maatschappij van Weldadigheid sinds 1818), tientallen gebouwen uit de eerste en tweede fase van de ontginning: koloniewoningen, scholen (ook bosbouw- en tuinbouwschool), hotel, gaarkeuken.

Herinneringslandschap: Huize Westerbeek, museum de Koloniehof, begraafplaats.

Karakteristiek Kolonie II Wilhelminaord, Boschoord, Oostvierdeparten

Typologie: doorontwikkeling structuur vrije koloniën, ruimere opzet (Wilhelminaord), lineaire structuur (Oostvierdeparten) en bosontginning (Boschoord).

Structuur van het Landschap: ontginning door Maatschappij van Weldadigheid, laanbeplanting en groenstructuur, begraafplaatsen, bosaanplant.

Representatieve bebouwing en beplanting: tientallen gebouwen bebouwing en voorzieningen uit de eerste en tweede fase van ontginning: koloniewoningen, kerken, rusthuizen, grote hoeve.

Herinneringslandschap: begraafplaatsen.

Karakteristiek Kolonie III Willemsoord en Westvierdeparten

Typologie: vrije kolonie met structuur van een kruispunt met voorzieningen met specifieke structuur (positionering) bebouwing en apart buurtschap voor Joodse kolonisten in de Pol.

Structuur van het Landschap: ontginning door Maatschappij van Weldadigheid, laanbeplanting, begraafplaatsen en groenstructuur.

Representatieve bebouwing en beplanting: (mogelijk aanwezige archeologische resten van) een synagoge en badhuis; bebouwing uit tweede, derde en vierde fase.

Herinneringslandschap: Joodse begraafplaats.

7.1.2 Integriteit en authenticiteit

De Koloniën van Weldadigheid zijn culturele landschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en die zijn uitgebouwd tot agrarische koloniën met het oog op het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplineren. Tot op de dag van vandaag zijn dat uitgangspunt en doel herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen. De koloniën zijn een levend cultuurlandschap met verschillende historische tijdlagen, waarbij de ontwikkelingen per kolonie een eigen richting kenden. Overall is nog steeds de oorspronkelijke landschappelijke ontginningsstructuur en het geheel van functies, individuele en collectieve voorzieningen te zien waarin de kolonisten leefden en werkten.

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode vóór de komst van Maatschappij van Weldadigheid, met onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning.
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825).
2. De verdere evolutie van de Koloniën (in tijd variërend per Kolonie; globaal 1825-1859).
3. Fase van rijksinstellingen in de onvrije Koloniën, gedeeltelijke privatisering in de vrije Koloniën en schaalvergroting in alle Koloniën (in tijd variërend per Kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (vanaf de periode 1980-1990).

Integriteit Oorden en Parten

In Oorden en Parten zijn de ontginningsvormen en de ruimtelijke vertaling van de organisatorische modellen behorende bij de vrije koloniën terug te vinden, zoals de Maatschappij van Weldadigheid ze oorspronkelijk bedacht had. In de vrije koloniën is de ontginningsstructuur grotendeels bepaald door de gronden die de Maatschappij in eigendom kon krijgen, alsmede door variaties in het natuurlijke landschap en de verschillen in ondergrond. De invulling van dit kolonielandschap werd in bijna twee eeuwen verrijkt, verbijzonderd en geactualiseerd. Daarnaast vonden er in alle fases meer of minder ingrijpende veranderingen plaats, die soms in de geest van de koloniën werden uitgevoerd en soms daar totaal los van stonden. Oorden en Parten laat nog steeds de

oorspronkelijke landschappelijke ontginningsstructuur en het geheel van functies, individuele en collectieve voorzieningen zien waarin de kolonisten leefden en werkten. De gebouwen in Oorden en Parten werden gebouwd door de Maatschappij van Weldadigheid. Na de privatisering kwamen ook bouwende particulieren in beeld (woningen en boerderijen). De visuele integriteit heeft op onderdelen geleden onder de effecten van deze privatisering. Het belang van het erfgoed wordt ten volle onderkend door de overheid en de bevolking. Er is geen verstedelijkingsdruk in de wijde de omgeving en leegstaande gebouwen worden herbestemd.

In Oorden en Parten is de aanleg van het bij de vrije koloniën behorende kleinschalige ontginningslandschap en de opschaling in de kavelgrootte in na de proefkolonie Frederiksoord ontwikkelde vrije koloniën, alsmede de in een latere fase (na 1859) verder door de Maatschappij van Weldadigheid doorgezette schaalvergroting tot 50ha nog herkenbaar aanwezig. Ook geven de drie koloniën gezamenlijk een goed beeld van de enorme schaal van het experiment, waarbij alleen al in de vrije koloniën grote oppervlakten heide en veen is ontgonnen en ingericht tot landbouwgrond. Historische kaarten tonen het indertijd door de maatschappij ontgonnen gebied en de structuur van de landschapontginning. De historische structuur van het landschap is in Oorden en Parten goed en integraal herkenbaar gebleven, zo blijkt uit historische kaartanalyse en ook de samenhang tussen de attributes in het landschap is goed zichtbaar. Het gaat daarbij om de elementen die verwijzen naar de grootschalige landontginning met een vooruitstrevend maatschappelijk doel. Tot deze elementen behoren in Oorden en Parten sloten, wegen, beplantingspatronen, verkavelingstructuren, bebouwingsstructuren, begraafplaatsen, sociaal-maatschappelijke functies, archeologische sites en gebouwtypologieën, zoals: koloniewoningen en -hoeves, kerken en scholen (voor verschillende rangen en standen), kantoren, rustoorden en verenigingslokalen. Kenmerkend voor de vrije koloniën zijn de doorlopende linten met kleinschalige boerderijen (koloniewoningen). De landschapstypologieën van de vrije koloniën zijn in Oorden en Parten, met hun aanpassingen aan lokale omstandigheden en voortschrijdende inzichten, herkenbaar gebleven, dankzij de aanwezigheid van attributes, zoals wegen, waterwegen en paden, groenstructuren, verkavelingsvormen, bomen en bossen, gebouwen en bebouwingspatronen. Wel is de visuele en functionele integriteit op plekken aangetast door latere ontwikkelingen (bewoning en landbouw). Het is een levend landschap waarin de functie van landbouw in combinatie met zorg en opvoeding, herkenbaar aanwezig zijn gebleven in het gebied al evolueerden deze functies door de tijd. De functie van herinneringslandschap is hieraan toegevoegd door onder meer de Koloniehof en Koloniedagen. De doorontwikkeling komt in Oorden en Parten tot uiting in eigentijdse landbouwondernemingen.

Authenticiteit Oorden en Parten

De structuur van het culturele landschap, de aanwezige bebouwing en archeologische vindplaatsen vertellen op authentieke en geloofwaardige wijze het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, vanaf hun ontstaan tot op de dag van vandaag. De genoemde structuren zijn herkenbaar gebleven en in hun essenties bewaard. Het gebruik van de koloniën voor de landbouw en de doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies waarin de hedendaagse invulling van de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de koloniën wordt uitgedrukt. Het verbindende is niet één 'authentieke' tijdsperiode, maar de landschappelijke structuur die zich heeft ontwikkeld, waarbij vier bepalende fases (zie verklaring van integriteit) zijn te herkennen. De serie als geheel

geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment van de Maatschappij van Weldadigheid. Oorden en Parten geeft dit beeld voor de vrije koloniën.

De authenticiteit van Oorden en Parten zit in:

- Het kleinschalige ontginningslandschap behorende bij de vrije koloniën.
- De structuur van boerderijlinten met centrale kruispunten en voorzieningen.
- De hoofdwegen structuur en secundaire wegenstructuur met laanbeplantingen en over- en voortuinen.
- De verkavelingstructuur met herkenbare perceelgrenzen van koloniewoningen, hoeves en landbouwkavels.
- De waterstructuren die zijn aangelegd ten behoeve van de ontginningen.
- De combinatie van openheid en beslotenheid in het landschap.
- De bebouwing en bebouwingstructuur (waaronder het grid) met onder meer koloniewoningen, hoeves, kerken, scholen, etc.
- Het hoofdkantoor van de Maatschappij van Weldadigheid en de aanwezigheid van de Maatschappij van Weldadigheid.
- Het aanwezig zijn van specifieke ecologische waarden uit de kolonietijd (apostelbomen).

7.2 Koloniën Oorden en Parten

7.2.1 Locatie en afbakening

Oorden en Parten is een cluster van drie koloniën. In alle drie de koloniën is een property met een bufferzone aangewezen. In het nominatiedossier als geheel is gekozen voor een eenduidige begrenzing voor de bufferzone op basis van het door de Maatschappij van Weldadigheid ontgonnen gebied. De begrenzing van het genomineerde werelderfgoed en de bufferzone is gebaseerd op de grens van het gebied dat de Maatschappij van Weldadigheid ten behoeve van haar Koloniën heeft ontgonnen. Het betreft de ontginning die heeft plaatsgevonden tijdens de stichtingsfase van de Koloniën van Weldadigheid (1818-1825). De bufferzone wordt in principe gevormd door de grens van het ontgonnen gebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen (Boschoord, Wortel en Merksplas), of waar de property zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen (Ommerschans), is geen bufferzone toegevoegd.

Voor de begrenzing van de property en de bufferzone Oorden en Parten is aangehouden dat deze integraal overeen stemt met het door de Maatschappij van Weldadigheid in ontginning gebrachte gebied, met uitzondering van delen die geen essentiële uitdrukking van de OUV zijn of die door latere ontwikkelingen minder goed herkenbaar zijn. Binnen de grenzen van de property liggen alle relevante elementen van de landschapsstructuur, de representatieve bebouwing, alsmede exemplarische bebouwing die de geschiedenis en ontwikkeling van deze vrije koloniën illustreert.

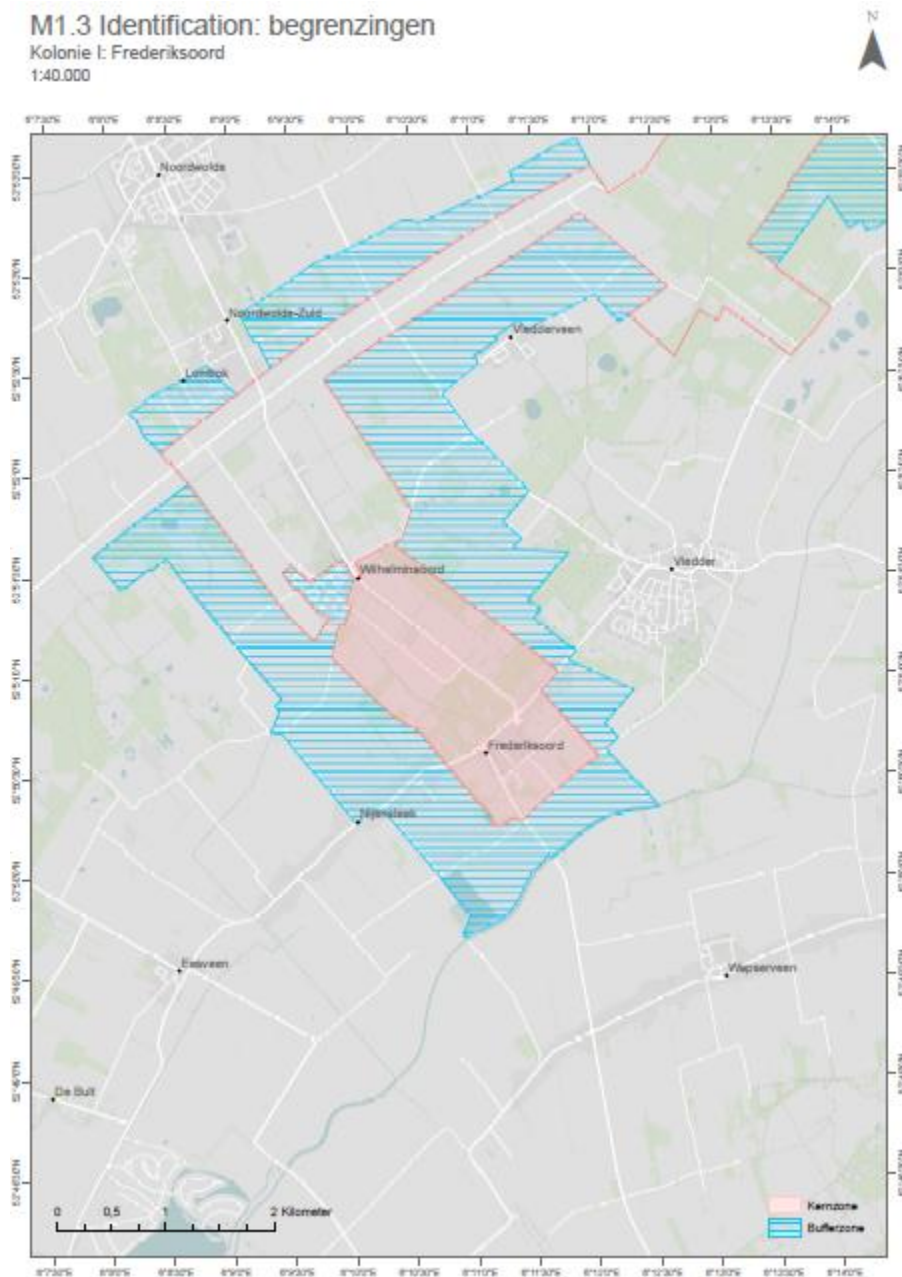
De property is de directe afgeleide van de OUV, het gebied waarin de OUV zich manifesteert. Deze wordt gevormd door het met elkaar samenhangend geheel van 'attributen' (landschapselementen, bebouwing) dat direct uitdrukking geeft aan de hoofdkenmerken van de OUV. Dit is op de kaart aangeduid als 'genomineerd werelderfgoed'. In de praktijk komt dit neer op het gebied waar de erfgoedwaarden het meest beleefbaar zijn. In Oorden en Parten is in kolonie I en II het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord aangewezen als de property. In Kolonie III is eveneens een property aangewezen. Diverse gebouwen in deze property hebben een monumentenstatus.

Bij het bepalen van de begrenzing van de Koloniën van Weldadigheid is als uitgangspunt genomen het totale door de Maatschappij van Weldadigheid aan het eind van de stichtingsfase (1818-1825) ontgonnen gebied. Dit principe geldt voor het totaal van de zeven Koloniën. Binnen deze ontginningsgrens is de voorgestelde property het gebied waarin de essentiële uitdrukking van de OUV herkenbaar is, doordat alle relevante attributen die uitdrukking geven aan de OUV hier zijn gelegen, in een sterke onderlinge samenhang. Deze gebieden vormen tezamen de voorgestelde property. In alle zeven Koloniën geldt generieke bescherming van de OUV in en rondom de property. (Zie hiervoor het Managementplan en de bijbehorende deelkaternen). Om de OUV te beschermen tegen invloeden van buiten die haar zouden kunnen raken, is het volgende principe gehanteerd. Daar waar het landschap open van karakter is (Koloniën I,II, III en VI), is een bufferzone aangewezen. Daar waar sprake is van een 'interne buffer' omdat bos het zicht op en vanuit de kolonie beschermt (Koloniën V en VII) wordt een bufferzone niet nodig geacht. Waar de property zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen (Kolonie IV), is geen bufferzone toegevoegd.

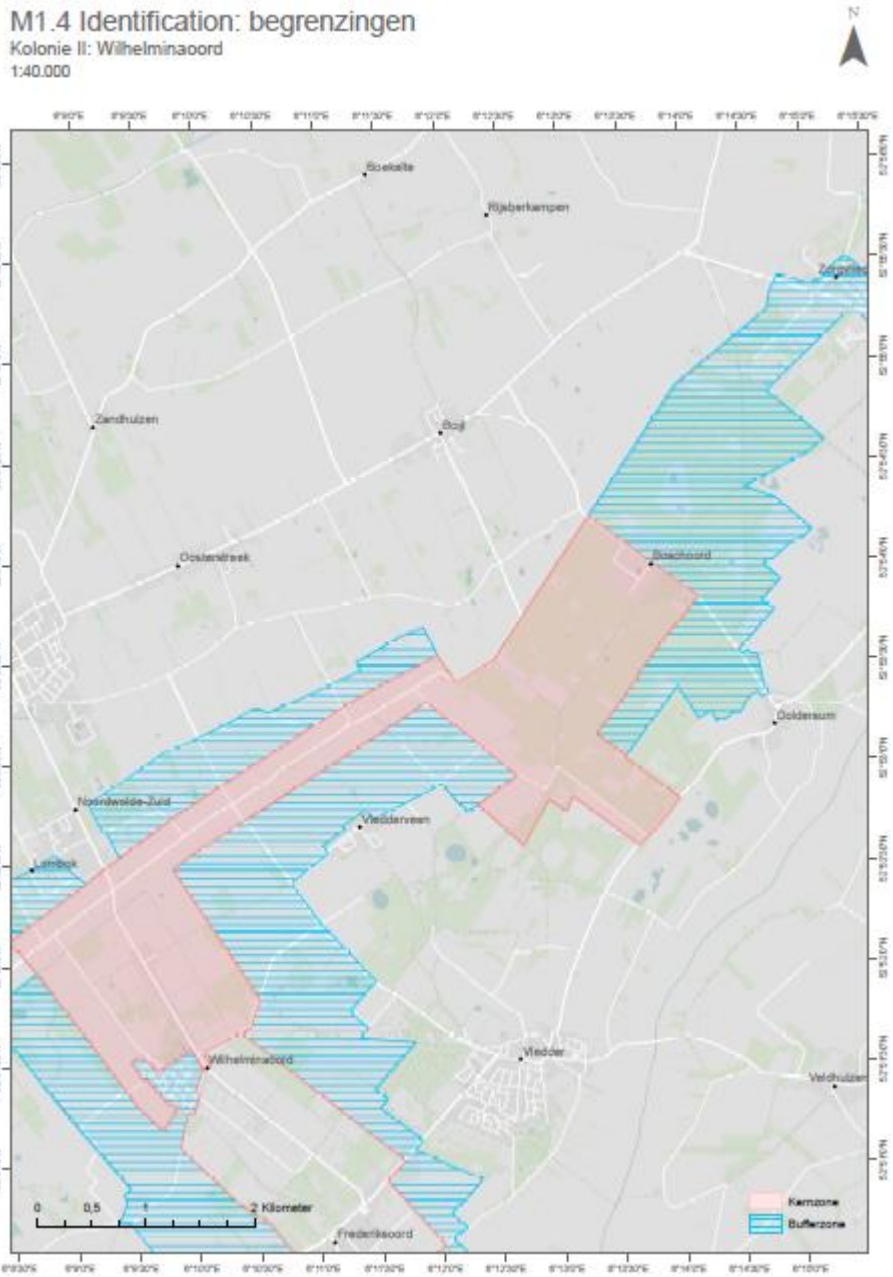
In en rondom de vrije Koloniën I, II en III is het landschap grotendeels open van karakter. Daarom zijn hier bufferzones toegevoegd die de property beschermen. De bufferzones hebben in deze gebieden eveneens de functie om de verbinding tussen de afzonderlijke maar dicht bij elkaar gelegen en samenhangende vrije koloniën I, II en III tot stand te brengen. Het deelgebied Boschoord bestaat geheel uit bos en heeft daarom geen bufferzone nodig.

Op de drie kaarten staan de begrenzingen voor Oorden en Parten per kolonie.

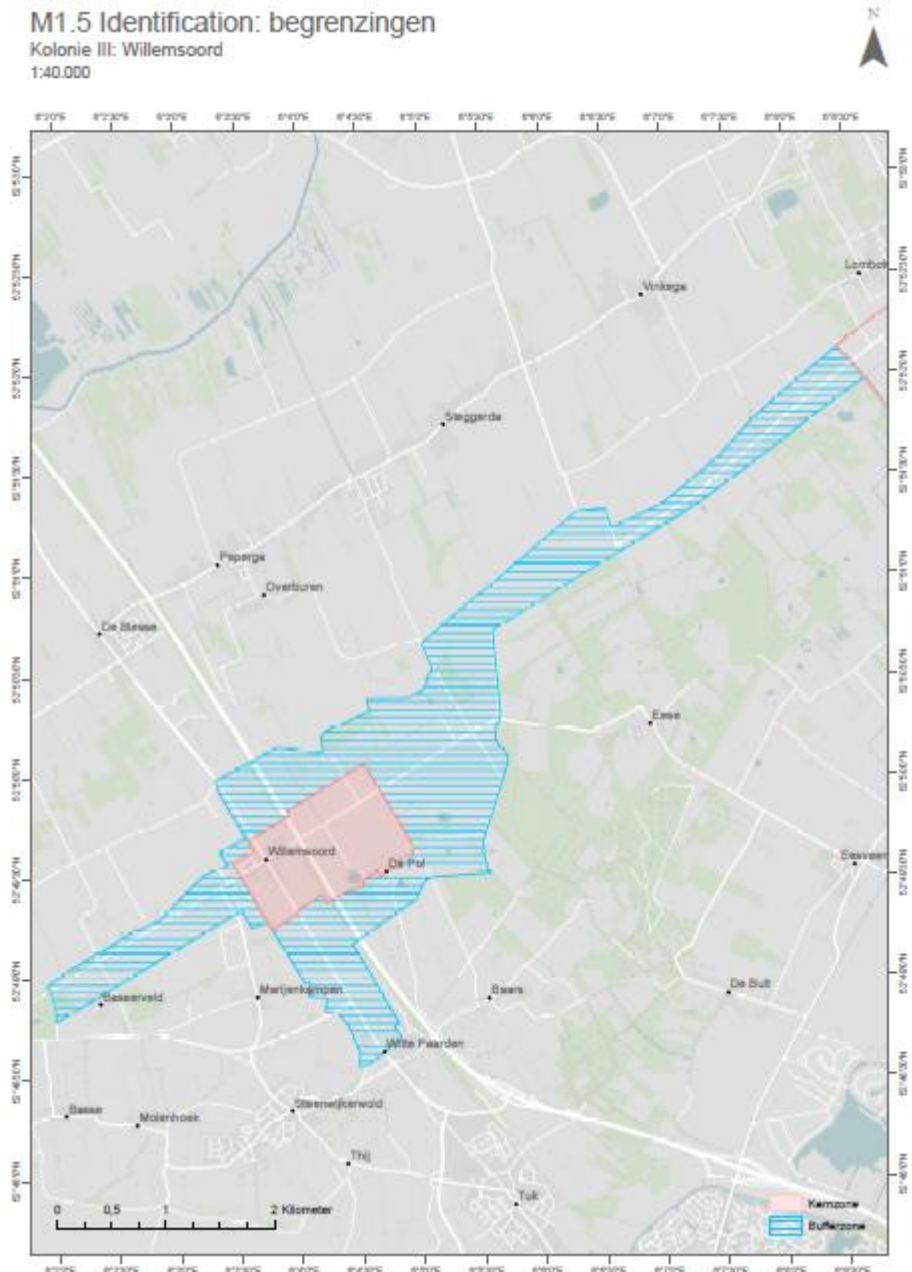
Kaart Kolonie I Frederiksoord 1818-1820 (Kaart M1.3)

Kaart Kolonie II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten 1821-1823 (Kaart M1.4)

Kaart Kolonie III Willemsoord en Westvierdeparten 1820-1822 (Kaart M1.5)

7.2.2 Kwalitatieve beschrijving Oorden en Parten

7.2.2.1 *Schets op hoofdlijnen*

Vanaf 1818 stichtte de Maatschappij van Weldadigheid op de grens van de provincies Drenthe, Overijssel en Friesland, in het noorden van Nederland, aanvankelijk zeven vrije Koloniën, met in totaal ongeveer 400 koloniewoningen waarin gemiddeld zeven bewoners leefden. Bij een herindeling in 1825 werden ze samengevoegd tot drie: Frederiksoord (I), Wilhelminaoord-Boschoord (II) en Willemsoord (III). Ze hebben allemaal het karakteristieke patroon van ontginningslinten met boerderijen (kolonistenhoeves) en waren bestemd voor arme gezinnen. De collectieve functies zijn geconcentreerd bij kruispunten of aan hoofdwegen. Bij de laatste kolonie die werd gesticht, Boschoord, is dat patroon nauwelijks tot ontwikkeling gekomen – vandaar dat ze in 1825 bij Wilhelminaoord werd gevoegd. Het hele gebied laat zich lezen als een ruimtelijke uitwerking van het voortschrijdende inzicht in de concrete kolonisatiepraktijk van een vrije Kolonie.

7.2.2.2 *Ontstaansgeschiedenis en huidige betekenis*

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode voor de komst van Maatschappij van Weldadigheid (onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning),
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825),
2. Verdere evolutie van de koloniën (in tijd variërend per kolonie, globaal 1825-1859);
3. Fase van gedeeltelijke privatisering in de vrije koloniën en schaalvergroting (in tijd variërend per kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (eind 20ste eeuw).

Omdat er per kolonie aanzienlijke verschillen zijn wat betreft de doorlopen ontwikkelingen en bijbehorende tijdslijn is er in dit katern voor gekozen dit per kolonie te beschrijven, startende vanaf het moment van ontginning. Op dat moment bestonden de deelgebieden (voorfase) uit heide en veenlandschappen. De beschrijving is conform hoofdstuk 2 van het nominatiedossier, maar wel ingekort.

7.2.2.3 *Kolonie I FREDERIKSOORD*

Frederiksoord markeert het ontstaan van de Koloniën van Weldadigheid. Tegelijk staat deze Kolonie, door de blijvende aanwezigheid van het kantoor van de Maatschappij van Weldadigheid, symbool voor de continuïteit en de toekomst. Centraal in de Kolonie ligt het landgoed Westerbeekslot, dat vanaf 1614 was ontwikkeld door François van Westerbeek. Huize Westerbeek was in de stichtingsfase van de Koloniën het woonhuis van de oprichter van de Maatschappij van Weldadigheid, Johannes van de Bosch. Tegenwoordig houdt de Maatschappij hier kantoor. Ten zuiden van Westerbeekslot ontstond in 1818 de eerste vrije Kolonie, met 53 hoeves. Een jaar later werd een begin gemaakt met de tweede Kolonie, met vijftig hoeves, ten oosten en ten noorden van het landgoed. Al in 1823 werden beide Koloniën samengevoegd en vanaf 1825 werden ze samen aangeduid als Kolonie I.

Kenmerkend landschapspatroon

De ontginning startte vanuit bestaande infrastructuur: het landgoed Westerbeek en de doorgaande weg Steenwijk-Vledder. De Westerbeekslot werd bij de ontginning verbreed en

verlengd en haaks hierop werden twee zijkanalen gegraven. De doorgaande Vledderweg vormde de scheiding tussen de eerste en de tweede kolonie en ontwikkelde zich tot het hart van Frederiksoord, mede door de aanwezigheid van huize Westerbeek en het naastgelegen logement. Aan deze weg zijn ook de Tuinbouwschool (1884) en de Bosbouwschool (1887) te vinden. Naarmate het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zich verder naar het noorden uitbreidde, kreeg ook de in noordwest-zuidoost-richting lopende Koningin Wilhelminalaan meer betekenis. Parallel hieraan liepen de linten met koloniehoeven uit de tweede kolonie (tegenwoordig: Hooiweg, Vaartweg en M.A. van Naamen van Eemneslaan). Langs deze wegen stonden om de zestig meter identieke koloniehoeves, in enkel- of dubbelzijdige linten. De kavels die bij deze hoeves hoorden waren 2,4 hectare groot en afgebakend met greppeltjes.

De opzet van de vrije kolonie resulteerde in Frederiksoord in een strak geordend, blokvormig landschap met een kleinschalig karakter, dat zich gevoegd heeft naar de aanwezige structuur van landgoed Westerbeeksloot. Binnen het oorspronkelijke patroon met verspreide bebouwing werden de kruispunten en ontginningsassen gebruikt voor de bouw van voorzieningen en werkplaatsen. Na 1859 werd de fijnmazige structuur van Frederiksoord gedeeltelijk overschreven door de Maatschappij van Weldadigheid, zoals ook in kolonie 2 en 3 gebeurde. Bestaande akkertjes werden samengevoegd in grote werkboerderijen van ongeveer 50 hectare, in Frederiksoord werd dat de Hoeve Willem III. Het was de bedoeling met deze opzet zowel de landbouwproductie als de disciplineren van de kolonisten te verbeteren. Naast het invoegen van nieuwe bebouwing, leidde het ook tot een aantal nieuwe perceelafbakeningen. De wegenstructuur werd evenwel behouden.

In de huidige ruimtelijke opbouw is nog steeds veel bewaard gebleven van de oude koloniestructuur, die voortvloeit uit de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied. Het rechtlijnige wegenpatroon, versterkt door laanbeplanting van diverse boomsoorten, de assen met gelijkvormige kleinschalige bebouwing op regelmatige afstand en de kleine landbouwpercelen, bepalen nog steeds de landschappelijke karakteristiek van Frederiksoord. De kleinschalige bebouwing heeft vaak wel ingrijpende wijzigingen ondergaan, meestal volumevergrotingen, omdat de initiële boerderijtjes bijzonder klein waren.

Tussen de bomen zijn doorzichten naar het geometrisch opgezette land erachter. Daarnaast is in de wegstructuur een goed herkenbare rangorde aanwezig, die slechts op enkele plaatsen door verkeerskundige ingrepen is verstoord. Hoofdwegen lopen door terwijl dwarsverbindingen soms ten opzichte van elkaar verspringen. Door de aanwezigheid van verharde en onverharde (zand)wegen, als de Hooiweg en de Oranjelaan, wordt eveneens het onderscheid in hoofd- en secundaire wegen benadrukt.

In het Nederlandse beleid voor erfgoedontwikkeling (het zogenaamde Belvédère-programma 1999-2009: 'behoud door ontwikkeling') is er voor Frederiksoord een project opgenomen, waarbij nieuwe energiezuinige, duurzame koloniewoningen geplaatst worden op plekken waar ze verdwenen zijn. De koloniewoning van de toekomst betreft een lokale uitwerking voor het kennisuitwisselingstraject van het Rijk voor "Excellente Gebieden". In totaal worden er 62 van die woningen gebouwd.

Ensemble: Huize Westerbeek en omgeving

De kern van het ensemble is Huize Westerbeek met het omliggende parkdomein. In de onmiddellijke omgeving zijn een aantal collectieve voorzieningen, ter ondersteuning van de maatschappij zelf of voor het onderwijs of de tewerkstelling van de armen. Hotel Frederiksoord was in 1770 door Nicolaas van Heloma, de toenmalige eigenaar van 'Landgoed Westerbeecksloot', gesticht als logement. Na overname door de Maatschappij van Weldadigheid werd het de vaste vergaderplaats van haar bestuurders. De exploitatie van het hotel is nu in particuliere handen.

De G.A. van Swieten Tuinbouwschool, opgericht in 1884, is gestart als tuinbouwschool voor zonen van kolonisten, en nadien middelbare tuinbouwschool geworden. De schoolactiviteiten zijn recentelijk verplaatst naar Meppel. De schoolmeesterwoning heeft een woonbestemming. Het praktijkonderwijs van het AOC Terra keert na 20 jaar afwezigheid weer terug in de parktuin. Behalve de tuinbouwschool had Frederiksoord ook een bosbouwschool, gesticht in 1887. Het pand wordt nu verhuurd voor bewoning.

De voormalige timmerwinkel was ooit in gebruik als timmer- en onderhoudswerkplaats van de Maatschappij van Weldadigheid. Tegenwoordig biedt het pand onderdak aan het Museum de Koloniehof dat het verhaal vertelt over het wonen en werken van de kolonistengezinnen. Aan de Majoor van Swietenlaan en de Koningin Wilhelminalaan staan koloniehuisjes die teruggaan tot de beginperiode maar die gerestaureerd en/of aangepast werden aan hedendaagse comforteisen. Op de hoek Molenlaan – Graaf van Limburg Stirumlaan staat de gaarkeuken die in de beginperiode van de proefkolonie een grote rol speelde. Verder is er nog een grote dokterswoning gebouwd rond 1910-1915 in opdracht van de Maatschappij van Weldadigheid naar ontwerp van R. van der Woerd Hzn. uit Enschede. Het in Art Nouveau stijl gebouwde pand is karakteristiek voor het voorzieningenniveau binnen de Maatschappij. Het pand heeft inmiddels een uitbreiding gekregen in de vorm van een ondergeschikte platte aanbouw. Tot slot zijn er nog het markante postkantoor met dienstwoning en de tramloods aan de Koningin Wilhelminalaan.

Losse objecten

Buiten het ensemble ligt hoeve Koning Willem III, gebouwd in 1865. In oorsprong ging het enkel om een schuur, die later verder uitgebouwd werd. De boerderij is nog steeds in functie, ze wordt gepacht. Ze staat model voor het schaalvergrotingsbeleid dat vanaf 1859 gehanteerd werd en heeft binnen de bedrijfsvoering van de Maatschappij altijd een modelfunctie vervuld.

Het kiemhuis werd in 1942 gebouwd om de pootaardappelen van de landbouwbedrijven van de Maatschappij van Weldadigheid voor te kiemen alvorens ze te poten. De omstandigheden in het gebouw waren zo dat het kiemproces optimaal kon worden beheerst. Het werd gerestaureerd in 2012 en Bureau Ecolan gebruikt het nu voor activiteiten in de sfeer van landschapsonderhoud. Het bureau biedt in het kiemhuis een dagbestedingsprogramma aan voor mensen met een lichte verstandelijke handicap. Het pand is een rijksmonument en een van de drie nog overgebleven kiemschuren in Drenthe.

7.2.2.4 Kolonie II WILHELMINAORD, BOSCHOORD EN OOSTVIERDEPARTEN

In kolonie II is de typologie van de vrije kolonie doorontwikkeld. Wilhelminaord, Boschoord en de Vierdeparten werden tussen 1820 en 1822 als drie vrije koloniën gesticht. Bij een reorganisatie van de Maatschappij van Weldadigheid in 1825 werden ze samengevoegd tot kolonie II, met de

naam Wilhelminaoord. De Westvierdeparten kwamen bij kolonie III Willemsoord. Wilhelminaoord ontstond in 1820 op grond van het landgoed Westerbeeksloot en de Vierdeparten. De kolonie telde ongeveer 100 koloniehoeves. Tussen 1821 en 1822 werden de Oost- en Westvierdeparten ontgonnen en verkaveld. Dit is een smal, ongeveer tien kilometer lang lint met een centrale weg en aan weerszijden koloniehoeves, ook 100 in getal. De Vierdeparten liggen grotendeels in de provincie Friesland en verbinden de vrije kolonies van Willemsoord (1820) en Boschoord (1822-1812) met elkaar. Boschoord omvatte aanvankelijk een uitgestrekt gebied, maar deze ontginning strandde in een pril stadium, voornamelijk vanwege de slechte gesteldheid van de bodem. Ongeveer 25 erven werden in het terrein uitgezet, maar slechts een enkele koloniehoeve werd gerealiseerd.

Wilhelminaoord: Landschapsstructuur

Wilhelminaoord heeft een ruimtelijke structuur van evenwijdige linten, vergelijkbaar met Frederiksoord. Beide koloniën lopen in elkaar over via de koningin Wilhelminalaan en de parallel gelegen M.A. van Naamen van Eemneslaan. Langs beide lanen komt hetzelfde patroon van lintbebouwing terug. De voorzieningen, voornamelijk geconcentreerd aan de Koningin Wilhelminalaan, zijn complementair aan die van Frederiksoord. Functioneel werken de beide koloniën als één geheel. Een verschil met Frederiksoord is dat de percelen van de koloniehoeves groter waren, niet 2,4 hectare maar 2,8 hectare per hoeve. Vanaf 1859 werden net als in Frederiksoord kleine kavels geïntegreerd in één grote boerderij, Hoeve Marianne, waar de kolonisten te werk werden gesteld. De latere dorpsuitbreiding van Wilhelminaoord staat los van de kenmerkende lanenstructuur en maakt geen deel uit van het voorgestelde werelderfgoed. Alleen de M.A. van Naamen van Eemneslaan en de Vaartweg zijn doorgetrokken. Hierdoor zijn deze weinig karakteristieke gebieden in de hoofdstructuur van Frederiksoord-Wilhelminaoord ingebed.

Wilhelminaoord: Ensemble Rustoord I en II en omgeving

In dit ensemble bevinden zich Rustoord I en Rustoord II, de enige voorbeelden uit alle koloniën van specifieke bejaardenzorg. Rustoord I bevat de eerste bejaardenwoningen in Nederland (1893). In 1975 is het gebouw ingrijpend gerestaureerd en gesplitst in vier woningen die nu verhuurd worden. Rustoord II, grootschaliger van opzet, is in 1904 gerealiseerd. Rustoord II was gericht op alleenstaande bejaarden. Na de bouw van een nieuw bejaardentehuis, werd het gebouw herbestemd tot Buitencentrum Wilhelminaoord, in eigendom van de gemeente Den Haag. De plek wordt ook wel 'School in Bos' genoemd omdat Haagse lagere scholen hier werkweken houden.

Het eenvoudig bakstenen waterstaatskerkje met torentje op de grens van Frederiksoord en Wilhelminaoord is in 1851 gebouwd om invulling te geven aan de kerkplicht binnen de koloniën. Het is tot 2009 in gebruik geweest bij de Hervormde Gemeente. Tegenwoordig wordt het ingezet voor feestelijke, plechtige en educatieve bijeenkomsten. De pastorie naast het kerkje dateert van 1912 en werd tot de opheffing van de kerkelijke functie bewoond door de dominee. Het voormalige schooltje met meesterswoning in Wilhelminaoord, gebouwd in 1821, is nu een dubbele woning. De mandenmakerij/weverij/smederij aan de Wilhelminalaan voorzag in de behoefte om kolonisten die niet in staat waren zware landarbeid te verrichten, andere werkzaamheden aan te bieden. De algemene begraafplaats aan de Oranjelaan is eenvoudig, met rechthoekige perken en vooral 19e en begin 20e-eeuwse grafmonumenten. Het gietijzeren grafmonument uit 1819 voor Daniëlla Elisabeth van Oosterhoudt, heeft een monumentenstatus. Naast de algemene begraafplaats, is er ook nog een kleinere rooms-katholieke begraafplaats.

Wilhelminaoord: losse objecten

Hoeve Prinses Marianne dateert van 1913 en is nog steeds in bedrijf als landbouwbedrijf. De naam was aanvankelijk "Hoeve de Dankbaarheid", totdat bleek dat de anonieme gift voor de bouw afkomstig was van Prinses Marianne. Naast deze hoeve staat een zeskantige houten hooischaar, gebouwd rond 1865. De Maatschappij had in dat jaar een boerderij ontworpen en gebouwd waarbij aan beide kanten van de schuur een dergelijke schuur stond. Het toenmalige bedrijf was als modelboerderij opgezet en was kenmerkend voor de ommezwaai naar een grootschaliger bedrijfsvoering. Rond 1910 is de boerderij door brand verwoest en kwam de huidige boerderij Prinses Marianne tot stand; de hooischaar is behouden gebleven. Beide zijn rijksmonument. Bij Hoeve Prinses Marianne is in 2013 een ligboxenstal gebouwd. Het ontwerp is in overleg met de initiatiefnemer, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, welstandstoezicht, monumentencommissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ontwikkeld. De stal werd als een 'natuurlijke evolutie' ingepast in het landschap en heeft een voorbeeldfunctie voor 'passende' vernieuwing.

Boschoord: landschapsstructuur

Boschoord is als laatste kolonie binnen het gebied aangelegd, maar kwam nooit tot volle wasdom als landbouwkolonie als gevolg van de beperkte mogelijkheden van de onvruchtbare grond. Er is geprobeerd om met een toen innovatief systeem van groenbemesting (bremcultuur) de arme grond geschikt te maken voor de landbouw. Dat leverde echter niet het gewenste resultaat op. Uiteindelijk werd dit gebied met productiebos beplant. Boschoord is uitgegroeid tot een zorgvuldig beheerd landgoed, in eigendom van de Maatschappij van Weldadigheid. Het gebied heeft de kenmerkende laanstructuren van een vrije kolonie, maar de typische lintbebouwing is afwezig, net zoals een concentratie van functies. In het gebied komen verspreid gebouwen voor die te maken hebben met scholing van kolonisten, huisvesting en bosbeheer. Door de bosaanplant heeft het een meer besloten karakter dan de andere vrije koloniën, behalve op één centrale open plek en aan de open randen. Daar zijn ook de 3 hoeves gevestigd. Het gebied bestaat uit productiebos, natuur- en recreatiegebied met afwisselend loof- en naaldbout, vennen, heideveldjes en weidegronden.

Oorspronkelijk strekte het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zit veel verder ten westen van Boschoord uit, met de gebieden Wateren en de Oude Willem. In Wateren bouwde de Maatschappij in 1823 een Instituut voor de Landbouw, met oorspronkelijk 50 hectare land en 20 jaar later bijna 500 hectare, die deels was ontgonnen en deels in gebruik als schapenweide (heide). Bij de ontginning van de Oude Willem werd ingezet op veeteelt (grasland). Bij de grote herstructurering van de Maatschappij van Weldadigheid in 1859 werd het gebied van de Oude Willem en Wateren verkocht, in het totaal meer dan 2.000 hectare. Het in 1859 verkochte gebied maakt geen deel uit van het voorgestelde werelderfgoed, behoudens dat het Landbouwkundig Instituut Wateren wel onderdeel is van het verhaal van de Maatschappij van Weldadigheid.

Boschoord: losse objecten

Het voormalige lagere schooltje in Boschoord heeft na een grondige restauratie een nieuwe bestemming als atelier gevonden. Daarnaast staat de vroegere schoolmeesterswoning. In de onmiddellijke omgeving ook nog twee koloniewoninkjes, aan de Jongkindt Conincklaan.

Hoeve Immer Moed, Hoeve De Werkhorst en Hoeve Boschoord dateren uit de periode van de schaalvergroting van de boerderijen, na 1859. In hoeve Boschoord werd in de jaren '50 van de

vorige eeuw gestart met opvang van zwakbegaafde t.b.s.-ers. De hoeve werd uitgebreid tot een verpleeginrichting en in de jaren zeventig en in het begin van de 21ste eeuw uitgebreid met een modern behandelcentrum. Het geheel groeide uit tot een bijzonder groot zorgcomplex, waar meer dan 500 mensen werkzaam zijn en het is de grootste werkgever van de gemeente Westerveld.

Oostvierdeparten: landschapsstructuur

In 1642 werd op de grens van de provincies Drenthe en Friesland een schipsloot gegraven, om turf af te kunnen voeren. De eigenaren van het land stonden een kwart van hun percelen af en zo ontstonden de 'Vierdeparten'. Bij de start van de ontginning door de Maatschappij in 1821 werd nog hoogveen gewonnen, dat als brandstof diende, onder meer voor de steenoven in Frederiksoord. Door de langgerekte vorm van de Vierdeparten kreeg de kolonie een structuur die afweek van alle andere vrije koloniën: een bijna tien kilometer lang lint met aan weerszijden koloniehoeves. Een dorpskern of centrum ontbrak, wel was er in het westelijk deel een school (verdwenen) en kwam hier na 1859 een grote hoeve (Hoeve 's-Gravenhage welke is gesloopt). Voor voorzieningen waren de Vierdeparten aangewezen op de omringende koloniedorpen Willemsoord (west), Wilhelminaoord (midden) en Boschoord (oost). Na 1825 werden de Westvierdeparten bij Willemsoord gevoegd en de Oostvierdeparten bij Wilhelminaoord. De structuur van het landschap en de laanbeplanting zijn aanwezig, maar slechts enkele koloniewoningen bleven bewaard. Binnen de structuur werden woningen en boerderijen vervangen.

7.2.2.5 Kolonie III WILLEMSOORD EN WESTVIERDEPARTEN

Willemsoord is de vrije kolonie met een in de structuur zichtbaar kruispunt met voorzieningen en een aparte buurtschap voor Joodse kolonisten. Willemsoord werd als Kolonie III gesticht in 1820, met 100 koloniehoeves op de heide van Steenwijkerwold. De Maatschappij bezat grond aan weerszijden van de Heirweg van Steenwijk naar Wolvega en had ook een brede strook land haaks op de weg verworven, die later werd aangesloten op de Westvierdeparten. Bij de reorganisatie van de koloniën in 1825 werden Willemsoord en de Westvierdeparten (het ongeveer 6 kilometerlange lint van Wilhelminaoord naar Willemsoord) samengevoegd tot kolonie III. Vanaf 1923 werden landerijen en gebouwen van de kolonie verkocht. Sindsdien zijn tal van wijzigingen doorgevoerd, zoals nieuwe woningbouw en dorpsuitbreiding. Daarom wordt slechts een klein deel van deze kolonie voorgesteld als werelderfgoed.

Willemsoord: landschapsstructuur

De kolonie Willemsoord ontstond op een afstand van bijna 14 kilometer van Frederiksoord (via de Westvierdeparten), het was destijds een reis van twee uur. De vorm van het grondbezit van de Maatschappij was de aanleiding voor een afwijkende verkaveling van de kolonie: een structuur van twee kruisende wegen met lintbebouwing van koloniehoeven. Parallel aan de oostwest-verbinding was nog ruimte voor evenwijdige linten, de huidige Generaal van den Boschweg/lohnislaan en de Amsterdamselaan. De systematische ontginning heeft geleid tot een landschap met een rechte lanenstructuur met daartussen de open landbouwgronden verkaveld in regelmatige blokken (kamers). Er is een grote openheid in het landschap.

De grote gebouwen van de kolonie verrezen rondom het kruispunt van beide hoofdwegen, onder een hoek van 45 graden, zoals nog steeds het geval is. Er ontstond in Willemsoord een nieuw type vrije kolonie: kruisende linten met koloniehoeven en een dorpscentrum rondom het kruispunt. De

structuur uit Willemsoord werd in 1822 bij de bouw van de vrije kolonie Wortel in de Zuidelijke Nederlanden overgenomen.

Het parallel lopende lint bij de huidige Lohnislaan wordt ook wel De Pol genoemd of 'De Jodenhoek', omdat hier de Joodse kolonisten gehuisvest werden. In de negentiende eeuw was hier een kleine kern, die nu bijna volledig is verdwenen. Er stond een Israëlitisch bijschooltje, een kleine synagoge, een badhuis en een Joodse begraafplaats (nog aanwezig).

Het zuidelijk deel van de Steenwijkerweg en de Koningin Wilhelminalaan bestonden uit koloniehoeves, in koppels aan weerszijden van de weg. De huizen stonden strak in het gelid, op 100 meter afstand van elkaar, langs lange eikenlanen, telkens met de voorkant naar de weg gericht en parallel aan de perceelsgrenzen. Elk koloniehuis had zijn eigen kavel bouwland, die groter was dan de kavels in Frederiksoord en Wilhelminaoord. Tussen het huis en de straat lag een strook tuin met veelal een lage of geen erfafscheiding. Na 1864 werden de landbouwactiviteiten in Willemsoord gereorganiseerd. De maatschappij stichtte drie "goed gedreven" grote hoeven, een aan elk van de bestaande boerderijlinten, met als doel om de landbouw winstgevend te maken. Het ging om Hoeve Generaal Van den Bosch, Hoeve Amsterdam en Hoeve Utrecht. De landbouwwakhschool, de Adriaan van Swietenlandbouwschool, werd in 1890 gesticht en in 1901 gesloten. Op deze plaats staat nu een woonhuis.

Aan het begin van de twintigste verkocht de Maatschappij van Weldadigheid de bezittingen in Willemsoord. Deze bebouwingsstructuur van Willemsoord is grotendeels bewaard gebleven, al is het lint op sommige verdicht en/of is de laanbeplanting gedeeltelijk verdwenen. De koloniehoeves zijn meest vervangen of uitgebreid en uitgebreid, op enkele uitzonderingen na. Hoeve Utrecht is goed bewaard gebleven, de andere grote hoeves ondergingen transformaties maar bleven herkenbaar.

Willemsoord: ensemble centraal kruispunt

Het centrale kruispunt vormde vanaf de stichting van Willemsoord het hart van de Kolonie. Hier stonden de belangrijkste gebouwen: de woning voor de onderdirecteur met een magazijn, woningen voor functionarissen van de Maatschappij van Weldadigheid, een spinzaal met washok en de school met onderwijzerswoning. Later werd ook de herberg aan het kruispunt gevestigd. Tegenwoordig is de bebouwing rondom het kruispunt gedeeltelijk vernieuwd, maar de schuine situering bleef bewaard. Vlakbij staat de Hervormde kerk uit 1851, die in 1898 werd uitgebreid met een consistoriekamer. Het orgel stamt uit de bouwtijd, maar bevat pijpwerk uit de 17de eeuw. De pastorie uit 1868 is uitgevoerd in een neoclassicistische vormtaal.

Willemsoord: losse objecten

Aan de Koningin Wilhelminalaan en in de Jodenhoek bleven enkele koloniehoeves bewaard. De drie grote boerderijen bestaan nog, Hoeve Utrecht is het gaafst. Ter hoogte van de Jodenhoek ligt de Joodse begraafplaats, met enkele relictten. De begraafplaats werd recent omheind en van duiding voorzien. Voor de rest zijn er geen zichtbare restanten van de Joodse aanwezigheid, het gebied is wel aangeduid als archeologisch interessante zoekzone. De begraafplaats Vredenhof werd in 1820 aangelegd.

Westvierdeparten¹

Na 1825 werden de Westvierdeparten bij Willemsoord gevoegd en de Oostvierdeparten bij Wilhelminaoord. De structuur van het landschap en de laanbeplanting zijn aanwezig, maar slechts enkele koloniewoningen bleven bewaard. Binnen de structuur werden woningen en boerderijen vervangen.

¹ Zie ook tekst Oostvierdeparten

7.3 Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders

7.3.1 Wettelijke en beleidsmatige kaders Oorden en Parten

De Oorden en Parten liggen in de drie gemeenten: Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf in respectievelijk de provincies: Drenthe, Fryslân Overijssel. Dit houdt in dat op het gebied het beleid en bijhorend instrumentarium van drie gemeenten en drie provincies van toepassing is naast het Rijksbeleid.

Voor Oorden en Parten zijn door verschillende overheden in Nederland besluiten genomen en plannen vastgesteld die bescherming bieden aan de waarden van het erfgoed in de koloniën. Op het gebied zijn meerdere ruimtelijke plannen van toepassing. Voor de internationale kaders die vanuit UNESCO en het Rijk gelden wordt verwezen naar het hoofdkatern. Hier wordt ingegaan op de wettelijke en beleidsmatige kaders, plannen en regels zoals die nationaal (specifieke zaken voor Oorden en Parten), provinciaal en gemeentelijk gelden voor Oorden en Parten.

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen Monumentenwet) is van kracht geworden in 2016 en richt zich op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten (rijksmonumenten) en archeologische terreinen. De bescherming van de erfgoedwaarden ruimtelijk en functioneel verloopt tot 1 januari 2019 via de Wet Ruimtelijke Ordening. De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden regelt, zal ingaan in 2019.

De Omgevingswet biedt ruimere mogelijkheden om waarden in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. Deze wet bevat afzonderlijke, generieke regels ten aanzien van het borgen van de kwaliteiten van het werelderfgoed en biedt de mogelijkheid instructies te geven vanuit het Rijk voor zowel beschermde stads- en dorpsgezichten als UNESCO werelderfgoederen, met als uitgangspunt dat niet beide instructiebepalingen op eenzelfde gebied gelijktijdig worden toegepast. De provincies, de gemeenten en lokale belanghebbenden (landbouw, dorpsbelang en Maatschappij van Weldadigheid) werken dit met het Rijk in aanloop naar de Omgevingswet voor de Koloniën van Weldadigheid als levend landschap op maat uit. Dit zal gebeuren in de vorm van een samenhangend afsprakenkader gericht op een adequate borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid. Daarbij worden ook nadere afspraken gemaakt over de overgang van de vigerende (bestemmingsplan) naar de toekomstige kaders (omgevingsplan), inclusief de periode van overgangsrecht.

Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Natuurwet vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Bij eventuele veranderingen in het beschermingsniveau zal behoud van de natuurwaarden gerelateerd aan de OUV centraal blijven staan. Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed, monumenten, archeologie, natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

In dit managementplan is uitgegaan van de nu vigerende wijze van bescherming op basis van de van kracht zijnde provinciale en gemeentelijke visies en plannen en uitvoeringsregelingen en

verordeningen op het terrein van ruimte, erfgoed, landschap, natuur en water. Deze plannen kennen elk een eigen looptijd. In de toekomst zal bij het actualiseren van deze plannen en opstellen van nieuwe plannen nadrukkelijk rekening worden gehouden met de OUV. Waar mogelijk zal getracht worden de plannen inhoudelijk op elkaar af te stemmen en de looptijd van de plannen te synchroniseren.

7.3.2 Rijk

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen onder andere de Monumentenwet) is op 1 juli 2016 van kracht geworden. Deze wet richt zich wat betreft het onroerend erfgoed op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde of aangelegde objecten (rijksmonumenten) en archeologische monumenten. In Nederland verloopt de ruimtelijke bescherming van de erfgoedwaarden tot 2019 via de Wet ruimtelijke ordening (Wro). De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden in de toekomst regelt, zal ingaan in 2019. De Omgevingswet biedt goede mogelijkheden de OUV in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. De wet bevat afzonderlijke, generieke regels voor het borgen van de kwaliteiten van een werelderfgoed en biedt het Rijk de mogelijkheid instructies te geven aan andere overheden voor het borgen van de waarden van UNESCO werelderfgoederen. Overwogen wordt om de Koloniën van Weldadigheid op basis van de instructiebepaling "werelderfgoed" in de Omgevingswet eenzelfde bescherming te bieden als de werelderfgoederen Beemster en Stelling van Amsterdam momenteel hebben. In samenspraak met de betrokken provincies, gemeenten en stakeholders zal het Rijk tot een uitwerking van deze instructiebepaling komen. Het doel hiervan is om samenhang in de beleidsdoorwerking te realiseren in alle provincies en gemeenten. Dit zal gebeuren in de vorm van een samenhangend afsprakenkader gericht op een adequate borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid in alle Nederlandse gemeenten. Daarbij worden ook nadere afspraken gemaakt over de overgang van de vigerende kaders (bestemmingsplan) naar de toekomstige kaders (omgevingsplan), inclusief de periode van overgangsrecht.

Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Wet natuurbescherming vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Vanuit deze wet wordt mede bijgedragen aan het behoud van de natuurwaarden die zijn gerelateerd aan de OUV.

Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed (gebouwde monumenten, archeologie, gebieden), natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen in Nederland geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

In dit managementplan is uitgegaan van de nu vigerende wijze van bescherming op basis van de van kracht zijnde provinciale en gemeentelijke visies en plannen en uitvoeringsregelingen en verordeningen op het terrein van ruimte, erfgoed, landschap, natuur en water. Op termijn zal onder invloed van de Omgevingswet een vergaande reductie van deze kaders worden bereikt. Na het van kracht worden van de Omgevingswet geldt een ruime overgangperiode die provincies en gemeenten in staat moet stellen geleidelijk te gaan werken conform de Omgevingswet. Dit houdt

onder meer in dat recent vastgestelde actuele bestemmingsplannen gedurende een overgangperiode gelden als omgevingsplan. Het impliceert tevens dat de bescherming van de OUV op basis van de provinciale en gemeentelijke kaders ook na het van kracht worden van de Omgevingswet nog vanuit uiteenlopende kaders, zoals de huidige praktijk is, plaats zal vinden. Onderdeel van het afsprakenkader tussen het Rijk, provincies en gemeenten, alsmede belanghebbende partijen zal zijn hoe dit traject gericht op de bescherming van de OUV optimaal te laten verlopen en in te richten.

In onderstaand overzicht is schematisch aangegeven via welke instrumenten de OUV en in het bijzonder de attributes beschermd zijn/worden door **Rijk**, *provincies* en gemeenten²:

Attributes	Voor 2019	Na 2019
Typologie	Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpezicht op basis Monumentenwet <i>Omgevingsvisies provincies</i> Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen op basis dubbelbestemming <i>Cultuurbeleid provincie</i> Erfgoedbeleid gemeente Omgevingsvergunning	Instructiebepaling Werelderfgoed <i>Omgevingsvisie provincie</i> Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Structuur van het landschap	Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpezicht op basis Monumentenwet <i>Omgevingsvisies provincies</i> Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen Achterliggende plannen: <ul style="list-style-type: none"> • Beeldkwaliteitplan • Landschapsplan/-kaart • <i>Cultuurhistorische kaart</i> • <i>Archeologische waardekaart</i> • <i>Nederlands Natuurnetwerk</i> Omgevingsvergunning	Instructiebepaling Werelderfgoed <i>Omgevingsvisie provincie</i> Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Representatieve bebouwing	Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet Monumentenverordeningen Bestemmingsplannen op basis dubbelbestemming Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning	Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet Monumentenverordeningen Omgevingsplan (integraal) Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning

² De Waterschappen zijn niet in de dit overzicht meegenomen en maken in aanzet allen gebruik van het waterbeheerplan als visiedocument en daarnaast uitvoeringsinstrumenten als de Keur en Legger.

Attributes	Voor 2019	Na 2019
Representatieve beplanting	Boswet, Flora en Faunawet en Natuurbeschermingswet APV/Kapverordening, waarbij uitwerking verschilt Bomenbeleidsplan	Natuurwet opgaande in Omgevingswet Verordening gemeente

Tot de belanghebbende partijen behoren onder meer de Maatschappij van Weldadigheid, met nog steeds aanzienlijke bezittingen in grote delen van Oorden en Parten, de landbouw en diverse andere met name terreinbeherende instanties die plannen hebben vastgesteld en in uitvoering hebben genomen die bijdragen aan de bescherming, het behoud en deels ook (weer) zichtbaar en beleefbaar maken van de erfgoedwaarden in Oorden en Parten. Plannen waarbij rekening is gehouden met de waarden die vanuit de rijksstatus als beschermd dorpsgezicht en straks de instructiebepaling "Werelderfgoed" dienen te worden behouden. Dit hoofdstuk gaat in op de wettelijke en beleidsmatige kaders van de overheden. Op de visie en plannen van de Maatschappij van Weldadigheid wordt ingegaan in hoofdstuk 7.4 onder organisatie.

Voor de Oorden en Parten geldt dat een groot deel van de property zoals die ter nominatie wordt voorgelegd door het Rijk in 2009 is aangewezen als beschermd dorpsgezicht op basis van de Monumentenwet 1988. Overwogen wordt om na het van kracht worden van de Omgevingswet en de erkenning als UNESCO Werelderfgoed de instructiebepaling "werelderfgoed" op basis van de Omgevingswet voor de gehele property van toepassing te verklaren.

Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord

Op 6 november 2009 is het gebied Frederiksoord-Wilhelminaoord door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht op basis van de Monumentenwet. Overwogen wordt om na het van kracht worden van de Omgevingswet en de erkenning als UNESCO Werelderfgoed de instructiebepaling "werelderfgoed" op basis van de Omgevingswet voor de gehele property van toepassing te verklaren.

In de aanwijzing beschermd dorpsgezicht zijn enkele attributen uit de nominatie als een niet karakteristieke invulling binnen de hoofdstructuur benoemd en niet als cultuurhistorische waardevol aangemerkt. Het betreft enkele bosgebieden en bebouwingselementen die in het kader van de nominatie wel als attributes (structuur) zijn aangemerkt. Aandachtspunt is ook dat de begrenzing van het beschermd gezicht niet geheel overeenkomt met de begrenzing van de property van Frederiksoord-Wilhelminaoord uit het nominatiedossier. Het zuidelijk deel van Frederiksoord, tussen de M.E. van de Meulenweg en de Wapserveensche Aa en het deelgebied ten zuidwesten van de Burgemeester Wijnoldyweg en de Hoofdweg vallen buiten het beschermd dorpsgezicht. De status van het beschermd dorpsgezicht is juridisch geborgd in het bestemmingsplan en de correctieve Herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord. Dit bestemmingsplan kent een dubbelbestemming waarde cultuurhistorie. Voor Oorden en Parten geldt daarmee dat een deel van de property van kolonie I en II een beschermd status als beschermd dorpsgezicht kent.

Rijksmonumenten

Een deel van de als attribute aangewezen gebouwen en objecten in Oorden en Parten is beschermd als rijksmonument (daarnaast liggen er in het gebied meerdere gemeentelijke en provinciale monumenten met een beschermings- en vergunningenregime). Het gaat daarbij om het merendeel van de gebouwen die het verhaal van de koloniën illustreren en verrijken. Het behoud van de rijksmonumenten is door hun aanwijzing afdoende geborgd. In het gebied zijn de volgende gebouwen en objecten aangewezen en beschermd als rijksmonument, per 1 juli 2016 op basis van de Erfgoedwet:

- **Frederiksoord:** Koloniewoningen Kon. Wilhelminalaan 56, 57, 59, 67, 77, 85 en 88 en de Maj. Van Swietenlaan 5, 7 en 9, de Werkplaats, Gerard Adriaan van Swieten tuinbouwschool/Kantoor Maatschappij van Weldadigheid, idem school Maj. Van Swietenlaan, Hoeve Koning Willem III, Boerderij M.E. v.d. Meulenweg, Postkantoor, Dokterswoning, Woonhuis Johannes v.d. Bosch
- **Wilhelminaord:** Fabriek, Rustoord I en II, Boerderij, Hooischuur, Koloniewoningen aan de Kon. Wilhelminalaan 51 en de M.A.van Naamen van Eemneslaan 6, 10 en 64 , Pastorie, School Oranjelaan en School Schoollaan, meesterswoning Schoollaan, Kolonistenwoningen Jongkindt Conincklaan 5 en 8 en Algemene begraafplaats Oranjelaan.
- **Willemsoord:** Orgel van de Hervormde kerk.

Op basis van de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht en/of rijksmonument geldt een vergunningplicht. Gemeenten moeten bij een bouw- of sloopaanvraag c.q. aanvraag voor een omgevingsvergunning een adviesaanvraag indienen bij de monumentencommissie. In het beschermd dorpsgezicht gelden daarbij de hoogste welstandbepalingen. Deze gelden in het beschermd dorpsgezicht ook voor de niet als (rijks)monument aangewezen bebouwing en bebouwingstructuren.

7.3.3 Provincies

7.3.3.1 Provincie Drenthe

Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014

De Omgevingsvisie beschrijft de provinciale ruimtelijkeconomische visie op de toekomst van Drenthe voor de periode tot 2020. Het behoud en versterken van bijzondere landschappelijke elementen, zoals de Maatschappij van Weldadigheid, is onderdeel van de visie. De provincie benoemt in de visie expliciet dat zij het zeer bijzondere karakter van de koloniën Frederiksoord c.a. en Veenhuizen in stand wil houden en ontsluiten. De provincie wil investeren in de culturele en ruimtelijk-economische ontwikkelingen in deze gebieden. Het verleden is hierbij de inspiratiebron voor de toekomst. Het landschap van de Koloniën van Weldadigheid is aangeduid als provinciaal belang wat betreft:

- De rechtlijnige, structuurbepalende (hoofd)ontsluitingswegen, met daarlangs laanbeplanting.
- Het orthogonale ingenieurslandschap met een blokachtige verkavelingstructuur waarin bos en open ruimten elkaar afwisselen.
- De structuur van lintbebouwing en de hiërarchie in de architectuur van de aanliggende bebouwing (veelal haaks op de ontginningsas), met een regelmatige onderlinge afstand.

Het provinciaal beleid is er op gericht de laanbeplanting langs de hoofdonsluiting, de ontginningsstructuur en de afwisseling tussen massa en ruimte en de kenmerkende bebouwingslinten en de onderlinge afstanden, te behouden en te versterken.

Cultuurhistorisch Kompas provincie Drenthe

Het Cultuurhistorische Kompas vormt het kader voor het provinciale beleid voor cultuurhistorie en ruimte, met als doel:

- De provincie streeft naar herkenbaarheid van cultuurhistorie door haar vast te leggen in een cultuurhistorische hoofdstructuur
- De provincie zet door middel van cultuurhistorie in op een versterking van de ruimtelijke identiteit van Drenthe.

Het Cultuurhistorisch Kompas is bedoeld als inspiratiebron en handreiking. Van gemeenten wordt verwacht dat zij hun bestemmingsplannen toetsen aan de uitgangspunten van het Kompas.

De in Drenthe gelegen koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord-Wilhelminaoord, inclusief Boschoord (Westerveld) en Veenhuizen, maar ook de wegenstructuur met koloniewoningen van de Vierdeparten (gelegen in de provincie Fryslân) maken onderdeel uit van de cultuurhistorische hoofdstructuur. In de beschrijving wordt de hiërarchische opbouw van orthogonale lijnen (wegen en waterlopen), beplanting en bebouwing en de grote samenhang tussen deze elementen als karakteristiek aangewezen. Voor Frederiksoord en Wilhelminaoord zijn de landbouwkolonie met koloniehoeven en voorzieningen aan de hoofdassen en het onderliggende oudere landgoed Westerbeekslot benoemd als karakteristiek. Kenmerkend voor Boschoord zijn de hoofdassen in de bosaanleg.

De provincie stuurt in de gebieden van de Maatschappij van Weldadigheid op handhaving en versterking van de hiërarchische en orthogonale opbouw van de gebieden en het behoud van de afwisseling tussen open gebieden en boscomplexen. In het flankerend cultuurhistorisch beleid zijn Frederiksoord, Wilhelminaoord en het kerngebied van Boschoord aangewezen als 'topgebied' waar de hoogste beleidsinzet aan wordt toegekend. De provincie kiest hier voor een gebiedsspecifiek beleid, waarbij ze eisen zal stellen aan ontwikkelingen in het gebied. De provincie wil bij ruimtelijke ontwikkelingen vroegtijdig bij het planproces betrokken worden vanuit een meedenkende en meeontwikkende rol. Van initiatiefnemers wordt verwacht dat de cultuurhistorische samenhang als dé drager voor nieuwe plannen wordt gebruikt. De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van nieuwe economische impulsen. De provincie zet hierbij in op een ontwikkelingsfilosofie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend en een inspiratiebron is voor een duurzame ontwikkeling.

Cultuurnota 2017-2020 provincie Drenthe; De verbeelding van Drenthe

In de Nota is aangegeven dat de provincie de komende periode extra investeert in de twee musea/bezoekerscentra in de beide Koloniën van Weldadigheid die in de provincie zijn gelegen: Frederiksoord en Veenhuizen. Het Koloniecentrum in Frederiksoord is toegevoegd aan de vier bestaande musea van provinciaal belang. De musea van provinciaal belang krijgen voor de periode 2017-2020 een vast subsidiebedrag per jaar onder voorwaarde van een helder plan waarin staat wat zij specifiek in het betreffende jaar gaan doen.

De beide musea in de Koloniën krijgen in het spoor dat moet uitmonden in de definitieve verwerving van de status van UNESCO werelderfgoed een extra impuls. Beide musea werken al samen, ook met de bezoekerscentra in de andere Koloniën van Weldadigheid en vergroten daarmee de omvang van hun publiek. Op dit moment is de museale functie in Frederiksoord kleinschalig ingevuld en in een zeer bescheiden gebouw ondergebracht (de Koloniehof). De maatschappelijke betekenis van de vrije kolonie en de te verwerven status van Unesco Werelderfgoed vraagt om een andere aanpak. Mede daarom is het Inforum in Frederiksoord aangekocht door de Maatschappij van Weldadigheid. Het is de bedoeling dat hier het vernieuwde museum/bezoekerscentrum onder de naam Koloniecentrum komt. Hier kan behalve het publiek uit het Noorden ook het nationaal en internationaal in werelderfgoed geïnteresseerde publiek ontvangen worden. Het verhaal van het begin van de Maatschappij zal hier op een hedendaagse, aantrekkelijke manier verteld worden, waarbij in Frederiksoord de vrije koloniën centraal zullen staan. In Frederiksoord is het verhaal van Johannes van den Bosch en de Maatschappij van Weldadigheid immers begonnen. Nu al wordt, samen met de musea/bezoekerscentra In Veenhuizen, Ommerschans en Merksplas gewerkt aan een gezamenlijk project ('1 geschiedenis, 5 verhalen').

Onder het hoofdstuk verbinden en vernieuwen wordt uitgebreid ingegaan op de Koloniën van Weldadigheid. De provincie Drenthe zet zich extra in voor de Koloniën van Weldadigheid en trekt het proces om in 2018 tot definitieve nominatie als transnationaal en serieel Werelderfgoed te komen. Dit houdt o.a. in het maken van een nominatiedossier en een managementplan, maar ook het blijven communiceren over het programma en onze vele partners hierbij betrekken. De provincie bereid zich tegelijkertijd voor op de situatie na het besluit van het Werelderfgoedcomité (de nominatie staat in de zomer van 2018 op de agenda van het comité). De provincie Drenthe is bereid dan de rol van 'siteholder', eerste aanspreekpunt, in Nederland op zich te nemen. Dit in samenspraak met een partij op provinciaal niveau in België. Het management dient op het overkoepelende niveau zorg te dragen voor goede communicatie en coördinatie tussen de koloniën. Dat betreft in ieder geval: harmonisatie van het management van de afzonderlijke koloniën, omgaan met eventuele bedreigingen voor de gebieden, communicatie en educatie, en het coördineren van de monitoring en de rapportageverplichtingen naar UNESCO. Alle partijen uit de stuurgroep zullen naar verwachting structureel mee blijven financieren. Overheden houden een generieke verantwoordelijkheid voor instandhouding en ontsluiting van erfgoed en voor ruimtelijke ordening. Ondertussen zullen ook de belangrijke stakeholders in de gebieden, zoals bijvoorbeeld grote grondeigenaren (Maatschappij van Weldadigheid, landbouworganisaties, Staatsbosbeheer), intensief worden betrokken bij de organisatie, instandhouding en ontsluiting.

7.3.3.2 Provincie Fryslân

Streekplan Fryslân 2007 en tussentijdse evaluatie 2013

De landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en waarden zijn beschreven in het Streekplan en in de achterliggende Friese Archeologische Monumentenkaart (FAMKE) en de Cultuurhistorische Kaart. In aanvulling op het Streekplan is de provinciale verantwoordelijkheid voor cultuurhistorie en archeologie verder uitgewerkt in de Nota Erfgoed 2010. De expliciete en integrale visie op behoud en ontwikkeling van de landschappelijk kwaliteiten en cultuurhistorische waarden als ruimtelijke kwaliteit maken helder dat er bij de provincie draagvlak bestaat voor het

behoud van landschap en cultuurhistorie. De intentie om de waarden helder in kaart te willen brengen en de inzet om bij ruimtelijke ontwikkeling vroegtijdig rekening te houden met kwaliteiten en waarden, zijn daarbij belangrijke beheerwaarden voor het beschermen van de OUV. De aangewezen kernkwaliteiten van het landschapstype Bekengebied/Zuidelijke Wouden waarin het werelderfgoedgebied van Oost- en Westvierdeparten ligt, bieden daarvoor voldoende basis. De aanduiding van vaarten, wijken en wegen en paden met laanbeplanting als structurerende elementen, de verkavelingsrichting haaks op de hoofdwegen en de afwisseling van open, half-open en besloten landschap sluiten aan bij de uitwerking van de OUV. Het Provinciale Ruimtelijke Kwaliteitsteam kan een rol spelen bij de toetsing van ruimtelijke ontwikkelingen in het koloniegebied van Oost- en Westvierdeparten (kwaliteitsteam).

Het Streekplan 2007 biedt in Zuid-Oost Fryslân ruimte voor landbouwontwikkeling, mits passend binnen de landschappelijke kernkwaliteiten. Het plan biedt mogelijkheden voor schaalvergroting, extensivering, verbreding met nevenactiviteiten en houtteelt. De afweging moet plaatsvinden op basis van gebiedsgericht maatwerk. Het project de Nije Plaets is opgezet om agrariërs met plannen voor schaalvergroting vroegtijdig te adviseren en te begeleiden bij de inpassing van agrarische bouwpercelen in het landschap. De organisatie is sinds 2011 overgenomen door de gemeenten; de uitvoering ligt bij Hûs en Hiem.

Verordening Romte Fryslân 2011

De Verordening ruimte vertaalt het provinciaal beleid in algemene regels voor gemeenten. In de regelgeving komt de inzet op het inpassen van ontwikkelingen binnen de kernkwaliteiten van het landschap duidelijk naar voren. Ontwikkelingen zijn mogelijk, maar in vrijwel alle gevallen gekoppeld aan de voorwaarde dat ze worden ingepast binnen de kernkwaliteiten van het landschapstype en/of geen afbreuk doen aan de landschappelijke karakteristiek. De Verordening verplicht gemeenten hiertoe om in hun planvorming een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf op te nemen waarin rekening wordt gehouden met de kernkwaliteiten van het landschap en de draagkracht voor de inpassing van nieuwe functies. De Verordening verplicht gemeenten eveneens om aan te geven hoe hun plannen rekening houden met cultuurhistorische elementen en de wijze van onderzoek en bescherming van archeologische waarden, zoals die worden aangegeven op de provinciale cultuurhistorische kaart en de FAMKE. De voorwaarden van een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf en een verantwoording van de omgang met cultuurhistorische en archeologische waarden zijn belangrijke sturingskaders voor behoud van de OUV.

Grutsk op 'e romte: structuurvisie over de kwaliteit van de ruimte

De structuurvisie Grutsk op 'e Romte vormt een nadere uitwerking en waardering van de kernkwaliteiten van het cultuurhistorisch erfgoed en landschap, beschreven in het Streekplan 2007 en de bijbehorende Verordening Romte. De nadruk op een integraal behoud en herstel van de waardevolle landschappelijke en cultuurhistorische structuren op provinciaal en regionaal niveau sluit aan bij de wens van behoud van het samenhangend landschap van de Koloniën. Het gebied van de Oost- en Westvierdeparten wordt in Grutsk als landschappelijke en cultuurhistorische structuur van provinciaal belang aangeduid. Belangrijk voor het behoud van de OUV zijn de waardering van het totaal van watersystemen, de verkaveling, de nederzettingen in hun omgeving en de structuur van de nederzettingen als vier van de tien topstructuren van Fryslân. Op het regionale niveau van Zuidoost Fryslân zijn in het bijzonder de aanwijzing van waarden van de langgerekte, lintvormige structuren van vaarten en wegen (met beplanting) met en zonder

bebouwing en met haaks hierop de planmatig aangelegde verkaveling en wijken en de vrij robuuste groenstructuur van singels, houtwallen, grotere en kleinere boscomplexen en boombeplantingen langs wegen ondersteunend voor het behoud van de OUV. Naast de waardering per structuur wordt ook geadviseerd hoe met deze structuur om te gaan. Dit advies is voor de provincie bindend. Het behoud van de OUV is daarmee op provinciaal niveau voldoende verzekerd.

Nota Erfgoed 2010-2013 (verlengd 2015) en Cultuurhistorische kaart Fryslân

De Nota Erfgoed benoemt erfgoed als een belangrijke drager van de ruimtelijke kwaliteit van Fryslân. De provincie zet in op behoud en ontwikkeling van dit erfgoed door het integraal meenemen van erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen, een gebiedsgerichte aanpak, het stimuleren van particulier initiatief om in erfgoed te investeren, het leggen van verbindingen tussen cultuurhistorie en economie en het creëren van draagvlak en het vergroten van het publieksbereik. De provinciale cultuurhistorische waarden zelf zijn benoemd op de Cultuurhistorische Kaart en de Archeologische Monumentenkaart. Een aantal attributies uit Oost- en Westvierdeparten zijn op deze kaart gemarkeerd, maar een aanduiding van het Friese deel van de Koloniën (Oost- en Westvierdeparten) als cultuurhistorisch waardevol landschap ontbreekt. Voor de integratie van cultuurhistorie in de planvorming van de gemeente Weststellingwerf vormen het Streekplan in samenhang met de Cultuurhistorische Kaart en het Werkboek Landschap, Cultuurhistorie en Stedenbouw de basis. De Cultuurhistorische kaart bevat een gedetailleerde weergave van de aanwezige cultuur-historische elementen en structuren in de provincie Fryslân. Het kan daarmee een belangrijk hulpmiddel zijn voor de zichtbaarheid en ontsluiting van de cultuurhistorisch waardevolle elementen in de provincie. Een aantal attributen in Oost- en Westvierdeparten is al op de kaart weergegeven. Het gaat om de verkaveling en het merendeel van de (gedempte) waterstructuur (wijken). Het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid is echter niet als waardevol samenhangend gebied opgenomen. De geschiedenis van de Maatschappij wordt ook niet benoemd in de beschrijvingen van de verkaveling en waterstructuur.

Omgevingsvisie provincie Fryslân

Tussen 2016 en 2018 stelt de provincie Fryslân een Omgevingsvisie op. Hierin krijgt cultuurhistorie en erfgoed een plek. De visie is gerelateerd aan de eerder genoemde thematische structuurvisie "Grutsk op 'e romte", waarin de Koloniën van Weldadigheid genoemd zijn als landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol gebied met een wereldwijd relevante geschiedenis.

7.3.3.3 Provincie Overijssel

Omgevingsvisie Provincie Overijssel

De provincie Overijssel heeft haar beleid voor de fysieke leefomgeving vastgelegd in de Omgevingsvisie Overijssel en bijbehorend uitvoeringsprogramma uit 2009. Het koloniegebied van Willemsoord gelegen in de gemeente Steenwijkerland valt in de Omgevingsvisie onder twee gebiedsaanduidingen:

- Het koloniegebied Willemsoord ten zuiden van de Paasloregel/Koningin Wilhelminalaan: dit gebied valt onder de aanduiding "buitengebied met accent veelzijdige gebruiksruimte". Het gaat om een mixlandschap met landbouw (melkveehouderij en akkerbouw), natuur, water en wonen. De ontwikkeling van de landbouw is in deze gebieden sturend voor de gebiedsontwikkeling. De ambitie om voort te bouwen op de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen staat voorop. Een combinatie van ruimte voor landbouw, vrije tijd, wonen en overige bedrijvigheid met behoud van en versterking van cultuurhistorische,

natuurlijke en landschappelijke elementen is in dit gebied sturend voor de gebiedsontwikkeling. Grootschalige landbouw krijgt in het gebied de ruimte, maar voor de inpassing in kleinschalige landschappen zullen heldere gebruiksregels worden opgesteld. Bij het uitwerken van dergelijke gebruiksregels kan de OUV worden meegenomen.

- Het koloniegebied ten noorden van de weg: dit gebied valt onder de aanduiding "buitengebied met accent productie". Verdere modernisering, schaalvergroting en intensieve veehouderij zijn er mogelijk. Het gaat om gebieden waar het ruimtelijk maatwerk van lanen, waterlopen, lintbebouwing en bosstroken optimaal in harmonie zijn met schaalvergroting. De nadruk op de landbouwfunctie past bij het karakter van de koloniën en de werelderfgoed-nominatie, maar de inzet op schaalvergroting kan gevolgen hebben voor de logica van het historische landschap en de OUV. Bij een aanwijzing tot werelderfgoed zal goed gekeken moeten worden naar de mogelijkheden voor schaalvergroting passende bij de OUV. Het is daarbij positief dat de visie sterk de nadruk legt op het voortbouwen op de kenmerkende structuren van agrarische landschappen bij ruimtelijke ontwikkelingen om zo ruimtelijke kwaliteit te behouden en versterken. De typering van het jonge heide- en broekontginningslandschap, waarin de dragende lineaire structuren van de lanen, bosstroken, waterlopen en de ontginningslinten met erven en de grote ruimtematen (openheid) het beeld van dit landschap zijn gaan bepalen sluit goed aan bij de kernwaarden uit de OUV en biedt aanknopingspunt om te kunnen sturen op behoud van de OUV.

De ruimtelijke ontwikkelingen moeten ook wanneer de gemeente afwijkt van de omgevingsvisie gepaard gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de Catalogus Gebiedskenmerken. De omgevingsvisie kent thans geen bijzondere status toe betreffende de erfgoedwaarde van de kolonie Willemsoord.

Met de herziening van de Omgevingsvisie van 2016 is dit gewijzigd en zijn de cultuurhistorische waarden van de in Overijssel gelegen delen van de Koloniën van Weldadigheid, betreffende Willemsoord en Ommerschans expliciet benoemd en op de kaart behorende bij deze Omgevingsvisie aangeduid.

Cultuurbeleid

Het erfgoedbeleid is uitgewerkt in de Cultuurnota 2017 – 2020 "Cultuur in de schijnwerpers, verbinden, versterken en vernieuwen" en het Uitvoeringsprogramma Cultuur Overijssel 2017–2020. De Koloniën van Weldadigheid worden in de Cultuurnota benoemd als een historisch thema dat van buitengewoon belang is voor de identiteit van Overijssel. De Koloniën van Weldadigheid krijgen om die reden in de beleidsperiode waarop de Cultuurnota betrekking heeft in het bijzonder de aandacht.

7.3.4 Gemeenten

7.3.4.1 Steenwijkerland

Ruimtelijk beleid

De gemeente Steenwijkerland werkt vooruitlopend op de Omgevingswet aan de Omgevingsvisie Steenwijkerland, waarin de gemeente voor een periode van 10 tot 15 jaar de richting van haar omgevingsbeleid bepaald. In samenspraak met de lokale stakeholders is een toekomstagenda

opgesteld waarin zeven centrale thema's zijn benoemd die om een integrale benadering vragen. De Omgevingsvisie gaat over de identiteit van Steenwijkerland en over de ambities op de zeven thema's. Daarnaast worden meerdere thematische visies en programma's uitgewerkt met een meer uitvoeringsgericht karakter zoals een Woonvisie.

In de Toekomstagenda wordt aangegeven dat Steenwijkerland een landelijke gemeente is met agrarische bedrijvigheid, de natuurlijke omgeving en de recreatie als kenmerkende elementen voor de identiteit van de gemeente. Deze elementen komen centraal te staan in de verdere ontwikkeling van het buitengebied, waarbij recreatie en toerisme als belangrijke kans voor de toekomst worden gezien.

Voor de uitwerking van de waarden van het landschap wordt zolang de Omgevingsvisie nog in wording is het LOP en de strategische visie voor het buitengebied gevolgd. Voor het cultuurhistorisch 'sterke element' Willemsoord wordt ingezet op een verdere versterking van de cultuurhistorie, zichtbaar en aansluitend op het landschap. Intensivering en transformatie worden nodig geacht om het gebied aantrekkelijk te houden. De uitwerking van de strategische visie voor het buitengebied biedt afdoende bescherming voor de OUV en de karakteristiek van het landschap op basis van het LOP sluit aan bij de OUV.

De ruimtelijke bescherming van het koloniegebied is geborgd in meerdere bestemmingsplannen, de beheersverordening buitengebied en (achterliggende) beleidsnotities:

- *Bestemmingsplan Noordelijke Kernen*: Het bestemmingsplan is van toepassing op de bebouwde kom van Willemsoord aan het wegenkruis Steenwijkerweg/Paasloregeel-Koningin Wilhelminalaan binnen het Olde Meinenbos en de spoorlijn en Rijksweg A32. Binnen het plangebied liggen zowel de bebouwing direct aan het historisch lint als de omliggende naoorlogse uitbreidingswijken. Het bestemmingsplan noordelijke kernen heeft een conserverend karakter. Voor geheel nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen of (grootschalige) uitbreidingen van bedrijfsfuncties of andere activiteiten die een ruimtelijke uitstraling hebben op de omgeving is een aparte planologische besluitvorming noodzakelijk. De bescherming van de cultuurhistorische waarden verankert door de opname van een toegesneden dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie, op basis van de gebieden met een hoge ruimtelijke kwaliteit uit de Beleidsnotitie Noordelijke Kernen. In Willemsoord is de dubbelbestemming gelegd over het historisch lint en de aangrenzende bebouwing. De dubbelbestemming omvat daarmee de belangrijkste iconische attributes uit de OUV: de hoofdwegstructuur met laanbeplanting en de gemeenschappelijke voorzieningen op het kruispunt en de bebouwingsstructuur. De belangrijkste attributes uit de OUV zijn daarmee afdoende beschermd. Aanvullend geldt een vergunningsplicht voor het gedeeltelijk of geheel planten of rooien van bomen en het veranderen van de stedenbouwkundige of landschappelijke structuur.
- *Bestemmingsplan Verblijfsrecreatieterreinen Steenwijkerland*: In de bufferzone Willemsoord liggen drie verblijfsrecreatieterreinen: De Bosrand, Het Veentje en Vakantiepark 't Eeser Heideveld. Het grootste deel van de terreinen is ingericht met permanente (sta)caravans. Op 't Eeser Heideveld zijn daarnaast een aantal passantenplaatsen beschikbaar. Voor de drie terreinen is het Bestemmingsplan verblijfsrecreatieterreinen Steenwijkerland van kracht en er geldt de enkelbestemming Recreatie, Recreatieterreinen 1 en de dubbelbestemming Archeologie, waarde 2. Het bestemmingsplan is hoofdzakelijk een beheersgericht plan waarin

planologische regels zijn opgenomen voor de vergunde situatie. In het plan wordt geen uitbreiding van de recreatieterreinen mogelijk gemaakt. De mogelijkheid tot plaatsing van stacaravans op deze terreinen is een bestaande situatie die zo is bestemd. Om uitbreiding te voorkomen is in het vigerend bestemmingsplan binnen het recreatieterrein een maximum gesteld aan het aantal stacaravans. De flexibiliteit voor de ondernemer is beperkt tot de bestaande grenzen en met name gericht op de inrichting van de terreinen. Als het maximumaantal nu nog niet is bereikt, kunnen binnen het bestemmingsplan nog stacaravans bijgeplaatst worden. Dit is een recht in het bestemmingsplan en zal daarom als gegeven moeten worden beschouwd. Om te voorkomen dat het landschap wordt aangetast door ontwikkelingen op het gebied van recreatie, zijn in het bestemmingsplan per landschapstype noodzakelijke randvoorwaarden voor inpassing in het landschap opgenomen. Om de recreatieterreinen in te passen in dit landschap is het bestemmingsplan een groene randzone rondom de terreinen opgenomen, die echter niet overal even sterk is beschermd. Het negatieve effect van de plaatsing van stacaravans in het landschap is door de landschappelijk inpassing met een groengordel om de terreinen ondervangen. De bestaande situatie wordt als gegeven beschouwd.

- *Beheersverordening Buitengebied Steenwijkerland*: Er loopt een pilot om het *overkoepelend bestemmingsplan buitengebied* in het kader van de Crisisherstelwet met verbrede reikwijdte vast te mogen stellen (planning 2017) en daarmee vooruit te lopen op het omgevingsplan zoals dat vanuit de Omgevingswet (verwachte inwerkingtreding per 2018) op termijn wordt vereist. In die pilot zal mogelijk met een dubbelbestemming gewerkt worden. Tot dan is voor het buitengebied de beheersverordening van kracht. Voor de bebouwde kom van Willemsoord en de verblijfsrecreatieterreinen zijn afzonderlijke bestemmingsplannen van kracht. Een deel van de property Willemsoord ligt in het gebied waarvoor de beheersverordening van kracht is. De beheersverordening kent geen dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie. De beheersverordening is een tussenstap tussen de *beleidsnotitie bestemmingsplan buitengebied* (2012) en de uitwerking van het nieuwe omgevingsplan buitengebied. De beleidsnotitie biedt het toetsingskader voor nieuwe ontwikkelingen en initiatieven. Hoofddoelstelling van de beheersverordening/bestemmingsplan buitengebied is dat ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied mogelijk moeten blijven, mits de kernkwaliteiten van het landschap behouden of versterkt worden. Hiertoe voorziet de beheersverordening in een aanlegvergunningstelsel. De voorwaarde van behoud of versterking van de kernkwaliteiten van het landschap bij nieuwe ontwikkelingen biedt voldoende basis om te kunnen sturen op de bescherming van de OUV. De beschrijving van de karakteristiek van het landschap is in lijn met de OUV. De beleidsuitgangspunten en randvoorwaarden voor archeologie, cultuurhistorie en landschap bieden een passend kader om te kunnen sturen op behoud en bescherming van de OUV. Nieuwe ontwikkelingen die niet binnen de regels van de verordening passen moeten een afzonderlijke vergunning verkrijgen of een planprocedure doorlopen, waarbij ook de provinciale eis inzake versterking van de ruimtelijke kwaliteit geldt.

Steenwijkerland heeft met de *Integrale Visie Openbare Ruimte Steenwijkerland: Openbare ruimte in conditie* in 2007 een beleidskader voor het ontwerp, inrichting, beheer, en het onderhoud van de openbare ruimte in Steenwijkerland voor de periode van 20 jaar vastgelegd. De visie functioneert als handboek en toetsingskader voor ingrepen in de openbare ruimte. Uitgangspunt is dat de vormgeving en inrichting van de openbare ruimte aansluit bij de (historische) omgeving en identiteit van Steenwijkerland. De wensbeelden en uitgangspunten per deelgebied sluiten op

hoofdlijnen aan op de OUV. De richtlijnen zetten in op een behoud van en het voortbouwen op de gebiedseigen karakteristieken per kern en in het landelijk gebied. Hiertoe behoort ook het beschermen van beeldbepalend groen, het stimuleren van streekeigen bebouwing en het realiseren van streekeigen erfbeplanting. Uitgangspunt is dat nieuwbouw aan dient te sluiten bij de 'natuurlijke' kavelgrootte en de bestaande rooilijnen en dat historische wegen- en waterstructuren worden hersteld of versterkt. De richtlijnen bieden zo veel handvatten om de OUV goed te kunnen borgen. In de *Beleidsnota Groen* is eveneens in 2007 een kaderstellende visie op de aanleg, het beheer en het onderhoud van het openbaar groen voor een periode van 10 jaar vastgesteld. Deze nota is van belang voor de omgang met de laanbeplanting in Willemsoord. In het kader van de werelderfgoednominatie is uitgangspunt betreffende het behoud en versterken van de streekeigen identiteit en het afmaken, herstellen en versterken van landschappelijke structuren van belang. De laanbeplanting is, waar nog aanwezig, benoemd als groene drager. De bomen (bijvoorbeeld rode beuk bij onderwijzerswoning) en beplantingsstructuur in de lanen is niet afzonderlijk historisch beschermd via bijvoorbeeld een bomenlijst. Er is wel een kapverordening die voorziet in een herplant plicht indien kap wordt toegestaan.

Erfgoed beleid

In de integrale *erfgoednota Steenwijkerland 2012-2014* staat het erfgoedbeleid van de gemeente voor monumentenzorg, archeologie en landschap uitgewerkt. Ambitie is het erfgoed in gebruik en beleving een waardevol en gewaardeerd onderdeel te laten uitmaken van de samenleving en daartoe: het erfgoed te behouden, waar het kan te ontwikkelen of in te zetten bij ruimtelijke ontwikkelingen en de beleving ervan te vergroten. Een van de actiepunten is de nominatie van Willemsoord voor de UNESCO werelderfgoedlijst. De nominatie is daarmee formeel onderdeel van het erfgoedbeleid. De verschillende regelingen uit het erfgoedbeleid zijn belangrijke instrumenten of kaders voor de bescherming van de OUV. In de *Erfgoedverordening* regelt de gemeente de aanwijzing en instandhouding en het toezicht op gemeentelijke monumenten, waaronder de gemeentelijke monumenten die als attributes zijn aangewezen: de Joodse Begraafplaats aan de Pol en Hoeve Utrecht (Koningin Wilhelminalaan 42). Deze verordening biedt een grondslag om in de toekomst attributes die thans geen monumentale status kennen aan te kunnen wijzen als gemeentelijk monument (het gaat hierbij om de algemene begraafplaats Vredehof). Voor de kruising geldt dat die thans wel planologisch maar niet specifiek historisch beschermd is. De bescherming van de kruising wordt vanuit het bestemmingsplan geboden doordat de positie van de gebouwen via de bouwblokken vast is gelegd en is geborgd. Mogelijk wordt er onderzoek gestart naar de locatie van de synagoge, badplaats en school teneinde op basis daarvan de exacte locatie aan te kunnen wijzen en daar een archeologische bescherming op te kunnen vestigen.

Het welstandsbeleid van de gemeente Steenwijkerland is uitgewerkt in de *Welstandsnota*. De uitvoering van de welstandstoets is in handen van de Welstandscommissie van Het Oversticht. De Welstandsnota is geschreven om te inspireren en de burger inzicht te geven in het kader voor de beoordeling voor hun bouwplannen. Binnen de gemeente Steenwijkerland zijn 29 landschappelijke deelgebieden en kernen onderscheiden met elk gebiedsspecifieke welstandscriteria. Willemsoord ligt in het stuwvallandchap tussen Oldemarkt en De Eese. Het merendeel van de property is gelegen in het deelgebied heideontginningslandschap rond Willemsoord. Een klein deel van de property aan het meest westelijke uiteinde van Paaslorege ligt in het Kampenlandschap. De opdeling is echter niet van invloed op de samenhang van het welstandsbeleid in het werelderfgoed omdat in het betreffende gebied geen gebouwde attributes aanwezig. De herziening van de

Welstandsnota loopt gelijk op met de ontwikkeling van het nominatiedossier en de uitwerking van de OUV en biedt de mogelijkheid om waar nodig op de OUV toegesneden welstandseisen op te nemen.

7.3.4.2 Westerveld

Ruimtelijk beleid

In de *structuurvisie Westerveld* staat de voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen voor de gemeente Westerveld tot 2025 op hoofdlijnen. Vertrekpunt voor de visie is de identiteit van Westerveld: een groene, agrarische gemeente met een ongekeerde rijkdom aan cultuurhistorische, landschappelijke en ecologische waarden. Behoud en versterking van de cultuurhistorische, landschappelijk en andere kernkwaliteiten is de basis. Daarmee wordt voor de koloniegebieden in de gemeente geanticipeerd op de OUV en de status die delen van het koloniegebied kennen als beschermd dorpsgezicht. In de beschrijving van de ruimtelijke structuur van de gemeente is het erfgoed van de Maatschappij van Weldadigheid specifiek aangemerkt als cultuurhistorisch waardevol. Het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord is aangegeven op de structuurvisiekaart. Tevens is een aantal wegen uit de OUV (attributes) aangemerkt als historische wegen. Frederiksoord/Wilhelminaoord en Boschoord zijn op de kaart eveneens specifiek aangemerkt als parels; hoogtepunten van het cultureel erfgoed in Westerveld. In de afzonderlijke dorpenpaspoorten die in samenhang met de structuurvisie zijn opgesteld is voor de dorpen in het koloniegebied (met uitzondering van Zorgvlied) om aandacht gevraagd voor de cultuurhistorische waarden van het kolonielandschap in relatie tot de nominatieprocedure voor een UNESCO Werelderfgoedstatus. De visie geeft daarmee voldoende sturing om in de ontwikkeling van toekomstig beleid en toetsing van ruimtelijke ontwikkelingen buiten het bestemmingsplan te kunnen sturen op behoud van de OUV.

Voor het koloniegebied gelden verschillende bestemmingsplannen. Deze bestemmingsplannen zijn zodanig ingericht dat van daaruit een goede bescherming en mogelijkheden tot sturing op het in overeenstemming met de OUV komen tot een adequate inpassing van ontwikkelingen. De betreffende bestemmingsplannen zijn:

- *Bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord*: Op 25 januari 2011 is het bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord en Wilhelminaoord van de gemeente Westerveld vastgesteld. Sindsdien zijn enkele omissies in het bestemmingsplan geconstateerd, welke noodzakten tot aanpassing van dit bestemmingsplan. Daarnaast heeft de Maatschappij van Weldadigheid verzocht de regeling en de verbeelding op enkele onderdelen te herzien ter bescherming van de karakteristiek van de koloniewoningen en de karakteristieke woningen binnen het beschermd dorpsgezicht. Deze wijzigingen zijn opgenomen in de correctieve herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord (vastgesteld 31 maart 2015). Omdat de correctieve herziening slechts op onderdelen het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord herzielt, is deze moeilijk leesbaar. Vanwege de digitale verplichting kunnen beide plannen uitsluitend afzonderlijk worden geraadpleegd. Om toch een goed raadpleegbaar bestemmingsplan te kunnen publiceren op www.ruimtelijkeplannen.nl, is de nu voorliggende geconsolideerde versie gemaakt. Deze geconsolideerde versie is een samenvoeging van het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord en de correctieve herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord. In deze versie zijn de regels en de verbeelding opgenomen als ware het één bestemmingsplan. Deze geconsolideerde versie heeft geen juridische status,

maar geeft wel de juridische regeling tot dusver weer. Voor de officiële vigerende regelgeving wordt verwezen naar beide bestemmingsplannen afzonderlijk. De toelichting van het bestemmingsplan Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord is opgenomen als bijlage bij het consolidatieplan. Tevens is deze te raadplegen bij het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord.

Inhoudelijk kent het bestemmingsplan een beschermend karakter, maar is het ook ontwikkelingsgericht. Met het bestemmingsplan wil de gemeente 'door middel van een zorgvuldig toegesneden regulering de karakteristieken van het gebied beschermen en behouden, maar daarnaast ook nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden creëren, onder meer ter verhoging van de leefbaarheid van het gebied'. In het bestemmingsplan is hiertoe onder meer een regeling opgenomen voor het terugbouwen en nieuw bouwen van 62 koloniewoningen, het herstel van de kenmerkende waterstructuur (o.a. de herinrichting van de zwaairom van de Westerbeekslot) en het behoud en herstel van de laanbeplanting en karakteristieke wegenstructuur. Het plan onderkent en beschermt daarmee de bijzondere cultuurhistorische waarde van het gebied. De beschrijving van de ruimtelijke karakteristiek in de toelichting is op structuurniveau in lijn met de OUV. De nominatie van het gebied tot UNESCO werelderfgoed is eveneens in de toelichting benoemd. Het merendeel van de attributes uit de OUV is al in het bestemmingsplan geborgd door middel van de (combinatie van een) dubbelbestemming waarde cultuurhistorie, de bestemming wonen karakteristiek en de (conserverende) bestemmingstoekenningen.

- **Bestemmingsplan Buitengebied:** Het bestemmingsplan Buitengebied vormt het planologisch kader voor ontwikkelingen in het landelijk gebied van de gemeente Westerveld. Het bestemmingsplan heeft binnen de nu gekozen begrenzing voor de property betrekking op delen van Boschoord en Wateren en het zuidelijk deel van Frederiksoord, tussen de M.E. van de Meulenweg en de Wapserveensche Aa en tussen de Hoofdweg en de Burgemeester Wijnoldyweg. Het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord, Zorgvlied, een boerderijerf op de kruising van Wateren en de Lange Drift, het terrein van vakantieboerderij de Alberthoeve in Wateren en het terrein van de Stichting Trajectum rondom Hoeve Boschoord vallen buiten het plangebied. Voor deze gebieden zijn afzonderlijke bestemmingsplannen opgesteld. Het bestemmingsplan is hoofdzakelijk conserverend van aard. Het landschap en de cultuurhistorie van Westerveld zijn randvoorwaardenstellend voor de overige functies in het buitengebied en voor de nieuwe ontwikkelingen. Het beeldkwaliteitsplan, behorend bij het bestemmingsplan buitengebied, en de welstandsnota vormen samen het toetsingskader voor ontwikkelingen die gevolgen hebben voor het landschap. In buitengebied is structuur volledig beschermd via aanlegvergunningstelsel. Dat stelsel is geheel aan cultuurhistorische waarde gehangen. De instrumenten om te kunnen sturen op het behoud en de bescherming van de OUV zijn in het bestemmingsplan daarmee aanwezig.
- **Bestemmingsplan Hoeve Boschoord:** Het bestemmingsplan heeft betrekking op de zorglocatie van Stichting Trajectum rondom Hoeve Boschoord. In het gebied zijn Hoeve Boschoord, een gebouw aan de Jongkindt Conincklaan (onderdeel van de zorgboerderij de Eikenhof van Stichting Trajectum), een waterpartij en een aantal perceelsgrenzen als ondersteunende attributes benoemd ter uitwerking van de OUV. Het betreft echter geen iconische attributes die specifieke bescherming behoeven. De ruimte die binnen het bestemmingsplan wordt geboden voor glastuinbouw tot een maximum bebouwde oppervlakte van 2.500 m² vereist een goede landschappelijke inpassing mede ter bescherming van de OUV.

- *Bestemmingsplan Kleine kernen:* Het bestemmingsplan heeft binnen het koloniegebied betrekking op de kern Zorgvlied ten noorden van de Verwersweg/Wateren. Het bestemmingsplan is conserverend van aard en voorziet erin dat structuur kenmerken van de Dorpsstraat (secundaire wegenstructuur) en de Verwersweg/Wateren (hoofdwegenstructuur met laanbeplanting en voor- en overtuinen) behouden blijven. In het gebied ligt ook de locatie van het Landbouwinstituut Wateren dat onderdeel is van het verhaal van de koloniën.
- *Bestemmingsplan De Alberthoeve Wateren:* Het bestemmingsplan heeft betrekking op het terrein van het recreatiebedrijf De Alberthoeve aan de Wateren in Wateren. Het bestemmingsplan maakt uitbreiding van de Alberthoeve mogelijk, op basis van een eerder opgesteld inrichtingsplan. De planvorming uit 2011 wordt in het kader van de werelderfgoednominatie als een gegeven beschouwd.

In de gemeente is er een witte vlek door niet vastgesteld Bestemmingsplan Residence Frederiksoord. Begin 2016 is de Maatschappij van Weldadigheid weer eigenaar van de gronden geworden en gaat gemeente er nu planologisch weer mee aan de slag. De nu nog planologisch in technische zin zwakke plek in bestemmingsplan zal daarmee worden opgepakt. In het gebied wordt mogelijk ruimte geboden aan de bouw van zes nieuwe koloniewoningen. De bescherming van het erfgoed is in hart van Frederiksoord wel geregeld op basis van het rijksbesluit beschermd dorpsgezicht en de monumentenstatus van de gebouwen, maar dat moet dus nog worden opgevolgd door bestemmingsplan. Op het gebied zijn tot die tijd wel dezelfde beschermde regels van toepassing als in het bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht. Deze regels bieden voldoende bescherming en mogelijkheden tot sturing op ontwikkelingen ter bescherming van de OUV. Wel dient voor dit gebied alsnog een bestemmingsplan te worden uitgewerkt.

De gemeente beschikt over een *Landschapontwikkelingsplan (LOP)* dat ten grondslag ligt aan de structuurvisie en meerdere bestemmingsplannen. De gemeente heeft een afzonderlijk *Bomenbeleidsplan* opgesteld van waaruit een bijdrage wordt geleverd aan de bescherming en het behoud van de in het koloniegebied aanwezige waardevolle laanstructuren en bosgebieden. Op basis van de bomenlijst is voorzien in de bescherming van waardevolle bomen in het gebied. Het bomenbeleid is verankerd in de APV en bestemmingsplannen en wordt geborgd via een kapvergunningstelsel.

Erfgoedbeleid

In de *Welstandsnota* is het welstandsbeleid voor de gemeente Westerveld uitgewerkt. Bij de indeling in verschillende welstandsgebieden heeft cultuurhistorie een belangrijke rol gespeeld. Voor gebieden die beeldbepalend zijn in de gemeente is afzonderlijk beleid opgesteld om de kwaliteit van de gebieden te kunnen beschermen. Deze gebieden zijn aangemerkt als bijzonder welstandsgebied. De welstandscriteria voor deze gebieden moeten de instandhouding van de bestaande waarden bevorderen. Het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid binnen het beschermd dorpsgezicht is een van de gebieden waarvoor specifiek welstandsbeleid is ontwikkeld. In dit beleid is onderscheid gemaakt in beschermde koloniewoningen, niet beschermde bestaande koloniewoningen, nieuwe koloniewoningen in linten met bestaande woningen en nieuwe koloniewoningen in niet bebouwde linten. In aanvulling op het bestemmingsplan zijn in de Welstandsnota voor deze bebouwing criteria voor detaillering, materiaal- en kleurgebruik en erfinrichting opgenomen.

Voor de niet cultuurhistorisch waardevolle bebouwing binnen het beschermd gezicht zijn de criteria voor de planmatig ontworpen woongebieden (uitbreidingswijken) van toepassing. Voor het bedrijventerreintje in Wilhelminaoord gelden de criteria voor bedrijventerreinen. Beide gebieden vallen onder een regulier welstandsbeleid.

Voor de bebouwing in de property buiten het beschermd dorpsgezicht gelden de criteria voor het buitengebied, natuurgebieden (voor het gebied binnen het Nationaal Park Drents-Friese Wold) en recreatieterreinen (voor de recreatieterreinen binnen de property). Voor de karakteristieke en monumentale panden in het buitengebied geldt een bijzonder welstandsbeleid. Voor de overige bebouwing binnen de welstandsgebieden geldt een regulier welstandsbeleid, met dien verstande dat voor agrarische bebouwing, bedrijfsgebouwen en schuren voor het materiaal- en kleurgebruik het kleurenschema van de Maatschappij van Weldadigheid geldt. Het welstandsbeleid voor de gemeente Westerveld biedt goede mogelijkheden tot behoud en bescherming van de OUV.

De gemeente beschikt over een *erfgoedverordening* (uit 2014 welke in 2017 wordt herzien ingevolge de erfgoedwet) op grond waarvan de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en gemeentelijke beschermde stad- of dorpsgezichten en de instandhouding ervan kan worden geregeld. Deze verordening biedt een grondslag om attributes die geen monumentale status kennen of delen van de property die thans buiten het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord vallen, na het verkrijgen van de UNESCO status gemeentelijk een beschermde status toe te kennen.

De gemeente is een grote monumentengemeente en krijgt het vertrouwen en de vrijheid vanuit de Rijksdienst Cultureel Erfgoed om eigen afwegingen te maken en rond specifieke ontwikkelingen wordt er aanvullend advies gevraagd bij de RCE, Commissie ruimtelijke kwaliteit.

7.3.4.3 Weststellingwerf

In het *Structuurplan Weststellingwerf* presenteert de gemeente een integrale en overkoepelende visie op hoofdlijnen voor de toekomstige (ruimtelijke) ontwikkeling van het gemeentelijk grondgebied van Weststellingwerf voor de periode 2000-2015. Het plan is bedoeld als integraal toetsingskader en uitwerkingskader voor afwegingen en inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen op de (middel)lange termijn. De wens van behoud van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit van het landelijk gebied is vertaald in een strikt beleid met betrekking tot dorps- en lintuitbreidingen. De vestiging van nieuwe burgerwoningen in het buitengebied wordt uigesloten. De specifieke kolonieontginning van Oost- en Westvierdeparten is benoemd als landschappelijk kenmerk binnen de heideontginning, waarbij in de bebouwing aan weerszijden de kolonievestiging van kleine boerderijen vanuit de Maatschappij van Weldadigheid deels nog herkenbaar is. Ook zijn het wegenkruispunt tussen Oost- en Westvierdeparten en de Nieuweweg/Koningin Wilhelminalaan en de richting van de verkaveling (perceelsgrenzen) als cultuurhistorisch waardevol aangegeven. De visie uit het Structuurplan biedt voldoende garanties tot behoud en bescherming van de OUV en vormt daarvoor geen bedreiging. Het Structuurplan zal in het kader van de Omgevingswet worden vervangen door een nog op te stellen omgevingsvisie.

Op 24 april 2015 is het bestemmingsplan Buitengebied in werking getreden. Het plan zal naar verwachting op het moment van nominatie onherroepelijk zijn vastgesteld. Het plangebied bestaat uit het hele buitengebied van de gemeente Weststellingwerf, met uitzondering van camping De

Driesprong in Langelille. Het plan is overwegend conserverend van karakter en gebaseerd op meerdere door de raad vastgestelde Nota's van Uitgangspunten. Hoofdlijn voor het ruimtelijk beleid is dat het landschap sturend is voor de toekomstige inrichting en het gebruik van de ruimte. Het gebied wordt onder meer benoemd als eigendom van de Maatschappij van Weldadigheid. Toekomstige ontwikkelingen dienen plaats te vinden in onderlinge samenhang en gericht te zijn op de mogelijkheden van het landschap. De beoordeling van ontwikkelingen op de ruimtelijk kwaliteit is maatwerk en wordt op onderdelen nader uitgewerkt in specifieke toetsingskaders (inpassing paardenbakken en schuilstallen).

Op het gebied van cultuurhistorie volgt de gemeente het overzicht van waardevolle cultuurhistorische elementen op de *Cultuurhistorische Kaart Fryslân*. Unieke landschapselementen en cultuurhistorische waarden zijn beschermd via een dubbelbestemming of specifieke bestemming of aanduiding in het bestemmingsplan. In het bestemmingsplan is dit gedaan door een verwijzing naar een van de bijlagen. Hoewel dat formeel geen dubbelbestemming is heeft het in de praktijk wel een soortgelijke werking. Waar Cultuurhistorisch waardevolle zaken liggen geldt op die manier een dubbelbestemming Cultuurhistorie 1, artikel 30: mede bestemd ter behoud bescherming en herstel van cultuurhistorische waarden. Deze bepaling geldt voor erven, beplanting en de bouwwerken en ook het landschappelijke geheel maar geldt niet voor de structuur van het landschap. Daarvoor geldt het kader dat het *Landschapsbeleidsplan Zuidoost Fryslan 2004-2014*³ biedt, maar is het open karakter van het landschap en de verkavelingstructuur (bijvoorbeeld aanplant populieren of coniferen kan lastig worden tegengehouden) minder expliciet vanuit de cultuurhistorische waarde beschermd. In het kader van het bestemmingsplan is tevens onderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarden in het gebied. De eisen en bepalingen uit het bestemmingsplan buitengebied tot behoud van ruimtelijke, landschappelijke en in delen van het gebied cultuurhistorische kwaliteit, bieden voldoende mogelijkheden om op het behoud en de bescherming van de OUV te kunnen sturen.

Erfgoedbeleid

Het welstandsbeleid van de gemeente is vastgelegd in de *Welstandsnota Weststellingwerf* en het *Beeldkwaliteitsplan cultuurhistorisch waardevolle gebieden*. De gemeente benut het welstandsbeleid als mogelijkheid om de cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectonische waarden in de verschillende gebieden te beschermen en een rol te laten spelen bij de ontwikkeling en beoordeling van bouwplannen. De uitvoering van de welstandstoets is in handen van de Welstandscommissie van Hûs en Hiem. In de nota zijn 12 typologische gebieden onderscheiden met elk een eigen set van welstandscriteria. West- en Oostvierdeparten ligt in het landelijke gebied en is aangewezen als een bijzonder welstandsgebied, waarop de hoogste welstandsbeoordeling van toepassing is. Op termijn zal de welstandsnota worden gewijzigd en zal daarin een aparte aanduiding komen voor de Oost- en Westvierdeparten. Hierbij wordt wat betreft de landschappelijke kenmerken en structuren zoals de laanbeplanting en het grid aangesloten bij het *Landschapsbeleidsplan*. Wat betreft de gebouwen wordt aangesloten bij het

³ Voor het landschap is op basis van de landschapstypen uit het Landschapsbeleidsplan een gebiedsindeling opgesteld. Oost- en Westvierdeparten behoren tot de hoogveenontginningen. Dit plan biedt ook de grondslag voor het gemeentelijk kapbeleid en de toepassing van de kapverordening.

Beeldkwaliteitsplan cultuurhistorisch waardevolle gebieden, dat onderdeel uitmaakt van het bestemmingsplan. Dit biedt een kader voor een goede inpassing van de uitbreiding van woningen, de nieuwbouw van bijgebouwen en de erfinrichting binnen de kenmerken en kwaliteiten van de cultuurhistorisch waardevolle gebieden in de gemeente, waarbij Oost- en Westvierdeparten een van de onderscheiden waardevolle gebieden is en zo een goed instrument voor sturing en toetsing op het behoud en de bescherming van de OUV in de Vierdeparten.

7.3.5 Waterbeheerder: waterschap Drents Overijsselse Delta

De Oorden en Parten liggen in het beheersgebied van het waterschap Drents Overijsselse Delta. Het Waterbeheerplan bevat het integrale beleid van het waterschap en de activiteiten en maatregelen die daaruit voortvloeien. Het beheerplan voorziet er in dat bij het beheer van het watersysteem ook nevenfuncties van het water als recreatief gebruik en cultuurhistorie worden bediend. Doelstelling voor de nevenfunctie cultuurhistorie is: "het beschermen en verstevigen van de cultuurhistorische, archeologische en architectonische waarden die een directe relatie hebben met oppervlaktewateren en dijken".

Het waterschap voert projecten uit in (delen van) de Oorden en Parten. Het projectgebied Beekherstel Middenloop Vledder Aa omvat een klein deel van de property, ter hoogte van Doldersum. Om de verdroging in het gebied aan te pakken richt het project zich op een aanpassing van de waterhuishouding van het beekdal van de Vledder Aa van een landbouwkundige ontwatering tot een ontwatering gericht op de natuurfunctie (planning fase 1: eind 2013 en 2014). De ingrepen hebben geen gevolgen voor het behoud van de OUV. De Maatschappij van Weldadigheid is nog in overleg met het waterschap over het herstel van de Westerbeekslot.

De waterhuishoudkundige structuur van het koloniegebied ligt wat betreft de slotstructuren en afwatering vast in de Keur en de Legger van het waterschap.

7.4 Organisatie

7.4.1 Koloniemanagement in Oorden en Parten

7.4.1.1 *Bestuurlijke verantwoordelijkheid*

Voor Oorden en Parten dragen de gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf gezamenlijk de bestuurlijke verantwoordelijkheid. De gemeenten zijn elk op het niveau van de burgemeester of portefeuillehouder vertegenwoordigd in de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid. De gemeenten hebben onderling afgesproken gezamenlijk op te trekken in het kader van de nominatie en deze aanpak ook na nominatie te zullen doorzetten. Uitgangspunt is dat in gezamenlijkheid en op basis van consensus wordt samengewerkt bij de nominatie en dat na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus deze werkwijze wordt gecontinueerd rond het behoud en de bescherming van de OUV en uitvoering van de overige maatregelen uit het managementplan. Indien daar aanleiding toe is zal ook in de toekomst worden voorzien in een gecoördineerde informatievoorziening richting de raden bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijke informatieve raadsbijeenkomst van de drie gemeenten. Voornemen is om het draagvlak bij de raden actief te onderhouden via onder meer excursies. Het gezamenlijk laten besluiten van de raden in een vergadering is juridisch niet mogelijk.

7.4.1.2 *Coördinatiemechanisme Oorden en Parten*

De gemeenten voeren waar nodig en aan de orde bestuurlijk overleg over de instandhouding van de OUV en uitvoering van de managementmaatregelen. Daarmee wordt voorzien in een bestuurlijk coördinatiemechanisme waarbij de drie gemeentebesturen op dit dossier goed gecoördineerd en afgestemd opereren en daarover waar nodig en wenselijk tijdig afstemmen en samenwerken met respectievelijke provincies. Voor Weststellingwerf geldt dat de provincie Fryslân de gemeente heeft gedelegeerd inzake het UNESCO dossier. Het kan dat ook Overijssel de keuze maakt dit te doen richting Steenwijkerland voor de kolonie III Willemsoord. Drenthe heeft als siteholder een eigen rol en positie in het UNESCO dossier en richting de Kolonie I en II waar het de gemeente Westerveld betreft.

De gemeenten dragen bestuurlijk en ambtelijk in gezamenlijkheid en op basis van consensus zorg voor een goede coördinatie van de uitvoering van het managementplan. De coördinatiestructuur c.q. het coördinatiemechanisme Oorden en Parten bestaat uit:

- een bestuurlijk overleg tussen de primair verantwoordelijke gemeentebestuurders voor het dossier. Deze bestuurders kunnen ieder voor zich indien dat noodzakelijk of wenselijk wordt geacht een overleg beleggen. De bestuurders dragen intern hun gemeente zorg voor een adequate informatievoorziening richting college en raad.
- Per gemeente wordt een koloniemanager aangewezen voor de uitvoering van de managementmaatregelen binnen de koloniegebieden die in de betreffende gemeente zijn gelegen, de afstemming met de provincie, het samenspel met betrokken partners (agrariërs, dorpsbelangen, Maatschappij van Weldadigheid, Stichting Heideveld) en de inbreng richting de siteholder en het overkoepelend programmabureau. Deze koloniemanagers komen naar behoefte bij elkaar ter coördinatie en afstemming van de activiteiten.

In de nominatiefase is feitelijk in grote lijnen al op deze wijze gewerkt waarbij per gemeenten een trekker was aangewezen met een vervanger. Daarmee werd er ook direct in voorzien dat meerder

disciplines (met name ruimte en erfgoed) per gemeente beschikbaar kwamen en onderdeel uitmaken van het coördinatiemechanisme. Voorstel is deze insteek en vorm van capacitybuilding ook in de toekomst op het moment dat de UNESCO werelderfgoedstatus wordt verkregen voort te zetten. Daarbij kan wel worden opgemerkt dat de inzet na nominatie qua aard, intensiteit en omvang verandert. Het op consensus gebaseerde coördinatiemechanisme vraagt om inzet en discipline van de ambtelijke ondersteuning, zoals het elkaar tijdig informeren en betrekken. De aanpak borgt dat de aandacht voor lokale gevoeligheden en de feeling per gemeente richting politiek en samenleving behouden blijft. Het biedt bovendien voldoende garanties te komen tot een goede onderlinge afstemming, uitwisseling en voorbereiding van zaken betreffende het UNESCO dossier en in gezamenlijkheid te komen tot een zo eenduidig mogelijke aanpak bij managementmaatregelen en het omgaan met en inpassen van nieuwe ontwikkelingen. De structuur is bovendien redelijk flexibel en borgt de continuïteit doordat medewerkers elkaar op onderdelen tijdelijk kunnen assisteren indien dat wenselijk of nodig is kunnen vervangen.

7.4.1.3 Koloniemanagement

Iedere gemeente voorziet in de eigen bestuurlijke ondersteuning en de uitvoering van de werkzaamheden die nodig zijn om na nominatie de te verkrijgen status als UNESCO werelderfgoed waar te kunnen blijven maken. Iedere gemeente draagt vanuit het operationeel management een eigen verantwoordelijkheid rond het beheer van de property en het (doen) realiseren van de benodigde managementmaatregelen in de drie koloniën. Op uitvoerend niveau wordt per kolonie op maat voorzien in het operationele koloniemanagement. De gemeenten dragen zorg voor de inrichting daarvan, waarbij: in kolonie I dit geheel bij Westerveld ligt, in kolonie II het een combinatie van de gemeenten Westerveld en Weststellingwerf is en in kolonie III een combinatie van de gemeenten Steenwijkerland en Weststellingwerf. In kolonie I en II bestaat de wens om na het verkrijgen van de werelderfgoedstatus de Maatschappij van Weldadigheid en de landbouworganisaties te vragen actief te participeren in het koloniemanagement en de uitvoering van het managementplan. Voor kolonie III is dit niet aan de orde omdat de Maatschappij van Weldadigheid daar geen bezittingen kent.

De aangewezen koloniemanagers verrichten vanuit het coördinatiemechanisme van de drie gemeenten in regie de onderstaande taken:

- Zorg voor regie en coördinatie op het langdurig behoud en de bescherming van de OUV conform het managementplan.
- Zorg voor afstemming en coördinatie betreffende de betrokkenheid en het samenspel met de stakeholders inclusief burgerparticipatie.
- Zorg voor afstemming en coördinatie gericht op het beschikbaar krijgen van voldoende middelen (mensen, kennis en geld) voor de uitvoering van de managementmaatregelen.
- Zorg voor het tijdig signaleren en onderkennen van de effecten van ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de OUV en het treffen van passende maatregelen en waar nodig deze tijdig door te zetten naar de sitemanager.
- Voorbereid zijn vanuit het coördinatiemechanisme Oorden en Parten op en om kunnen gaan met risico's en calamiteiten.
- Zorg voor een adequate informatievoorziening in het kader van monitoring en rapportage van de landen aan UNESCO via de siteholder.

- Het in gezamenlijkheid vanuit Oorden en Parten uitdragen van het werelderfgoed via communicatie, educatie, kennis (onderzoek en uitwisseling), voorlichting en promotie en marketing in Oorden en Parten.
- Zorg dragen voor een adequate inbreng in de centrale programmaorganisatie en in de werkgroepen die vanuit die programmaorganisatie worden ingesteld. Daarbij kan via de trekkers van de drie gemeenten een beroep worden gedaan op daar aanwezige capaciteit en deskundigheid.

7.4.2 Positie en rol provincies Drenthe, Fryslân en Overijssel

De provincie Drenthe heeft vanuit haar rol als voorlopig siteholder een dubbelpositie. De provincie naast haar rol als siteholder tegelijkertijd een belangrijke partner voor de gemeente Westerveld bij het behoud en de bescherming van de OUV in die gemeente, maar heeft ook een eigenstandige positie voor het provinciaal belang inzake uiteenlopende beleidsvelden. Gemeente en provincie hebben in dat kader intensieve contacten waarbij ook de ontwikkelmogelijkheden van het gebied nadrukkelijk aan de orde komen. De gemeente en de provincie vervullen ieder een eigenstandige rol en positie in het UNESCO dossier en dat zal ook na nominatie zo blijven. Voor de provincie is het verkrijgen van de status van UNESCO werelderfgoed een speerpunt in het beleid en voor het bestuur. De provincie heeft aangegeven na het verkrijgen van deze status als (mede) siteholder op te willen treden en een voortrekkersrol te willen vervullen bij het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan

De provincie Fryslân heeft in de fase van de nominatie bestuurlijk de besluitvorming, betreffende de deelname aan de stuurgroep voor het dossier gedelegeerd aan de gemeente Weststellingwerf. De provincie heeft in deze fase financieel bijgedragen aan het dossier en kenbaar gemaakt ook na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus medewerking te zullen verlenen aan het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan.

De provincie Overijssel heeft in 2015 kenbaar gemaakt de nominatie te ondersteunen en zich te beraden over de wijze waarop haar rol concreet gaat invullen. Hierover wordt overlegd met de gemeenten Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg. Mogelijkheid is dat de besluitvorming betreffende de deelname aan de stuurgroep voor het UNESCO dossier aan één van deze gemeenten wordt gedelegeerd. De provincie heeft in de nominatiefase financieel bijgedragen aan het dossier en kenbaar gemaakt ook na het verkrijgen van de status medewerking te zullen verlenen aan het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan.

7.4.3 Klankbordgroep Oorden en Parten

In Oorden en Parten is al vroeg in het nominatieproces een klankbordgroep samengesteld waar gemeenten en betrokken maatschappelijke organisaties en belangengroepen de nominatie van Oorden en Parten als onderdeel van de Werelderfgoed nominatie Koloniën van Weldadigheid bespreken en waar het kan proberen tot afspraken over de invulling en uitwerking ervan te komen. De samenstelling van de klankbordgroep is in de tijd steeds verder verbreed en uitgebreid. Naast de Maatschappij van Weldadigheid hebben de regionale LTO's, de recreatiesector en plaatselijke belangen er zitting in. Voornemen is om na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus de klankbordgroep in stand te houden als gremium voor overleg en reflectie op het management gericht op het behoud en de bescherming van de OUV in Oorden en Parten en

de tijdige signalering van nieuwe ontwikkelingen die op het gebied afkomen. De gemeenten zullen samen met de klankbordgroep bepalen wat ná nominatie de rol van de klankbordgroep in relatie tot het koloniemanagement is gericht op een goed en professioneel samenspel vanuit het koloniemanagement met de klankbordgroep.

7.4.4 Relatie met de partners in het gebied

Naast de Maatschappij die grote delen van de gronden en gebouwen in de koloniegebieden van Westerveld en Weststellingwerf in bezit heeft zijn er in de Oorden en Parten een groot aantal eigenaren en terreinbeherende partijen. Dit is inherent aan de privatisering die in het kader van de doorontwikkeling vanuit de stichtingsperiode zich in de vrije koloniën heeft gemanifesteerd. Eigenaren en gebruikers van gronden en gebouwen en overige belanghebbenden hebben zich op diverse manieren georganiseerd in het gebied via landbouworganisaties, dorpsbelangen of specifieke overlegstructuren. Al deze partijen zijn vertegenwoordigd in de klankbordgroep en de gemeenten kennen daarnaast veelal uiteenlopende overleggen met de landbouworganisaties, dorpsbelangen en ondernemersverenigingen. Ná het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus worden met enkele van deze organisatie, naast hun rol en positie in de klankbordgroep, nadere (proces)afspraken gemaakt over hun rol bij de bescherming van de OUV, bijvoorbeeld vast te leggen in een convenant.

7.4.4.1 *Maatschappij van weldadigheid*

De Maatschappij van Weldadigheid heeft in de kolonie I en II een aanzienlijk bezit aan gronden en gebouwen. In kolonie III heeft de Maatschappij geen bezittingen omdat deze in het verleden in Willemsoord aan private partijen zijn verkocht. In kolonie I en II is de Maatschappij een belangrijke uitvoerende partij voor het koloniemanagement, waarbij grote delen van de gronden en gebouwen zijn verpacht aan agrariërs, die eveneens een rol spelen bij het in standhouden van de structuur van het landschap. De Maatschappij heeft in 2016 een eigen visie op de toekomst opgesteld. De Maatschappij is in aanzet een beheerorganisatie maar kent daarnaast ook een ontwikkelopgave die zich het meest concreet manifesteert rond de bouw van de 62 koloniewoningen, de herbestemming (invullen met nieuwe passende functies) van leegkomende monumentale gebouwen en de ontwikkeling van het Koloniecentrum. Van oudsher vervult de Maatschappij een rol bij het uitdragen van het verhaal van de kolonietijd. Deze rol krijgt de komende jaren meer invulling vanuit één geschiedenis, vijf verhalen en het ontwikkelen van het in eigendom verkregen Koloniecentrum als één van de vier bezoekerscentra van de Koloniën van Weldadigheid. De hiervoor geschetste positie van de Maatschappij vraagt in kolonie I en II met name vanuit de gemeente Westerveld om een structurele afstemming en overleg tussen gemeente en de directie van de Maatschappij.

7.4.4.2 *Stuurgroep integrale gebiedsontwikkeling Westerveld*

In de gemeente Westerveld wordt in het Koloniegebied gewerkt aan een integrale gebiedsontwikkeling. Hiervoor is een afzonderlijke stuurgroep met organisatiestructuur ingesteld waarin de gemeente Westerveld, de provincie Drenthe en de Maatschappij van Weldadigheid de krachten rond deze gebiedsontwikkeling bundelen. Afstemming van deze stuurgroep met de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid c.q. de sitemanager is wenselijk en verloopt in aanzet via de koloniemanager van de gemeente Westerveld.

7.4.4.3 *Landbouw*

Landbouw is veruit de belangrijkste gebruiker (pachter of eigenaar) van gronden en gebouwen in het koloniegebied en daarmee een belangrijke partij voor het in standhouden van het cultural landscape waarvoor het koloniegebied de werelderfgoedstatus beoogd te verwerven. De landbouw is in het koloniegebied verschillend georganiseerd, deels via LTO, deels via lokale vertegenwoordiging, maar deels ook ongeorganiseerd.

In het kader van de nominatie is er intensief overleg geweest met de landbouw in het gebied. Vanuit het gegeven dat het huidige regiem (bestemmingsplannen) een afdoende ruimtelijke borging van de OUV biedt is geconstateerd dat de UNESCO status geen verschil gaat opleveren ten opzichte van een nu al zorgvuldig verlopend afwegingsproces bij vergunningverlening voor het inpassen van gevraagde ontwikkelingen die de ruimtelijke kwaliteit mogelijk raken. De agrariërs zijn gestart met het oprichten van de vereniging agrarische belangenbehartiging "Oorden en Parten" en hebben met de betrokken overheden afspraken gemaakt die zijn vastgelegd in het Convenant Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid, cluster Koloniën I t/m III.

7.4.4.4 *Overige partners*

In het gebied worden de belangen van bewoners en bedrijven behartigd vanuit diverse dorpsbelangen en ondernemersverenigingen. Niet agrarische gronden en gebouwen zijn in gebruik (pacht en eigendom) van uiteenlopende particulieren (bewoners en bedrijfjes). In Kolonie III is de Stichting Het Heideveld een belangrijke partij met bezittingen in het koloniegebied. Diverse recreatieondernemers zien kansen rond de nominatie en het verkrijgen van een status als UNESCO werelderfgoed en zijn zich aan het verenigen.

7.4.5 **Informatievoorziening bewoners**

Het streven is om door te gaan met het periodiek organiseren van informatiebijeenkomsten voor bewoners over de stand van zaken en ontwikkelingen en kansen in het werelderfgoed. De informatievoorziening aan bewoners en lokaal actieve bedrijven zal daarnaast via de reguliere kanalen van voorlichting en communicatie worden verzorgd zoals omschreven in hoofdstuk 5 van dit katern

7.5 Omgaan met trends en ontwikkelingen

7.5.1 Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management

7.5.1.1 *Gemeenschappelijk en gedragen ambitie*

De Koloniën van Weldadigheid hechten grote waarde aan een gemeenschappelijk en gedragen beheer van het "cultural landscape". Vanuit de start van de nominatie heeft consensus in de aanpak en het betrekken van lokale en regionale partners alsmede de mensen die in het landschap wonen, werken, landbouw bedrijven en/of recreëren veel aandacht gekregen en dit wordt na de erkenning gecontinueerd. Het is de ambitie ook het verhaal van de geschiedenis vanaf het ontstaan van de Koloniën en de wijze waarop deze zich hebben doorontwikkeld uit te dragen en voor een breed publiek bekend en toegankelijk te maken.

De Koloniën zijn er van doordrongen dat de gezamenlijk van de zeven koloniën nodig is om deze geschiedenis goed voor het voetlicht te brengen en de partijen zijn bereid daarin nu en in de toekomst met elkaar gezamenlijk in te investeren om zo dit unieke landschap dat een bijzondere historie van Nederland en België markeert ook voor toekomstige generaties te behouden. De lange termijn strategie voor het management van de zeven Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend is en een inspiratiebron vormt voor een duurzame ontwikkeling van deze gebieden. Met het oog hierop is ondermeer Koers op Kolonielandschap als inspiratiedocument al vroeg in het nominatieproces opgesteld. Toekomstige ontwikkelingen en trends zullen op basis van een vroegtijdige signalering worden vertaald in een uniforme aanpak rekening houdende met de onderlinge verschillen tussen de koloniën en het instrumentarium van beide landen.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Vanuit het gemeenschappelijk belang en besef dat de Koloniën in gezamenlijkheid het gehele verhaal van de historie vertellen en zichtbaar maken spannen de partijen in iedere kolonie zich onder regie van de stuurgroep en de sitemanager in voor een adequaat beheer van het landschap en met de representatieve bebouwing en deze te onderhouden, te beschermen en waar nodig op onderdelen te revaloriseren.
- Gericht op het komen tot een uniforme aanpak van ontwikkelingen en trends komen deskundigen uit de partnerorganisaties tenminste één keer per jaar bijeen om de mogelijkheden daartoe te verkennen. Thema's die op de agenda kunnen komen zijn de plaatsing van duurzame energievoorzieningen en historiserend bouwen

7.5.1.2 *Krachtvolle organisatie op basis van gezamenlijkheid*

De Koloniën van Weldadigheid kennen een gemeenschappelijke coördinatie en regie op het beheer van de zeven Koloniën. De provincie Drenthe en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen) treden op als siteholder. Bestuurlijk is er een stuurgroep ingesteld waaronder de siteholder opereert. Een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit kan advies verlenen aan zowel de siteholder als koloniemanager. Vanuit de partijen die zitting hebben in de stuurgroep zijn menskracht en middelen vrijgemaakt voor het sitemanagement. De siteholder draagt zorg voor adequaat beheer van de Werelderfgoedsite als geheel. De siteholder zet de

activiteiten, die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, in gang en zorgt ook voor de communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage. De koloniemanagers zijn verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de property, de bufferzone, alsmede het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied mogelijk kunnen optreden. De ontwikkeling van de vier bezoekerscentra vanuit één gezamenlijk concept wordt mede vanuit private initiatieven vorm gegeven. In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen waarmee op structurele basis wordt overlegd en afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid bij de bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van het erfgoed. De Koloniën van Weldadigheid betrekken eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed. Het management biedt continuïteit van de inbreng van de omgeving en van de inbreng van bijzondere expertise bij het beheer en behoud van de kwaliteit van het erfgoed.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De provincie Drenthe is bereid na het verkrijgen van de UNESCO status als werelderfgoed de rol van 'siteholder', eerste aanspreekpunt, in Nederland op zich te nemen.
- De gemeenten en de provincies (al dan niet via delegatie) dragen zorg voor een adequate vertegenwoordiging in de stuurgroep en inbreng in het programmabureau.
- Voor de drie koloniën is door de gemeenten waar nodig in afstemming met de provincies voorzien in een coördinatiemechanisme op bestuurlijk en operationeel niveau. Dit laatste verloopt via de per gemeente aangewezen koloniemanager.
- Per gemeente wordt één koloniemanager aangewezen, waarbij per kolonie en overkoepelend voor de drie koloniën zorg wordt gedragen voor een gecoördineerd management.
- De provincie Drenthe heeft beide bezoekerscentra (Frederiksoord en Veenhuizen) aangewezen als musea van provinciaal belang en ondersteunt deze structureel en pleegt daarenboven een extra impuls op de ontwikkeling van het Koloniecentrum Frederiksoord. De gemeenten faciliteren de partners in het gebied die zorg dragen voor de inrichting en het beheer van het bezoekerscentrum.

7.5.1.3 Beheer en bescherming vanuit de overheid

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid waarbij wetten en regels zijn geregeld via twee stelsels:

- Het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming.
- Het stelsel van het (onroerend) erfgoedbeleid.

Daarnaast geldt dat de natuurwaarden aanvullende beschermingsregimes kennen onder meer vanuit Europese regelgeving zoals Natura 2000.

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen onder andere de Monumentenwet) is op 1 juli 2016 van kracht geworden. Deze wet richt zich wat betreft het onroerend erfgoed op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde of aangelegde objecten (rijksmonumenten) en archeologische monumenten. In Nederland verloopt de ruimtelijke

bescherming van de erfgoedwaarden tot 2019 via de Wet ruimtelijke ordening (Wro). De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden in de toekomst regelt, zal ingaan in 2019. Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Wet natuurbescherming vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Vanuit deze wet wordt mede bijgedragen aan het behoud van de natuurwaarden die zijn gerelateerd aan de OUV.

Deze veranderingen in de wetgeving leiden tot veranderingen in het toekomstige instrumentarium dat in aanzet meer integraal en gebundeld van karakter wordt. Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed (gebouwde monumenten, archeologie, gebieden), natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen in Nederland geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

Mochten niet-verwachte, grootschalige ontwikkelingen zich aandienen die een impact hebben op de OUV van de site, dan zal hiervoor een Heritage Impact Assessment worden uitgevoerd. De uitkomsten van de HIA worden betrokken bij de besluitvorming over de locatie en de uitvoering van de ontwikkeling.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Door het Rijk wordt overwogen de Koloniën van Weldadigheid op basis van de instructiebepaling "werelderfgoed" in de Omgevingswet bescherming te bieden. In samenspraak met de betrokken provincies, gemeenten en stakeholders zal het Rijk tot een uitwerking van deze instructiebepaling komen. Het doel hiervan is om samenhang in de beleidsdoorwerking te realiseren in alle provincies en gemeenten.
- De koloniemanagers en sitemanager zijn belast met een vroegtijdige signalering van ontwikkelingen met een te verwachten impact op de OUV. De provincies voorzien in hun omgevingsvisie in een vroegtijdige betrokkenheid bij dergelijke ontwikkelingen.
- De koloniemanagers dragen zorg voor een goede inbreng van deskundigen bij de jaarlijkse werkbijeenkomst van deskundigen gericht op het tijdig signaleren van ontwikkelingen en trends en het komen tot uniforme maatregelen ter bescherming van de OUV op dergelijke ontwikkelingen en trends.
- De Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit wordt advies gevraagd op ontwikkelingen en trends met te verwachten impact op de OUV en waar nodig wordt nader onderzoek uitgezet (HIA).
- De provincies en gemeenten onderkennen het aandachtspunt dat zij hun visies, plannen en instrumentarium (cultuurhistorische kaarten en kompas, welstandsbeleid) na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus bij actualisatie of het maken van nieuwe plannen afstemmen op de OUV en zo zorg dragen voor een passende inbedding van de bescherming van de OUV.
- De provincie Fryslân zal in de op te stellen Omgevingsvisie de werelderfgoednominatie meenemen zodat deze blijvend geborgd wordt in het provinciaal beleid.

- De provincie Overijssel en de gemeente Steenwijkerland zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale Omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie.
- De gemeente Steenwijkerland zal in haar Omgevingsvisie het belang van de Koloniën van Weldadigheid duiden en in het Omgevingsplan zullen de cultuurhistorische waarden worden uitgewerkt en worden geborgd.

Continueren bestaand beleid

- De provincie Drenthe investeert in het behouden en versterken van de positie van Frederiksoord c.a. als provinciaal belang en onderdeel van de kernkwaliteiten van Drenthe. Zij heeft dit verankerd in de Omgevingsvisie, Cultuurnota en het Cultuurhistorisch Kompas.
- De provincie Fryslân biedt vanuit de bestaande visies en plannen, de verordening en instrumenten, zoals het ruimtelijk kwaliteitsteam, inhoudelijk een goede grondslag voor de bescherming van de OUV.
- Het provinciale beleid van Overijssel biedt vanuit het beginsel dat ruimtelijke ontwikkelingen waarbij af wordt geweken van de omgevingsvisie gepaard dienen te gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de Catalogus Gebiedskenmerken een grondslag voor bescherming van de OUV.
- De gemeenten voorzien in een ruimtelijke bescherming van het koloniegebied en daarmee de bescherming van de OUV op basis van meerdere bestemmingsplannen (inclusief beheersverordening) veelal door het stellen van een dubbelbestemming cultuurhistorie en door het specifiek bestemmen van structurelementen zoals wegen en kruisingen en de positie van de bebouwing in de bouwblokken.
- De gemeente Steenwijkerland draagt op basis van een vergunningplicht zorg voor het beschermen van de stedenbouwkundige en landschappelijke structuur en kent tevens een vergunningplicht voor het kappen van bomen, op basis waarvan een herplantplicht kan worden opgelegd bijvoorbeeld om laanstructuren in tact te houden of waardevolle bomen te herplanten.
- De gemeente Westerveld voorziet erin om voor het thans weer in bezit van de Maatschappij gekomen gebied van de Residence Frederiksoord, een nieuw bestemmingsplan op te stellen en dit plan op het moment van nominatie in werking te hebben. Tot die tijd is de bescherming geregeld op basis van het rijksbesluit beschermd dorpsgezicht.

7.5.1.4 Bescherming natuurwaarden

In de Nederlandse Koloniën behoren delen van de kern- en bufferzone tot het Natuurwerk Nederland, waardoor de natuurwaarden van deze gebieden zijn beschermd. In de nabijheid van de drie koloniën ligt het beschermde natuurgebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld dat tevens onderdeel is van het Nederlandse NatuurNetwerken (NNN). De directe omgeving van het koloniegebied maakt deel uit van een netwerk van natuurgebieden.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De provincies richten zich in hun omgevingsbeleid op het beschermen van de landschapstypologie en structuur. Drenthe richt zich specifiek op het behouden en versterken van de laanbeplanting langs de hoofdontsluiting, de ontginningsstructuur en de afwisseling tussen massa en ruimte en de kenmerkende bebouwingslinten en de onderlinge afstanden.

7.5.1.5 Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing

Zowel in België als in Nederland wordt voor de Koloniën vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie – grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend in de cultuurhistorische essentie van de gebieden. In de Nederlandse Koloniën ligt de focus op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de koloniën. In de drie koloniën is mede vanuit de Maatschappij van Weldadigheid ingezet op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van het landschap en bebouwingsstructuren uit de kolonietijd, waarbij ook restauratie van bebouwing heeft plaatsgevonden. Op onderdelen is voorzien in verder onderzoek naar de staat van onderhoud en de behoefte aan restauratie, herstel en herbestemming.

7.5.1.6 Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed

De afzonderlijke gebieden kregen internationale erkenning voor de wijze waarop zij tot dusver het landschap en erfgoed beheren en onderhouden. Omdat Westerveld cultuurhistorie gebruikt als drager voor haar identiteit en als verbindende factor tussen haar kernen, won deze gemeente op haar beurt in 2011 de BNG erfgoedprijs van de Bank Nederlandse Gemeenten. Inwoners worden actief betrokken en zijn enthousiaste deelnemers aan processen en projecten. In 2015 heeft de Maatschappij van Weldadigheid zich genomineerd voor de Europa Nostra Award en ontving een speciale vermelding van de jury.

7.5.2 State of Conservation

Voor Oorden en Parten geldt dat de basistypologie als vrije kolonie overal nog herkenbaar aanwezig is in het landschap en de bebouwing. Deels is ook het functioneel gebruik van gronden (landbouw en bosbouw) en gebouwen (onderwijs, zorg en opvoeding, kantoor Maatschappij van Weldadigheid) in lijn met het oorspronkelijke gedachtegoed van de Maatschappij van Weldadigheid. In het gebied bezit de Maatschappij van Weldadigheid nog aanzienlijke delen van de gronden en gebouwen in met name het beschermd dorpsgezicht van Frederiksoord-Wilhelminaoord, in Boschoord en in de Oost- en Westvierdeparten. Inherent aan de doorontwikkeling van de vrije koloniën is dat delen van de oorspronkelijke ontginning en de gebouwen overgegaan zijn naar private partijen. Willemsoord is in 1923 verkocht en geheel in handen van een groot aantal private partijen gekomen, maar ook elders in het koloniegebied heeft de Maatschappij gronden verkocht en het gebruik van gronden en gebouwen in pacht gegeven aan private partijen. Delen van de koloniegebieden zijn in eigendom gekomen van gemeenten, waterschappen en provincie. Dit betreft met name infrastructuur van wegen (inclusief laanbeplantingen), waterstructuren en openbare ruimtes. Dit maakt dat het onderhoud en beheer van de structuur en kenmerken van het landschap en de iconische bebouwing die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan in handen is van een groot aantal partijen, zoals de Maatschappij van Weldadigheid, agrariërs, overheden, terreinbeheerders als het Heideveld, particuliere eigenaren (bewoners en bedrijven).

De attributen die in Oorden en Parten zijn benoemd inzake de structuur van het landschap en de iconische bebouwing verkeren over het algemeen in goede conditie. De bescherming ervan is in

aanzet goed geregeld op basis van het ruimtelijk en erfgoedbeleid van de overheden, waarbij voor sloop, verbouw en nieuwbouw in het beschermd dorpsgezicht en waar het monumenten betreft een vergunningplicht inclusief toetsing op welstand geldt.

Bij het benoemen van de attributes in het kader van de nominatie heeft er een beoordeling plaatsgevonden op de mate van herkenbaarheid, authenticiteit en integriteit van de typologie, structuur en iconische bebouwing. Daarbij is ook gekeken naar de staat van onderhoud.

Er heeft een beoordeling plaatsgevonden op basis van onderstaande indeling:

1. Attribuut is authentiek en integer en geeft een goed en beleefbaar beeld van hoe de attribuut er in de betreffende periode uitzag in de historische context.
2. Attribuut verbeeldt wat het historisch was maar de historische context is niet goed bewaard.
3. Attribuut is aangetast element ten opzichte van het beeld op het moment van aanleg/bouw.
4. Attribuut betreft element dat niet uit de gekozen periode stamt maar waar wel de historische inplanting is gerespecteerd, met name plaatsing in en respecteren van het grid.

De structuur van het landschap is in alle drie de koloniën geplaatst in categorie 1 wat betreft de laanstructuren (primaire en secundaire) en een deel van de waterstructuren (niet alle oorspronkelijke waterstructuren zijn nog aanwezig omdat een deel is gedempt). Wat betreft het maatsysteem en het grid geldt dat deze nog steeds herkenbaar in het landschap aanwezig is en in Kolonie I en II nog het meest authentiek en integer aanwezig zijn. Wel is een deel (kern Wilhelminaoord) van de oorspronkelijke ontginning buiten de nominatie gehouden omdat het grid hier is verdwenen onder invloed van de ontwikkeling van deze kern. In Willemsoord is onder invloed van de privatisering de structuur van het grid nog wel herkenbaar maar oogt deze minder gaaf. De unieke kruising in Willemsoord is qua structuur behouden en planologisch beschermd.

Het beheer en onderhoud van het landschap is in handen van de eigenaren en gebruikers van de gronden. De gemeenten hebben het beheer en onderhoud van hun eigendommen geregeld in hun beheer- en onderhoudsplannen voor de openbare ruimte. De Maatschappij van Weldadigheid heeft als behorende organisatie de doelstelling het landschap in lijn met de cultuurhistorische waarden van de Maatschappij te beheren en te onderhouden. Dat geldt ook het functioneel gebruik van de gebouwen en gronden. In de overeenkomsten op basis waarvan de gronden en gebouwen door de Maatschappij in beheer en gebruik worden gegeven aan private partijen als agrariërs worden in dat kader eisen gesteld aan het beheer en onderhoud. Daarnaast voert de Maatschappij ook in eigen beheer onderhouds- en herstelwerkzaamheden uit. De diverse overige partijen moeten voor hun beheer en onderhoud binnen de vanuit de overheden gestelde kaders opereren. Dit geldt onder meer voor het kappen van bomen en het aanbrengen van veranderingen in landschapstructuren in het buitengebied en de linten en aan de bebouwing.

Wat betreft de iconische gebouwen geldt dat deze voor het merendeel zijn beschermd als (rijks)monument en in Frederiksoord-Wilhelminaoord tevens onderdeel zijn van het beschermd dorpsgezicht. De beoordeling van de iconische gebouwen op de vier hierboven aangegeven vierdeling komt voor het overgrote deel van de iconische bebouwing uit op 1 en 2 en voor enkele gebouwen geldt dat als deze categorie 3 zijn beoordeeld. Categorie 4 is niet toegewezen aan de iconische attributes maar geldt wel voor bijvoorbeeld de locatie in het grid van de nieuwbouw van 62 koloniewoningen. Voor de eigenaren van de iconische gebouwen met een monumentenstatus

geldt een instandhoudingsplicht en zij worden geacht hun gebouwen conform de monumentenstatus te onderhouden.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Het Rijk overweegt bottom-up, in samenspraak met de provincies en gemeenten en lokale belanghebbenden, te werken aan een nadere uitwerking van de tekst die voor de Koloniën van Weldadigheid op basis van de Omgevingswet in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving wordt opgenomen. Deze tekst betreft de uitwerking van de instructiebepaling “werelderfgoed” die op grond van de Omgevingswet wordt afgeven. Het Rijk hecht er grote waarde aan in de aanloop naar de Omgevingswet de nadere uitwerking als levend landschap op maat vorm te geven samen met de partijen in het gebied.
- De gemeente Steenwijkerland overweegt onderzoek te doen naar de monumentale waarden van de algemene begraafplaats Vredehof, die thans geen monumentale bescherming geniet.

Continuering bestaand beleid

- Het Rijk heeft Frederiksoord-Wilhelminaoord aangewezen als beschermd dorpsgezicht.
- Het Rijk heeft meerdere gebouwen aangewezen als rijksmonument
- De gemeenten en in enkele gevallen de provincies hebben op basis van hun monumenten-/erfgoedverordening attributes aangewezen als beschermd monument.
- De gemeenten passen bij vergunningaanvragen voor (rijks)monumenten en in het beschermd dorpsgezicht welstandsbeleid toe en doen een adviesvraag bij de monumentencommissie.
- De gemeenten hebben in hun plannen voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en het groen gemeentelijke richtlijnen benoemd voor het behoud, onderhoud en beschermen van gebiedseigen karakteristieken, beeldbepalend groen, streekeigen bebouwing en erfbeplanting, waarbij historische weg- en waterstructuren worden beschermd, hersteld of versterkt. Deze kaders bieden een goede grondslag voor de bescherming van de OUV.

7.5.3 Factoren met impact op Oorden en Parten (OUV)

7.5.3.1 Ontwikkelingen en trends met impact op Oorden en Parten

In het kader van het managementplan zijn alle ontwikkelingen en trends die mogelijk nu of later van invloed kunnen zijn of worden op de OUV en de attributes van Oorden en Parten in beeld gebracht. Per relevant geachte ontwikkeling of trend is naast een korte beschrijving ook ingegaan op de managementopgave en te treffen maatregelen. Het betreft een levend landschap dat zich vanuit de Maatschappijtijd steeds verder heeft doorontwikkeld en waarin de landschappelijke structuren en kenmerken uit die tijd nog herkenbaar aanwezig zijn. Dit geldt ook voor een groot aantal nog aanwezige gebouwen, maar tegelijkertijd is in de loop van de jaren een groot aantal gebouwen komen te vervallen, van functie gewijzigd of door verbouw, aanbouw en nieuwbouw niet meer origineel. De doorontwikkeling die al in de tijd van de Maatschappij in gang is gezet is karakteristiek voor het huidige landschap en ook komende jaren noodzakelijk voor het behoud van de leefbaarheid en economische dragers in het gebied. Zonder deze dragende partijen is het in standhouden van het landschap en daarmee de structuren en kenmerken die vanuit de Maatschappijtijd in het landschap herkenbaar aanwezig zijn, een lastige opgave. Dit maakt dat op basis van een goede inpassing ontwikkelingen in het gebied nu en in de toekomst mogelijk moeten blijven. In algehele zin geldt dat de overheden en met name de gemeenten vanuit het vigerend

beleid (bestemmingsplannen en erfgoedbeleid) al heldere eisen en kaders stellen aan dergelijke ontwikkelingen. Deze vigerende kaders vormen in beginsel een afdoende mogelijkheid om tijdig te kunnen sturen op de ontwikkelingen en het daarmee behouden en beschermen van de OUV en attributes. Tegelijkertijd ligt hier ook een aandachtspunt voor alle overheden (rijk, provincie, gemeenten en waterschap) om intern de eigen organisatie tijdig ontwikkelingen met een mogelijke relevantie (bescherming OUV of ontwikkelkans) voor de UNESCO werelderfgoedstatus te onderkennen, intern af te stemmen en waar nodig te signaleren bij de koloniemanager en waar relevant de sitemanager.

Bedrijvigheid

Belangrijke ontwikkeling is de herbestemming en het hergebruik van vrijstaande agrarische gebouwen en leegstaande panden in Wilhelminaoord, maar ook elders in het koloniegebied. Dit geldt onder meer panden in Wilhelminaoord en in Boschoord de Hoeve Immer Moed en de Hoeve de Werkhorst. Op diverse plekken in het gebied liggen leegstaande agrarische bedrijfsgebouwen. In het kader van deze herbestemming kunnen zich in deze gebouwen nieuwe vormen van bedrijvigheid ontwikkelen met een te verwachten impact op het koloniegebied, maar gegeven de aard en omvang van deze bedrijvigheid is een negatieve impact voor de OUV naar verwachting niet aan de orde. Dit geldt ook voor de doorontwikkeling van bestaande bedrijvigheid in het koloniegebied. De planologische bescherming voorziet in het stellen van eisen voor een goede inpassing in het kolonielandschap. Indien zich effecten voordoen zijn die uiterst beperkt en goed inpasbaar door het stellen van nadere eisen aan de inrichting, ruimtelijke inpassing en ontsluiting. Het betreft in alle gevallen bedrijvigheid met een lagere milieubelasting (tot milieucategorie 3).

Andere ontwikkelingen die op meerdere plaatsen in het buitengebied en dan met name in de bufferzones mogelijk zijn betreffen:

- De vestiging van biomassabedrijven
- De plaatsing van (tijdelijke) affakkelininstallaties voor gaswinning/(proef)boringen
- De plaatsing van boogkassen bij kwekerijen (bufferzone Oostvierdeparten)

Het uitbreiden of nieuw vestigen van een bedrijf of bedrijfsactiviteit in het buitengebied is in de verschillende provinciale ruimtelijke plannen verschillend geregeld maar voorziet er in alle drie de provincies in dat er eisen aan de ruimtelijke kwaliteit inclusief landschappelijke en/of cultuurhistorische worden gesteld. Dergelijke kaders en regels staan ook in de bestemmingsplannen, waarbij in meerdere plannen nieuw vestiging is uitgesloten of beperkt is tot bestaande bedrijventerreintjes (naast Hoeve Marianne. Het betreft een levend landschap waar een bepaalde mate van doorontwikkeling nodig is om de leefbaarheid van het gebied in stand te houden. De regels die vanuit de bestemmingsplannen en welstand worden gesteld maken de kans op bedrijfsmatige ontwikkelingen die een tot negatieve impact op de te beschermen OUV leiden uiterst beperkt. Gekoppeld aan een omgevingsvergunning of planologische procedure kunnen eisen worden gesteld aan de ontwikkeling en de inpassing ervan waarbij rekening wordt gehouden met de landschappelijke structuren en kenmerken en waar aan de orde de monumentale status van bebouwing.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen en welstand worden gesteld beperken de kans op bedrijfsmatige ontwikkelingen die tot negatieve impact op de te beschermen OUV kunnen leiden.
- Gekoppeld aan een omgevingsvergunning of planologische procedure kunnen eisen worden gesteld aan de ontwikkeling en de inpassing van nieuwe of uitbreiding van bestaande bedrijvigheid

Wonen

In met name de gemeente Westerveld zijn er enkele kleinschalige ontwikkelingen in de sfeer van woningbouwplannen aan de orde die om een goede inpassing vanuit de OUV vragen. Het betreft:

- De Koloniewoningen van de Toekomst: Met dit herbouwproject in Frederiksoord-Wilhelminaord (Westerveld) wordt vormgegeven aan het streven van de Maatschappij van Weldadigheid om het unieke en historische koloniegebied te behouden voor de toekomst door het te ontwikkelen. Doel is om de herkenbaarheid in landschap en bebouwing zoveel mogelijk te herstellen. De woningen worden in aanzet gebouwd op locaties waar door de eeuwen heen de oorspronkelijke woningen verloren gingen. Deze nieuwe koloniewoningen worden ingepast binnen het authentieke beeld van de karakteristieke lintbebouwing in de Koloniën van Weldadigheid. Het ontwerp, materiaalgebruik en energieverbruik zijn modern en de Koloniewoning van de Toekomst loopt qua comfort, duurzaamheid en energiebeheer ver vooruit op de huidige eisen. Dit bouwproject maakt dan ook deel uit van het overheidsprogramma "Excellente Gebieden". Het plan is met de zero emissie woningen ook een van de 19 projecten voor duurzame gebiedsontwikkeling in Nederland en van alle door het Rijk aangewezen gebieden inmiddels koploper wat betreft de realisatie van de doelen. In totaal worden er 62 woningen gebouwd binnen het beschermde grid van Westerveld. Over de uitwerking van het plan is intensief overleg gevoerd met de RCE, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, provincie Drenthe en gemeente Westerveld en is in het kader van Belvedere gezocht naar de mogelijkheden van nieuwbouw met een adequate inpassing van deze ontwikkeling in het beschermd dorpsgezicht en het grid. Het plan biedt een nieuw verdienmodel voor de leefbaarheid en de bescherming van op erfgoedwaarden gebaseerde ontwikkeling in het gebied. De erfpacht die op de gronden rust komt in een gemeenschappelijk fonds (voor periode van 10 jaar) voor investeringen in onrendabele cultuurhistorische opgaven in het gebied voor de gemeente Westerveld, de provincie Drenthe en de Maatschappij van Weldadigheid.
- Er bestaan plannen om het gebied van de tuinbouwschool opnieuw te ontwikkelen. Dit zal in lijn met de OUV gebeuren waarbij gedacht wordt aan een museale openbare functie voor dit gebied waarbij aandacht wordt gegeven aan de historische relatie met het land- en tuinbouwonderwijs uit het verleden.
- In de Oost- en Westvierdeparten zijn er in het lint beperkte mogelijkheden tot het uitbouwen van bestaande woningen, mits landschappelijk goed ingepast en aan de hoogste eisen van welstand wordt voldaan. Sloop (en nieuwbouw) is in principe niet toegestaan, tenzij bij calamiteiten zoals brand en instorting.
- Voor het buitengebied geldt in alle drie de gemeenten dat er in beginsel geen nieuwe woningen kunnen worden gebouwd.

- Voor de monumentaal beschermde gebouwen geldt een vergunningsplicht inclusief advisering van uit de monumentencommissie en toetsing op welstandseisen indien er plannen tot verbouw of sloop worden ingediend.

Aandachtspunt bij alle verbouw- en nieuwbouwplannen is:

- De juiste plaatsing op het grid
- Het voorkomen van historiserende nieuwbouw of vernieuwbouw.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De gemeente Westerveld heeft het in haar bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaord na overleg met de Maatschappij, Rijk en provincie Drenthe mogelijk gemaakt om 62 nieuwe koloniewoningen in het grid te bouwen. De bouw van 62 koloniewoningen van de toekomst in Westerveld versterkt de leefbaarheid van het gebied en geldt als nieuwe verdienmodel voor Frederiksoord en Wilhelminaord om onrendabele investeringen ter versterking van de cultuurhistorische waarden in het gebied mede te kunnen bekostigen. Over dit plan is intensief overleg gevoerd tussen de het programmabureau Belvedere, provincie, gemeente en de Maatschappij van Weldadigheid.
- Regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen (inclusief beeldkwaliteitplan en LOP) en welstand worden gesteld bij sloop-, verbouw- en nieuwbouwplannen bij een omgevingsvergunning, borgen dat woningbouwontwikkelingen ingepast worden op een bij de OUV passende wijze.

Recreatie en toerisme

Toerisme en recreatie zijn in alle drie de gemeenten een pijler voor de lokale economie, al is de omvang en intensiteit van de recreatieve druk op het gebied beperkt. De aanwezigheid van verblijfsrecreatie in het gebied is niet gebonden aan het kolonielandschap sec. Nabij het gebied liggen ook andere trekkers zoals Nationaal Parken en diverse bosgebieden. Dit maakt dat een zekere uitbreidingsbehoefte van bestaande campings en overige verblijfsrecreatieve voorzieningen als B&B en hotel niet vallen uit te sluiten.

Het uitbouwen van bestaande recreatieve voorzieningen in of nabij het koloniegebied is in alle drie de gemeenten aan regels gebonden vanuit de bestemmingsplannen. Voor de uitbreiding van campings en verblijfsrecreatieparken geldt dat aan deze voorzieningen eisen zijn en worden wat betreft de landschappelijke inpassing.

In het koloniegebied van Willemsoord liggen in de bufferzone en deels op de rand met de property camping de Bosrand, camping Het Veentje en vakantiepark 't Eeser Heideveld. In het vigerend bestemmingsplan is binnen het recreatieterrein een maximum gesteld aan het aantal stacaravans. Als het maximumaantal nu nog niet is bereikt, kunnen binnen het bestemmingsplan nog stacaravans bijgeplaatst worden. Dit is een recht in het bestemmingsplan en zal daarom als gegeven moeten worden beschouwd. De landschappelijke inpassing van de campingterreinen is geregeld door een bestemming Groen om de terreinen. Behalve bij Willemsoord is er de camping de Moesberg in Westerveld (bufferzone) en zijn er kleinschalige (boerderij) campings in het gebied waaronder in de Oost- en Westvierdeparten (allen gelegen in de bufferzone), welke landschappelijk op basis van het vigerende bestemmingsplannen allen goed zijn ingepast.

De uitbreiding en ontwikkeling van nieuwe B&B's en hotelaccommodaties is mede in het kader van herbestemming van bestaande gebouwen mogelijk mits het past binnen de kaders zoals die vanuit het bestemmingsplan en welstand zijn gegeven. Dit biedt voldoende kaders om bij dergelijke ontwikkelingen te kunnen sturen op het behoud en de bescherming van de OUV.

Het nieuwe bezoekerscentrum zal geen inbreuk vormen op het kolonielandschap omdat hiervoor gebruik wordt gemaakt van bestaande gebouwen. Mogelijk ontstaat er met het bezoekerscentrum enige toename in de bezoekersstroom naar het gebied. Deze toename is niet van dien aard dat hiervan enige impact op de OUV valt te verwachten. Het nieuwe bezoekerscentrum zal er wel toe leiden dat een herbestemming van de Koloniehof aan de orde komt.

In het koloniegebied is in het kader van de recreatieve ontsluiting voorzien in het versterken en uitbreiden van ruit-, wandel- en fietsroutes. Bij de inpassing en aanleg van deze structuren wordt aangesloten op bestaande infrastructuur en nieuwe infrastructuur wordt aangelegd op een wijze die past bij de landschapskenmerken in het gebied. De nieuwe fysieke routestructuren die worden ontwikkeld om de Nederlandse koloniën over de weg en met de fiets en wandelpaden met elkaar te verbinden zal gebruik maken van bestaande structuren. Er valt daarmee vanuit de aanleg en uitbouw van de recreatieve infrastructuur op voorhand geen impact op de OUV te verwachten.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De uitbouw van verblijfsrecreatieterreinen is in het koloniegebied van Willemsoord op basis van een afzonderlijk bestemmingsplan gereguleerd en aan een maximum gebonden. Dit plan voorziet ook in een goede landschappelijke inpassing van de campings door de eis dat er omheen een groengordel moet zijn aangebracht.
- Voor de overige voornamelijk kleinschalige campings, B&B's en hotelvoorzieningen geldt dat de regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen (inclusief beeldkwaliteitplan en LOP) en welstand worden gesteld bij sloop-, verbouw- en nieuwbouwplannen (omgevingsvergunning) voldoende mogelijkheden bieden om te sturen op het behoud en de bescherming van de OUV.
- Recreatieve routestructuren zijn en worden zodanig in het landschap ingepast dat ze geen impact op de OUV hebben.

Veranderend agrarisch gebruik

Oorden en Parten is van oudsher ontwikkeld als een vrije landbouwkolonie waarbij al kort na de start de eerste aanpassingen plaatsvonden in de sfeer van het vergroten van de huiskavels van eerst 2,4 naar 2,8 ha en in een latere fase de aanleg van hoeses met tot 50ha gronden. Gesteld kan dus worden dat schaalvergroting en modernisering zich al in en vanuit de stichtingstijd manifesteerde en zich heeft doorgezet tot op de dag van vandaag. Het oorspronkelijk grid en de verkaveling vanuit de kolonietijd zijn nog herkenbaar en zichtbaar in het landschap aanwezig. Tot op de dag van vandaag functioneren deze als onderlegger voor de agrarische bedrijfsvoering. De landbouw is daarmee bepalend geweest voor de doorontwikkeling van het landschap en een belangrijke drager en partij voor het behoud van de structuren en kenmerken die er vanuit de kolonietijd nog in het landschap aanwezig zijn.

In het koloniegebied zijn van oudsher meerdere agrarische bedrijven gevestigd. Dit geldt zowel de property als de bufferzone. In het gebied manifesteren zich de in Nederland gangbare ontwikkelingen van schaalvergroting, modernisering (nieuwe stalsystemen en verlichting stallen) en verbreding (nevenfuncties in combinatie met landbouwactiviteiten zoals camping, theehuis of zorg). Ook treedt er op beperkte schaal en verandering van teelten op. In het gebied zijn enkele intensieve veehouderij bedrijven gevestigd. In het kader van onder meer PAS is er in beperkte mate sprake van grondruil onder agrariërs. De gemeenten bieden in de bestemmingsplannen ruimte voor de voor de landbouw noodzakelijk schaalvergroting, modernisering en verbreding maar stellen daaraan wel eisen. De vigerende bestemmingsplannen voorzien er in dat dergelijke ontwikkelingen landschappelijk en in sommige plannen (Bestemmingsplan Buitengebied Weststellingwerf en Bestemmingsplan Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord) ook in lijn met de cultuurhistorische waarden van het gebied, moeten worden ingepast. Diverse agrariërs pachten gronden of gebouwen van de Maatschappij waarbij de maatschappij in de overeenkomsten ook eisen stelt aan het gebruik van die gronden en gebouwen. Daarmee is op basis van het vigerende beleid er in voorzien ontwikkelingen in de landbouw goed in te passen in het landschap. Er is vanuit het vigerende beleid voldoende sturing mogelijk om deze ontwikkelingen in te passen in lijn met de OUV. Ook de provincies stellen eisen aan met name de inpassing van de schaalvergroting van de landbouw. Overijssel eist bij een buitenplanse uitbreiding van het bouwblok een kwaliteitsimpuls en ook Fryslân kent een vergelijkbare benadering vanuit de Nije Pleats.

Verwachting is dat net als elders in Nederland ook in het koloniegebied het aantal agrariërs zal teruglopen waarbij de gronden in het kader van de schaalvergroting worden opgekocht door andere agrariërs, maar dat agrarische gebouwen leeg komen te staan. Deze leegstand van bestaande agrarische gebouwen en de noodzaak tot functieverandering en gedeeltelijke herbestemming van deze gebouwen is als ontwikkeling onderkend en heeft onder meer tot specifiek gemeentelijk beleid geleid rond de aanpak ervan. In relatie met de OUV is van belang dat herbestemming en functieverandering in alle gemeenten aan regels is gebonden op grond van de vigerende bestemmingsplannen en welstand. In het gebied zijn er ontwikkelmogelijkheden voor kleinschalige glastuinbouw en de aanleg van boogkassen bij kwekerijen. Dit geldt als een gegeven recht op basis van de vigerende bestemmingsplannen. Het verbod op asbestdaken per 2020 kan voor agrarische sector van invloed zijn op andere dakmaterialen. Ook kan het zijn dat de saneringskosten zo hoog oplopen dat er gekozen wordt voor het bouwen nieuwe stallen. Optie is ook dat op dat moment de daken worden vervangen door zonnepanelen als dakbedekking.

Managementmaatregelen

Nieuw beleid

- De agrariërs zijn gestart met het oprichten van de vereniging agrarische belangenbehartiging "Oorden en Parten"
- De Stichting agrarische belangenbehartiging "Oorden en Parten" in oprichting en de betrokken overheden hebben nadere afspraken gemaakt over de wijze waarop omgegaan wordt met de ontwikkelmogelijkheden voor de agrariërs in het gebied. Deze afspraken zijn vastgelegd in het Convenant Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid, cluster Koloniën I t/m III.

Continueren bestaand beleid

- Vanuit het vigerende beleid van de gemeenten en de provincies worden er eisen en regels gesteld aan de ontwikkelingen in de landbouw betreffende schaalvergroting, modernisering en verbreding en de functieverandering van bestaande agrarische bedrijfsgebouwen. Deze ontwikkelingen zijn daarmee op voorhand dusdanig gereguleerd en geïnstrumenteerd dat er ruimte wordt geboden voor ontwikkeling mits passend bij de landschapskenmerken van het gebied. Dit biedt tegelijkertijd de mogelijkheden tot sturing op behoud en bescherming van de OUV.
- De gemeente Westerveld onderkend de noodzaak te komen tot een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing van de mogelijkheid tot de realisatie van 2.500 m² glastuinbouw die in het bestemmingsplan Hoeve Boschoord wordt geboden.

Infrastructuur en verkeer

Het koloniegebied wordt doorsneden door een snelweg en een spoorverbinding. Beide zijn als een gegeven te beschouwen. Daarnaast liggen er in het gebied diverse bestaande (provinciale en gemeentelijke) wegenstructuren. Behoudens in de uitbreiding van de kernen zijn deze structuren als drager van de linten en de bebouwing nog in lijn met de structuur uit de maatschappijperiode.

Belangrijkste aandachtspunt is de herinrichting van bestaande wegen die tevens een attribute zijn vanuit de structuur van het landschap. Dit betreft de primaire en secundaire wegen met laanstructuren en de waterhuishoudkundige structuur. Wijzigingen in de infrastructuur zoals de herinrichting van wegen zijn noodzakelijk omdat eisen van verkeersveiligheid en het gebruik van de infrastructuur hiertoe noodzakelijk zijn. Dit geldt ook het aanbrengen van een gedeeltelijke (half)verharding van bestaande zandpaden. De weginfrastructuur is in de meeste bestemmingsplannen vanuit een verkeersbestemming gereguleerd. Deze verkeersbestemming is niet heel strak gekoppeld aan de cultuurhistorische waarden van het gebied en kan dus nog beter worden ingeregeld en dit geldt ook het behoud van de structuurkenmerken van wegen. Bij de herstructurering van de Koningin Wilhelminalaan in Wilhelminaoord wordt een versoering doorgevoerd (herinrichting gepland in de helft 2016) maar was er wel spanning tussen de eisen vanuit de CROW richtlijnen en het aspect cultuurhistorie die het noodzakelijk maakten daartussen compromissen te sluiten. De in het verleden aangelegde rotonde Frederiksoord is aangelegd maar past niet in de structuur en geldt als een voldongen feit. Herinrichting speelt ook voor het karakter van andere gemeentelijke wegen (op basis van gemeentelijke verkeers- en vervoersplannen) en een deel van de Steenwijkerweg dat provinciale weg is. Ook daar worden vanuit de CROW richtlijnen aanpassingen aan weg vereist. Laan- en beplantingstructuren zijn daarbij meestal aanvullend beschermd vanuit een groenplan en de kapverordening.

Een bijzonder aandachtspunt is de aanleg van nieuwe nutsvoorzieningen zoals masten voor mobiele telefonie en voorzieningen voor glasvezel en breedband. In aanzet geldt dat dergelijk bouwwerken goed moeten worden ingepast in het landschap. Er is bij de gemeenten een strikt mastenbeleid waarbij wordt gestuurd op het inperken van een wildgroei aan masten en het delen van masten door providers.

In het welstandsbeleid van Westerveld worden expliciet kaders gesteld aan het materiaalgebruik in de openbare ruimte, inrichting en beheer van bermen en oevers, verlichting en bebordingsstijl,

materiaalgebruik en belijning van de wegen. In Weststellingwerf en Steenwijkerland zijn dergelijke eisen minder expliciet aanwezig.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De weginrichting wordt nu bepaald door het type verkeer en de positie in de hiërarchie van het verkeersstelsel. Deze hiërarchie is vastgelegd in profielen, boom- en ander groengebruik, materiaal en kleurkeuze, om zo comfort, duidelijkheid en een vlotte verplaatsing mogelijk te maken. Provincies en gemeenten dragen er zorg voor dat er na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus, bij een eventuele herinrichting van de wegen aandacht is voor de OUV en de beeldkwaliteit van het kolonielandschap (o.a. laanbeplanting).
- De structuur van het landschap is vanuit de bestemmingsplannen wat betreft de ligging van de weginfrastructuur vastgelegd, maar kan worden versterkt door meer aandacht te besteden aan de inrichting ervan.
- Structuurkenmerken als laanstructuren en beplantingen zijn geborgd vanuit het groenbeleid en via de kapverordening.

Erfgoed en archeologie

In het koloniegebied is Frederiksoord-Wilhelminaord aangewezen als beschermd dorpsgezicht en daarnaast kennen diverse gebouwen een monumentenstatus. Voor deze gebieden gelden specifieke welstandseisen bij sloop-, verbouw of nieuwbouwplannen. Ook in andere delen van het koloniegebied gelden specifieke welstandsbepalingen (onder meer de linten in Oost- en Westvierdeparten).

De gemeente Steenwijkerland en de provincie Overijssel zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie. Herbestemming en restauratie van de monumenten in Willemsoord krijgt daarmee meer aandacht. Dit is ook van belang voor particulieren die de Monumentenwacht in willen schakelen. Het opnemen van Willemsoord in het provinciale beleid heeft mede invloed op de prioriteitstelling van de Monumentenwacht.

Aandachtspunt is dat vanuit de bestemmingsplannen de verkavelingstructuur en de perceelgrenzen als kadastrale grens niet kunnen worden beschermd. Dit geldt wel voor beplantingslijnen en sloten die veelal als onderdeel van de in de bestemmingsplannen opgenomen landschapskenmerken zijn geborgd. Dit leidt tot een indirecte borging van de perceelsgrenzen.

Op een aantal locaties in het koloniegebied zijn mogelijk archeologische waarden vanuit de kolonietijd in de ondergrond aanwezig. Hier kan het wenselijk blijken om nader onderzoek uit te zetten naar met name de locatie van de synagoge, school en badhuis bij de Pol in Willemsoord ter versterking van het Joodse deel van het verhaal.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De gemeente Steenwijkerland en de provincie Overijssel zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie.
- Uitvoeren van onderzoek naar de exacte locatie van de synagoge, school en badhuis in Willemsoord ter versterking van het Joodse deel van het verhaal. Uitgangspunt is deze locatie in situ te bewaren en geen archeologisch onderzoek uit te voeren.

Continueren bestaand beleid

- De gemeente Westerveld voorziet op basis van haar welstandsbeleid in een specifieke bescherming voor de gebieden van de Maatschappij van Weldadigheid in het beschermd dorpsgezicht en daarbuiten geldt het reguliere welstandsbeleid met dien verstande dat bij agrarische bebouwing, bedrijfsgebouwen en schuren voor het materiaal- en kleurgebruik het kleurschema van de Maatschappij van Weldadigheid geldt.
- Buiten het beschermd dorpsgezicht gelden voor bebouwing met een monumentenstatus en daarnaast op basis van de bestemmingsplannen (op basis van een dubbelbestemming Cultuurhistorie) welstandsbestemmingen ter bescherming van het erfgoed. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de advisering vanuit het Oversticht en Hûs en Hiem op het terrein van welstand, monumentenbeheer en ruimtelijke kwaliteit.

Natuur en landschap

In de diverse gemeenten en gemeentelijke bestemmingsplannen worden verschillende landschapstypen gehanteerd op basis waarvan de landschappelijke inpassing van ontwikkelingen in het landschap wordt getoetst en binnen kaders mogelijk wordt gemaakt. Deze typologie is niet eenduidig in het hele koloniegebied en met name in Willemsoord klopt de typologie niet met de structuur kenmerken van het kolonielandchap wat betreft de kavelstructuur en maatvoering van de percelen.

De gemeenten zetten in de buitengebieden in op het behouden en versterken van de aanwezige landschappen en landschappelijke structuren. Daarmee wordt in beginsel bescherming geboden tegen ontwikkelingen met een mogelijke negatieve impact op de OUV. Het laat onverlet dat er op kleine schaal inbreuken op met name de openheid en doorzichten in het landschap wordt toegestaan om een ontwikkeling mogelijk te maken.

Het Nationaal Park Drents Friese Wold biedt een extra bescherming omdat daar niet snel iets ingrijpends zal gebeuren. De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur tussen Fryslân en Overijssel heeft geen effect op kolonielandchap. Het gaat om twee watergebieden die in verbinding met elkaar worden gebracht.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Aandachtspunt voor de gemeenten Steenwijkerland is het beter in lijn brengen van de landschapstypen met de kenmerken en structuren van het kolonielandchap na nominatie.

Continueren bestaand beleid

- De gemeente Steenwijkerland heeft in de vigerende beheersverordening tot het moment dat het nieuwe omgevingsplan buitengebied in werking treedt erin voorzien dat voor het

buitengebied om de kern Willemsoord de structuur en kenmerken van het landschap afdoende kunnen worden beschermd. In de planologische procedure voor buitenplanse ontwikkelingen is op basis van de beheersverordening een toetsing op de landschappelijke kenmerken van het gebied nodig. Dit biedt een grondslag om te kunnen sturen op de bescherming van de OUV.

- De gemeente Westerveld voorziet op basis van haar Bomenbeleidsplan in de bescherming en het behoud/onderhoud van de in het koloniegebied aanwezige laanstructuren en bosgebieden, waarbij de daadwerkelijke uitvoering van de maatregelen ter bescherming en het behoud en onderhoud voor een belangrijk deel in handen is van de Maatschappij van Weldadigheid. Op basis van een bomenlijst is voorzien in de bescherming van waardevolle bomen, uitgewerkt in een kapvergunningstelsel.
- Het landschap is vanuit de bestemmingsplannen leidend voor het mogelijk maken en inpassen van ontwikkelingen.

Integraal waterbeheer

Wat betreft het waterbeheer liggen er in het gebied geen grote opgaven of ontwikkelingen. Op kleine schaal zal gezocht worden naar aanvullende mogelijkheden voor waterberging vanuit het waterschap. Mogelijk worden bij Boschoord enkele bestaande waterpartijen gedempt maar deze zijn niet relevant voor de OUV. Het waterhuishoudkundig beheer in het gebied kent op grond van de plannen van het waterschap geen risico's voor de OUV.

De bestaande waterinfrastructuur is qua structuur beschermd vanuit de bestemmingsplannen en het waterbeheerplan, Keur en Legger van het Waterschap. De Maatschappij en het Waterschap zijn in overleg met elkaar over het herstel van enkele kenmerkende waterstructuren zoals de Westerbeeksloot, waarbij rekening wordt gehouden met de cultuurhistorie.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Het Waterschap, de gemeente en de Maatschappij van Weldadigheid bepalen in overleg met elkaar de aanpak voor het herstel van de Westerbeeksloot.

Continueren bestaand beleid

- Het bestaande waterhuishoudkundig systeem in het gebied is beschermd via specifieke bestemmingen en via de Keur en Legger van de waterschappen. Op grond van de plannen van het waterschap zijn er geen risico's voor de OUV en biedt het instrumentarium voldoende mogelijkheden voor sturing op het behoud en de bescherming van de OUV.
- Het Waterschap beheert de watergangen conform hetgeen is bepaald in haar beheerplan, de Keur en de Legger van het schap.

7.5.3.2 Klimaatverandering en milieueffecten

De wijzigingen van klimaatverandering zouden zich in het gebied kunnen manifesteren in de vorm van periodes van vernatting en verdroging. In aanzet biedt de waterhuishoudkundige infrastructuur en het instrumentarium van het waterschap voldoende mogelijkheden om deze effecten op te vangen in het gebied. Het koloniegebied geldt niet als een verhoogd risicogebied voor overstromingen.

Belangrijk impact van het klimaat en milieubeleid is de reductieopgave betreffende de uitstoot van CO₂ en het terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen. In het gebied is niet voorzien in de plaatsing van windmolens en planologisch is plaatsing ervan in en nabij het koloniegebied

uitgesloten. Wel groeit de behoefte tot aanleg en plaatsing van zonnepanelen. Dit leidt tot discussie over de wijze waarop hier medewerking aan kan worden verleend en heeft in het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord ertoe geleid dat zonnepanelen niet op de daken maar op de gronden naast de koloniewoningen worden geplaatst. Dit geldt onder meer voor de 62 zero emissie woningen die in dit deel van het koloniegebied worden gebouwd. Kanttekening is wel dat op de grond geplaatste zonnepanelen aan de rand van het dorpsgezicht het aanzien kunnen verstoren. De asbestsanering van daken kan er vooral bij agrarische bebouwing toe leiden dat bij nieuwe daken direct wordt gekozen voor de gedeeltelijke plaatsing van zonnepanelen.

Tegelijkertijd is er in het gebied gaswinning met affakkelen aan de orde waaromheen een risicocontour ligt. Er is geen verdere uitbreiding in de bufferzone mogelijk maar daarbuiten is een uitbreiding niet geheel uitgesloten. Ook liggen er risicocontouren in het kader van het vervoer gevaarlijke stoffen langs de rijksweg, deel provinciale weg en het spoor. Het risico op enige impact ervan op de OUV wordt als uiterst beperkt beschouwd. Hooguit kan een explosie leiden tot in aanzet herstelbare schade aan laanstructuren, beplanting of gebouwen.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- In het kolonielandschap is in aanzet de plaatsing zonnepanelen mogelijk, mits landschappelijk goed ingepast en mits wordt voldaan aan welstandseisen.

Continueren bestaand beleid

- De gemeenten wijzen de plaatsing van windmolens af en er zijn geen plannen om deze in het gebied toe te staan.
- Het Waterschap treft maatregelen tegen de risico's tot verdere verdroging van delen van het koloniegebied.
- In samenspraak met de andere koloniën zal worden overlegd over de wijze waarop zonnepanelen in het koloniegebied op of nabij gebouwen kunnen worden ingepast.

7.5.3.3 Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness

Het gebied is geen verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Wel kunnen stormen, onweer en hagel schades veroorzaken aan de beplantingen en gebouwen. Dit geldt met name de laanbeplanting, solitaire (rode) beuken of de nog resterende apostelboom (onderdeel oorspronkelijke beplanting). Voor de vegetatie en de beplanting vormen ziektes een potentiële bedreiging. De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplantplicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden. De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn in de regel verzekerd door de private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

De veranderingen in het klimaat zullen zowel tot verdroging als vernatting aanleiding gaan geven. Het is de taak van de waterschappen het waterpeil te reguleren. In aanzet biedt de bestaande waterhuishoudkundige structuur afdoende mogelijkheden om beide situaties het hoofd te kunnen bieden. Het koloniegebied Oorden en Parten ligt niet in een verhoogd risicogebied voor wateroverlast. De kans op verdroging is wel een expliciet aandachtspunt voor het Waterschap.

Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied en de OUV vragen niet om een bijzondere aanpak. Catastrofes met risicovolle stoffen op infrastructuur (spoor en A32), het tankstation Frederiksoord en opslagtanks voor gevaarlijke stoffen in het gebied zijn weliswaar aanwezig maar de voorziene impact ervan op de OUV is ten hoogste als uiterst beperkt te classificeren. Zowel de snelweg die door het gebied loopt als het spoor zijn routes voor gevaarlijke stoffen. In de aanvalsplannen van brandweer en de risicokaarten van de Veiligheidsregio's is hiermee rekening gehouden.

In theorie zou de winning van schaliegas door fracking op de lange termijn voor het gebied Wieden-Weerribben aan de orde kunnen komen omdat dit gebied als mogelijk zoekgebied voor een pilot is aangewezen. Dit is op afstand van het koloniegebied, maar de mogelijke effecten van schaliegaswinning zijn op voorhand lastig te begrenzen. De winning van schaliegas via fracking is in Nederland uiterst omstreden en recent is bepaald dat de komende vijf jaar geen boringen worden verricht. Verwachting is dat deze termijn wordt verlengd tot 2026 of verder.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied en de OUV vragen niet om een bijzondere aanpak.
- De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplant plicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden.
- De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn verzekerd door private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

7.5.3.4 Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Oorden en Parten

Kolonie staat niet op zichzelf ligt omsloten door nationale parken (Drents Friese Wold en De Wieden en Weerribben) en bosgebieden. Het aantrekkelijke landschap heeft tot dusver geleid tot een in aanzet beperkte recreatiedruk en de vestiging in het gebied van enkele campings en verblijfsrecreatieparken. De omvang van de stroom aan recreanten en toeristen is beperkt.

De verwachting is dat na nominatie er enige toename zal zijn maar een sterke groei van het aantal recreanten en toeristen wordt niet verwacht en valt naar verwachting goed te accommoderen in het gebied. De bestaande infrastructuur inclusief de recreatieve infrastructuur van wandel-, ruiters- en fietspaden is voldoende ruim bemeten om een groei van het aantal toeristen en recreanten op te kunnen vangen. Ook bij het bezoekerscentrum zijn er voldoende mogelijkheden en is er voldoende ruimte om een groeiende stroom aan recreanten en toeristen op te kunnen vangen. Er zijn dan ook vanuit de te verwachten en beoogde groei van het aantal recreanten en toeristen geen negatieve effecten op de OUV te verwachten.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Bestaande voorzieningen bieden vooralsnog voldoende mogelijkheden tot het accommoderen van de beoogde groei van het aantal recreanten en toeristen zonder dat er een negatieve impact op de OUV is te verwachten.

7.5.4 Financieringsbronnen

Gemeentelijke financieringsbronnen

In de (programma)begrotingen van de gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf zijn bedragen opgenomen ter dekking van de proceskosten voor de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid in 2018. Daarnaast is per gemeente capaciteit vrijgemaakt voor ambtelijke ondersteuning inzake de nominatie, de participatie via de klankbordgroep en de inbreng in het kernteam en programmateam en voorbereiding van de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid. De capaciteit die tot 2018 is gereserveerd voor de nominatiefase zal in aanzet ná nominatie worden gecontinueerd voor het uitvoeren van het koloniemanagement per gemeente, inclusief het onderhouden van een coördinatiemechanisme tussen de betrokken overheden in Oorden en Parten.

In de programmabegrotingen van de gemeenten is voor de periode na 2018 nog niet voorzien in een structurele post ter dekking van de kosten voor de uitvoering van het managementplan. Het betreft budget voor het dekken van de kosten van de programmaorganisatie op overstijgend niveau en voor de proceskosten voor het faciliteren van de klankbordgroep en activiteiten op het vlak van promotie, voorlichting, educatie en monitoring en onderzoek in de koloniën zelf.

Wat betreft de beheerskosten voor de gemeentelijk eigendommen is het beheer en onderhoud ingekaderd in de gemeentelijke onderhoudsplannen en beheerplannen voor de openbare ruimte (wegen, bermen en groen). De kosten voor het inschakelen van de welstand- en/of monumentencommissie, ter beoordeling van onder meer plannen en aanvragen omgevingsvergunning, zitten in de reguliere bedragen voor het uitvoeren van de Wabo.

Financieringsbronnen overige partijen

De overige partijen in het gebied dragen in aanzet elk de eigen kosten voor beheer en onderhoud. Dit geldt voor het Rijk, de provincies en het waterschap. Het geldt ook voor de Maatschappij van Weldadigheid en overige terreineigenaren voor het beheer en onderhoud van de terreinen en attributes die zij in bezit hebben.

De provincie Drenthe heeft in haar Cultuurnota er in voorzien dat het nieuwe bezoekerscentrum wordt aangewezen als museum van provinciaal belang en gegeven die status kan rekenen op een structurele bijdrage. Tevens is voorzien in een extra impuls en investering vanuit de provincie rond de ontwikkeling van de bezoekerscentra Koloniën van Weldadigheid in Frederiksoord en Veenhuizen.

Managementmaatregelen

- De gemeenten en de provincies voorzien in de afgesproken bekostiging van de gezamenlijke organisatiekosten en de structurele kosten voor het management van het werelderfgoed op het overstijgende niveau van de zeven koloniën en voor de drie koloniën van Oorden en Parten.

7.5.5 Promotie, voorlichting en educatie Oorden en Parten

Promotie

Om Oorden en Parten op de kaart te zetten worden er diverse promotionele activiteiten en instrumenten (folders, website, routebeschrijvingen, bebording, etc.) ingezet. Naast de gemeenten speelt ook de Maatschappij van Weldadigheid hierin een rol. Het is mogelijk wenselijk hiervoor een huisstijl door te ontwikkelen en deze door te voeren in welkomstborden, banken, informatieborden, hekwerken en paaltjes.

Voorlichting en communicatie

Informatie over Oorden en Parten maakt onderdeel uit van de website Koloniën van Weldadigheid en is te vinden op websites van de gemeenten en de Maatschappij van Weldadigheid.

De Maatschappij van weldadigheid participeert in het project 'Eén geschiedenis en vijf verhalen', dat onder meer is gericht op het realiseren van bezoekerscentra in de vier beheereenheden c.a. (clusters van) kolonie(n). De realisatie van bezoekerscentra wordt aldus gezamenlijk opgepakt. Het streven is in de bezoekerscentra zo gelijkkluidend mogelijk informatie te verstrekken over alle koloniën. In Oorden en Parten wordt een van de vier bezoekerscentra van de Koloniën van Weldadigheid gevestigd in het Koloniecentrum. De Maatschappij gaat zorg dragen voor de exploitatie van het bezoekerscentrum. De opzet, inrichting en het beheer c.q. de exploitatie van het bezoekerscentrum geeft aanleiding tot het maken van procesafspraken over de wijze van overleg, afstemming en mogelijke samenwerking. Bij het bezoekerscentrum gaat het om taken die de gemeenten en provincie willen faciliteren. De provincie Drenthe heeft in haar cultuurnota voorzien in cofinanciering van het bezoekerscentrum en het aangewezen als museum van provinciaal belang. De exploitatie van het bezoekerscentrum betreft een eigenstandige taak van de Maatschappij waarbij er voor alle partijen nadrukkelijk een belang is dat het bezoekerscentrum goed functioneert. De Maatschappij wordt behalve een partner als terreinbeheerder en eigenaar ook een partner voor voorlichting, educatie, communicatie en gebiedspromotie. Daarbij ontstaat er vanuit het Koloniecentrum ook een relatie met Steenwijkerland en Weststellingwerf.

Educatie

In het koloniegebied staan informatieborden en lopen meerdere fiets- en wandelroutes met informatie over de Kolonie van Weldadigheid. In het bezoekerscentrum kunnen na realisatie ook scholen worden ontvangen en educatieve programma's worden aangeboden voor uiteenlopende doelgroepen (jongeren en volwassenen).

7.6 Monitoring

Het onderwerp monitoring is uitgewerkt in het hoofdkatern. In dit katern wordt daarom volstaan met de opmerking dat via de koloniemanager erin wordt voorzien dat de gegevens voor de monitoring Oorden en Parten na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus worden aangeleverd. De koloniemanager maakt daarover afspraken met de partijen in Oorden en Parten over de aanlevering van de benodigde informatie en zet waar nodig onderzoek uit.